

Analiza štampanih medija u Srbiji
Oktobar – Decembar

Kvartalni **MEDIJAMETAR**

04|2017

Godina 3, Broj 4/2017
ISSN 2406-2707

Analiza štampanih medija u Srbiji
oktobar – decembar

Kvartalni
MEDIJAMETAR

04|2017

KVARTALNI MEDIJAMETAR
Analiza štampanih medija u Srbiji
Godina III, Broj 4/2017
ISSN 2406-2707

Redakcija
Milana Brisić
Vladimir Abramović
Aleksandra Miličević
Marija Benke

Izdavač
Institut za javnu politiku Beograd
Kneza Miloša 68
E-mail: office@ijp.rs
Web: www.ijp.rs

Dizajn korica i priprema za štampu
Pavle Farčić
Štampa
Instant System Beograd

Za izdavača
Vladimir Popović

Urednici
Vladimir Popović
Velimir Ćurgus Kazimir

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

659.3

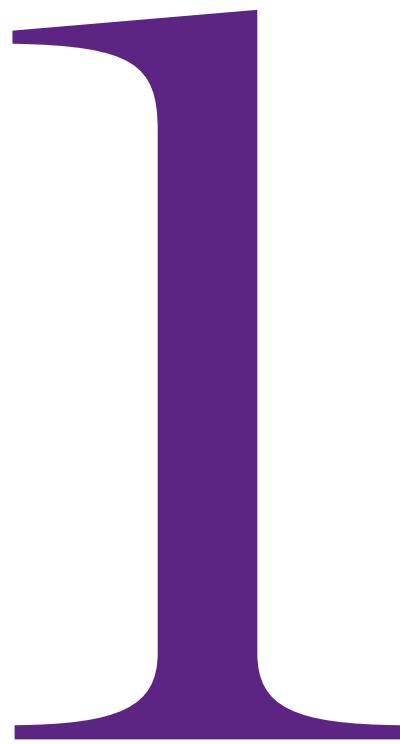
KVARTALNI medijski metar : analiza štampanih medija u Srbiji / urednici Vladimir Popović, Velimir Ćurgus Kazimir. - God. 1, br. 1 (2015) - . - Beograd : Institut za javnu politiku, 2015- (Beograd : Instant System). - 24 cm

Tromesečno. Ima izdanje na drugom jeziku: Quarterly mediometer = ISSN 2406-274X
ISSN 2406-2707 = Kvartalni medijski metar
COBISS.SR-ID 215060236

Sadržaj

- 1** Velimir Ćurgus Kazimir:
UVOD
- 2** Isidora Jarić, Danica Laban:
UZORAK
- 3** Isidora Jarić, Danica Laban:
REZULTATI ISTRAŽIVANJA
- 4** Dejan Vuk Stanković:
DISKURZIVNA ANALIZA
- 5** O AUTORIMA

Uvod

VELIMIR ĆURGUS KAZIMIR

UVOD:

Nužnost ili odluka?

Dvanaesti broj *Kvartalnog medijametra* pravi je trenutak da se osvrnemo na prethodne tri godine i ono što se dešavalo u vodećim dnevnim novinama u Srbiji. To znači da su istraživanja i analize, koje smo radili u ove tri godine, ne samo uporedive, nego otvaraju mogućnost da sa priličnom izvesnošću vidimo u kojem pravcu idu novinarstvo i mediji u Srbiji.

U svih analiziranih dvanaest tromesečja empirijska građa je istraživana na istovetan standardizovan način. Jedinica analize je jedan tekst, a sama analiza je kombinacija dva istraživačka metoda: (a) analize sadržaja, koja je bila usmerena „određenim teorijsko-hipotetičkim okvirom ... kojim se stvara objektivna i sistematična iskustvena građa o sadržaju društvenog komuniciranja, koja omogućuje izvođenje relevantnih zaključaka o društvenom kontekstu u kojem se komuniciranje odvija”,¹ i (b) diskurzivne analize, koja nam je omogućila da različite, epistemički i metodološki nesamerljive,² autorske interpretativne strategije i uređivačke politike koje odražavaju predstave različitih, pre svega ideoloških i političkih, diskurzivnih realnosti, razumemo kroz analizu njihovih specifičnih diskurzivnih značenja.

U interpretativnom smislu, radi lakše organizacije teksta, analiza je, baš kao i u slučaju prethodnih izveštaja, podeljena u dve celine koje se odnose na: (a) analizu kvantitativnih pokazatelja prikupljenih uz pomoć analize sadržaja, i (b) diskurzivnu analizu kvalitativne građe izvučene iz tekstova koji su ušli u uzorak istraživanja.

Kritike, koje smo doživeli povodom predstavljanja jedanaestog broja, a koje se nisu bavile samom analizom i rezultatima, već političkom i medijskom scenom u Srbiji, a posebno odnosom vlasti i medija, uverile su nas da je za slobodu medija i demokratizaciju celog društva itekako potrebno raspolažati tačnim podacima o tome kakav je karakter pojedinih novina, koji je stupanj profesionalizma i etičnosti novinara i urednika, te zašto je tako veliki broj objavljenih tekstova nebalansiran, sa podacima iz neimenovanih izvora. Zašto su, najzad, pojedine teme naprosto potpuno izbrisane ili zanemarene u novinama? Koncentracija tekstova u vezi sa političkim životom kao da ne dozvoljava da se prošire vidici i razvije ozbiljan dijalog o životnim problemima i budućnosti građana Srbije.

¹ S. Gredelj, *S onu stranu ogledala*, Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, 1986, 19.

² G. Couvalis, *The Philosophy of Science*, London, Sage Publications, 1997.

U analiziranom tromesečju (poslednja tri meseca 2017.) vidimo da se ništa novo i dramatično nije odigralo. Pokazatelji su slični kao i iz prethodnih meseci. Izveštaji su i dalje ubedljivo najpopularniji žanr kojim se »otvaraju« novine. Ono što uvek pomalo iznenadi je to što su izveštaji u značajnom broju vrednosno intonirani, pre svega negativno. U *Danasu* i *Blicu* dominiraju neutralno ili negativno intonirani izveštaji, a odsustvo pozitivno intoniranih izveštaja možemo da tumačimo kao neku vrstu opreznosti prema temama koje se stavljaju na prvu stranu.

Balansiranost je i dalje slaba strana našeg novinarstva. Druga strana se retko pojavljuje ili se krije za neki drugi put. Dominacija političkih tema sigurno je jedan od uzroka te manjkavosti jer je političko opređeljivanje očigledno deo uređivačke politike. Period koji obrađujemo pun je nagoveštaja sledećih izbora (u Beogradu), iako izbori još nisu raspisani. Zbog toga su sve prisutniji političari iz opozicije za koje se prepostavlja da će biti kandidati na ovim izborima. Ovo je period pred buru!

U nedostatku vodeće teme – jer izbori to još nisu postali – koriste se restlovi već obrađenih tema: svakodnevni politički život, privredne aktivnosti, region, Rusija, SAD... pa i istraga o ubistvu Jelene Marjanović. Akteri se drže svoga rasporeda. Na ubedljivom prvom mestu je Aleksandar Vučić, pa premijerka Ana Brnabić, na trećem mestu Ivica Dačić. Politika, korupcija i kriminal generišu najveći broj tekstova sa podacima dobijenim od neimenovanih izvora. I to je za očekivati! A onda sledi neizmerni spisak tumača stvarnosti u obliku političkih analitičara. Neke novine ne bi mogle da izlaze bez njih.

Što više analitičara i izveštaja to manje vesti. Za tri godine one su se smanjile sa oko 13 na 1,25 odsto. Kakve su to dnevne novine koje su ukinule vesti sa svojih naslovница? Nužnost ili odluka? Prosudite sami.

2

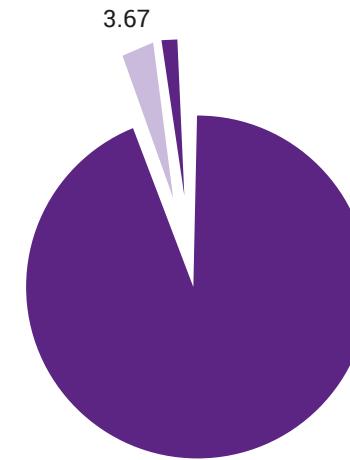
Uzorak

ISIDORA JARIĆ, DANICA LABAN

Uzorak

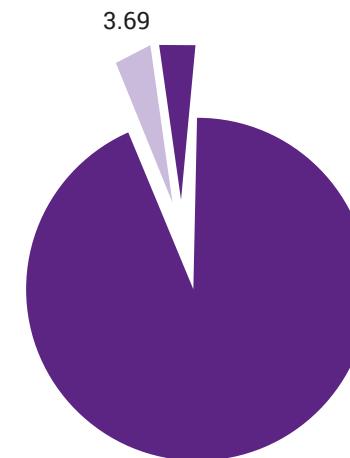
Kao što je navedeno u prethodnim izdanjima, osnovna ideja projekta *Medijametar* je da pokuša da rekonstruiše medijsku realnost dnevnih štampanih medija u Srbiji, onako kako se ona može rekonstruisati iz tekstova koji su pozicionirani (u celosti, ili delimično) na naslovnim stranama, a govore na različite načine o aktuelnim političkim događajima i prilikama u Srbiji i svetu. Uzorak dnevnih novina sačinjen je u odnosu na dva kriterijuma selekcije – najveću čitanost i reputaciju štampanih medija. Podaci o čitanosti dnevnih novina preuzeti su iz istraživanja IPSOS-a.¹ Naslovna strana je deo dnevnih novina koji čitaoci najviše povezuju sa identitetom/prepoznatljivošću jednog medija. Ona je često odgovorna za prvi utisak, našu potencijalnu naklonost ili odbojnost, koju formiramo o nekom štampanom izdanju. Sa naslovnom stranom u kontakt ne dolaze samo čitaoci određenog lista, već i ljudi koji te dnevne novine možda nikada neće uzeti u ruke. Preko novinskih i televizijskih reklama i izloga prodavnica štampe, naslovna strana dolazi u dodir sa auditorijumom širim od onog koji čini čitalačka publika bilo kog pojedinačnog izdanja dnevnih novina, formirajući tako, na izvestan način, javnu sliku novina koja simboliše njenu uređivačku politiku, vrednosnu orientaciju i usmerenost ka određenoj čitalačkoj publici. Zbog svih ovih gore pomenutih razloga, naslovne stranice dnevnih novina iz našeg uzorka naše su se u fokusu analize projekta *Medijametar*.

Tekstovi sa naslovnica najbolje oslikavaju koordinate uređivačkih politika dnevnih štampanih izdanja. Iako je to procentualno mali broj tekstova, kroz poruke plasirane na naslovnim stranama najlakše je rekonstruisati uređivački identitet dnevnih novina. Odnos ukupnog broja tekstova u svakom dnevnom izdanju pojedinačno i broja tekstova sa naslovnih strana koji su ušli u uzorak našeg istraživanja, prikazan je u grafikonima 1–7, za period od 1. oktobra do 31. decembra 2017.

Grafikon 1. – Večernje novosti²

- Ostalo
- Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici
- Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

Grafikon 2. – Informer³

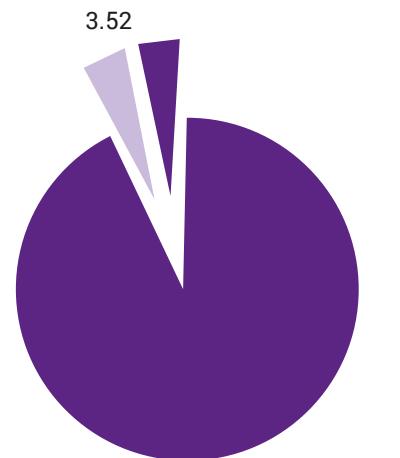
- Ostalo
- Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici
- Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

¹ Istraživanje prosečne čitanosti dnevne štampe rađeno je za period 17. 02. 2017 – 15. 04. 2017. i 17. 04. 2017. – 30. 04. 2017, populacija: total individuals.

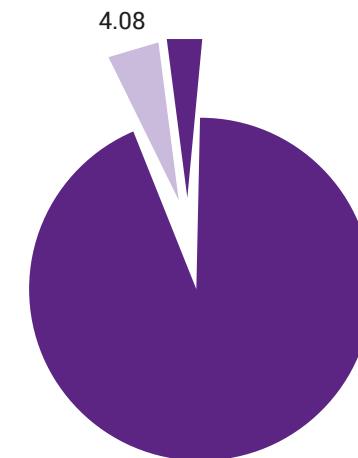
² Za više informacija videti Tabelu 99 u Apendiksu.

³ Za više informacija videti Tabelu 100 u Apendiksu.

Grafikon 3. – Alo⁴

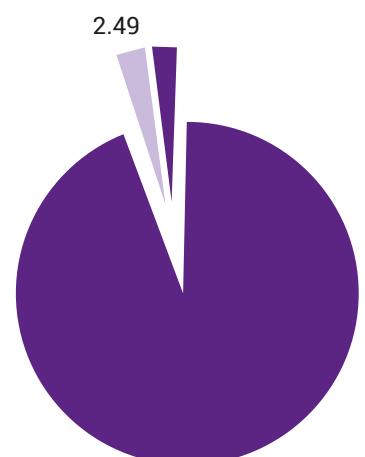
- Ostalo
- Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnicu
- Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

Grafikon 5. – Politika⁶

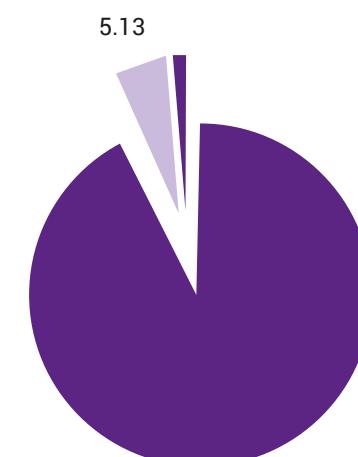
- Ostalo
- Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnicu
- Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

Grafikon 4. – Blic⁵

- Ostalo
- Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnicu
- Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

Grafikon 6. – Danas⁷

- Ostalo
- Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnicu
- Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

⁴ Za više informacija videti Tabelu 101 u Apendiksu.

⁵ Za više informacija videti Tabelu 102 u Apendiksu.

⁶ Za više informacija videti Tabelu 103 u Apendiksu.

⁷ Za više informacija videti Tabelu 104 u Apendiksu.

Grafikon 7. – Kurir⁸

Izvor: Istraživanje Medijametar,
oktobar – decembar 2017.

Ukupan broj analiziranih tekstova u svih sedam medija koji su ušli u uzorak našeg istraživanja je 2167, i taj broj čini prosečno 60,56% tekstova sa naslovnicama i 3,63% od ukupnog broja tekstova objavljenih tokom poslednjih tri meseca 2017. u novinama iz uzorka.

Tabela 1. – Večernje novosti

Večernje novosti/rubrika	Ukupan broj tekstova na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
hronika	89	31	58
društvo	100	75	25
politika	105	105	0
ekonomija	32	31	1
aktuelno	50	20	30
reportaža	10	3	7
kultura	29	6	23
intervju	27	25	2
svet	31	30	1
sport	45	4	41
Beograd	7	4	3
tema dana	28	28	0
reflektor	5	0	5
događaji	8	8	0
UKUPNO	566	370	196

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Tabela 2. – Informer

Informator/ rubrika	Ukupan broj tekstova na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
udarne vesti	162	160	2
vesti	116	55	61
showtime	78	2	76
sport	62	1	61
UKUPNO	418	218	200

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

⁸ Za više informacija videti Tabelu 105 u Apendiksu.

Tabela 3. – Alo!

Alo!/rubrika	Ukupan broj tekstova na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
aktuelno	70	70	0
vesti	209	146	63
v.i.p.	107	4	103
sport	45	2	43
svet	3	3	0
intervju nedelje	6	3	3
Beograd	15	7	8
saveti	1	0	1
serijal	2	1	1
UKUPNO	458	236	222

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 4. – Blic

Blic/rubrika	Ukupan broj tekstova na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
aktuelno/intervju	8	7	1
društvo	81	38	43
hronika	63	28	35
žena	3	0	3
kultura	8	0	8
politika	79	79	0
sport	50	1	49
sudbine	4	0	4
svet/planetra	6	3	3
tema dana/broja	85	69	16
ljudi	3	1	2
u fokusu	1	0	1
istražujemo/dosije	2	1	1
zabava	54	3	51
Blic Fondacija	3	0	3

ekonomija	16	4	12
Beograd	2	1	1
fenomeni	2	0	2
UKUPNO	470	235	235

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 5. – Politika

Politika/rubrika	Ukupan broj tekstova na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
svet	61	35	26
društvo	73	13	60
ekonomija	26	24	2
politika	19	19	0
događaji dana	14	12	2
kultura	23	1	22
hronika	23	10	13
dnevni dodatak	87	4	83
Srbija	25	15	10
sport	27	0	27
tema nedelje/dana	48	14	34
čitaonica	13	0	13
region	9	9	0
naslovna	273	273	0
pogledi	11	11	0
potrošač	23	7	16
Beograd/beogradska hronika	9	4	5
UKUPNO	764	451	313

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 6. – Danas

Danas/rubrika	Ukupan broj teksto-va na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
Danas biznis	10	10	0
Danas specijalni dodatak	11	2	9
Danas vikend	24	7	17
događaj/tema dana	6	6	0
društvo	101	95	6
ekonomija	49	49	0
Globus	26	21	5
kultura	24	7	17
intervju	5	5	0
naslovna	63	63	0
politika	113	113	0
Beograd	3	3	0
sport	17	2	15
poslednja	13	10	3
dijalog	10	10	0
pomodoro	2	1	1
suočavanje	5	5	0
Terazije	2	2	0
UKUPNO	484	411	73

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

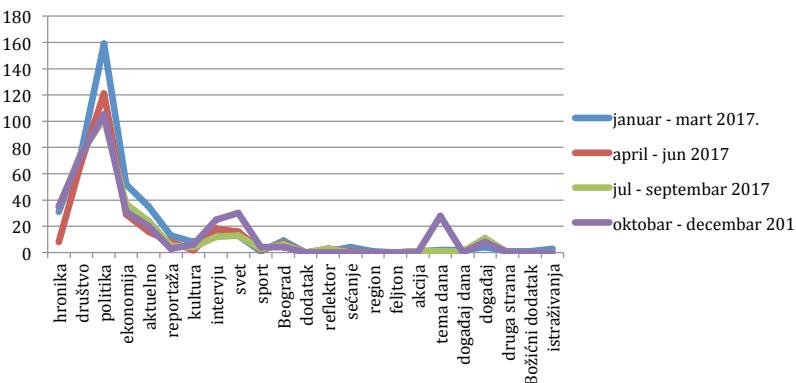
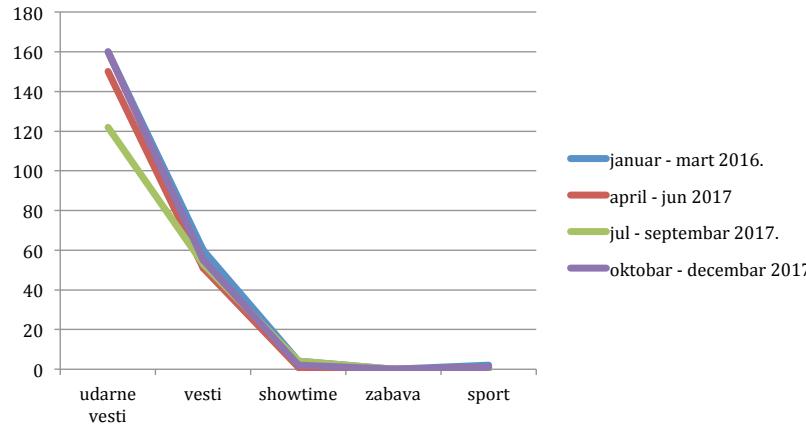
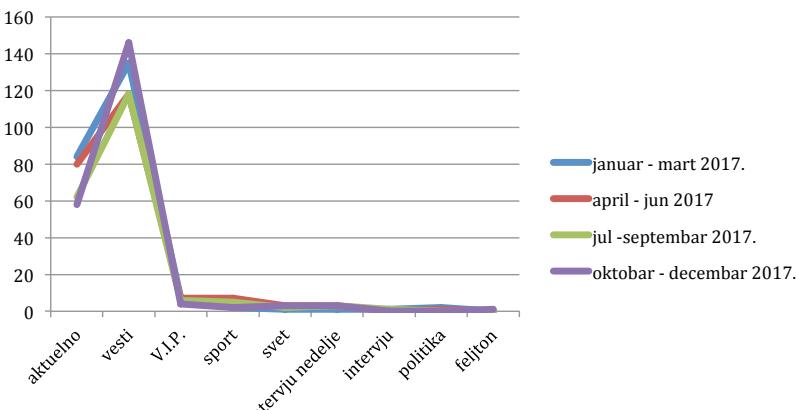
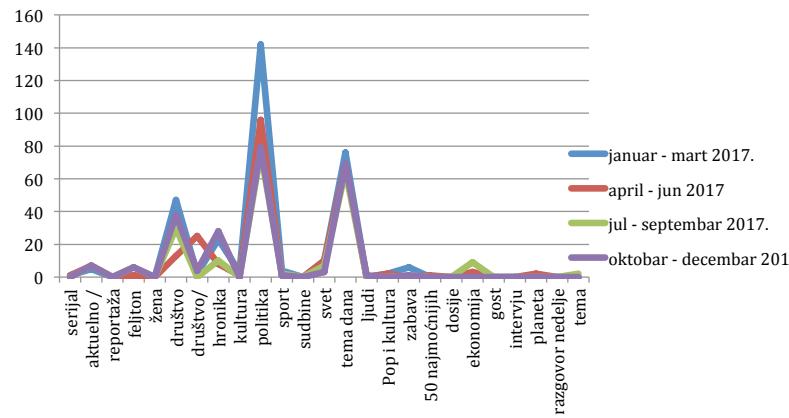
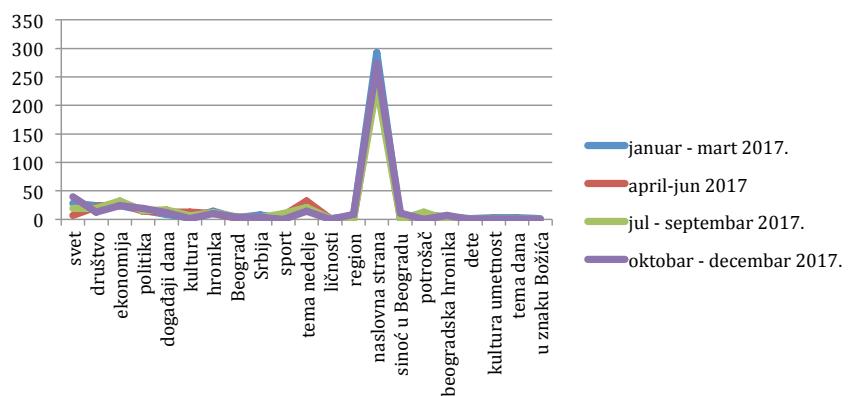
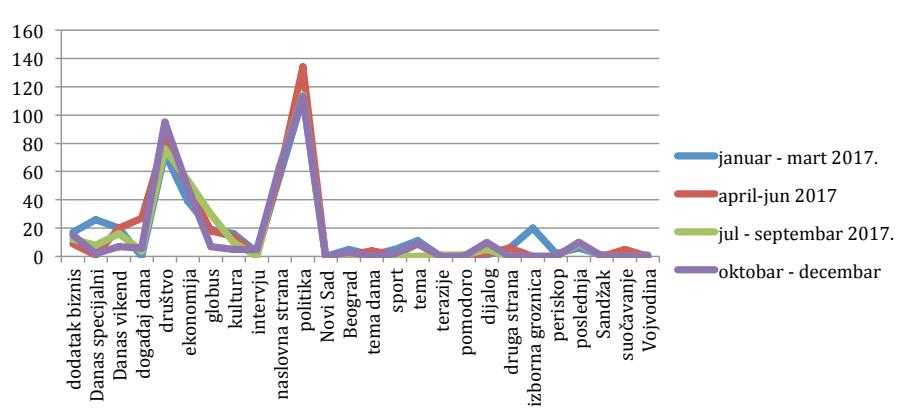
Tabela 7. – Kurir

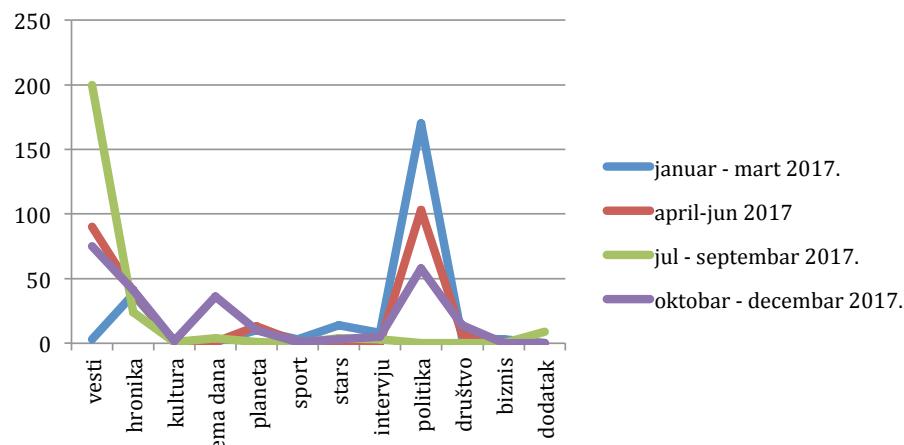
Kurir/rubrika	Ukupan broj teksto-va na naslovnici	Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	Ukupan broj tekstova koji nisu selektovani
vesti	88	76	12
intervju	5	5	0
planeta	11	10	1
hronika	94	41	53
društvo	30	14	16
politika	58	58	0
stars	66	3	63
kultura	7	2	5
sport	14	1	13
tema dana	41	36	5
dodatak	4	0	4
UKUPNO	418	246	172

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Uvidom u prikazane tabele 1–7 i dalje je uočljivo da struktura analiziranih štampanih medija prati dve različite logike. *Večernje novosti*, *Politika*, *Danas* i *Blic*, prate klasičnu strukturu dnevnih novina, dok izdanja *Informer* i *Alo!*, kao i u prethodnim tromesećima, značajno odstupaju od ove matrice. U ova dva lista *vesti* su dominatna rubrika, koja objedinjuje različite oblasti, poput društva, ekonomije i politike, a posebna pažnja pridaje se i sadržajima zabavnog karaktera, kao što su informacije o estradi i sportu, koje sve više dobijaju društveno–politički karakter. Iako je većinu 2017. godine struktura *Kurira* bila sličnija dnevним listovima *Informer* i *Alo!*, u četvrtom kvartalu vidljiv je veći broj rubrika (poput rubrika *politika* ili *tema dana*), odnosno uočljiv je povratak na strukturu sličniju tradicionalno rubriciranim dnevnim novinama.

Uređivačke strategije koje su utvrđene u prethodnih jedanaest izdanja *Medijametra* u potpunosti su uočljive i u četvrtom kvartalu 2017. godine, što se jasno može primetiti u grafikonima 8 – 14.

Grafikon 8 – Večernje novosti**Grafikon 9. – Informer****Grafikon 10. – Alo!****Grafikon 11. – Blic****Grafikon 12. – Politika****Grafikon 13. – Danas**

Grafikon 14. – Kurir

Ukoliko uporedimo broj selektovanih tekstova tokom 2015. godine (7382), 2016. godine (8293) i 2017. godine (8652), uočavamo jasan trend porasta broja analiziranih napisu (videti **tabelu 8**). Uvećanje broja tekstova koji čine uzorak, povezan je prvenstveno sa činjenicom da 2015. godina nije bila izborna, dok su tokom 2016. održani vanredni parlamentarni izbori. U 2017. održani su redovni izbori za predsednika Republike Srbije, a u poslednjem kvartalu prethodne godine bile su vidljive i aktivnosti političkih stranaka koje su se odnosile na predstojeće izbore u Beogradu. S obzirom na to da je fokus *Medijametra* prvenstveno na društveno-političkim događajima i da to predstavlja jedan od ključnih kriterijuma za odabir tekstova, upravo se u ovim navodima može naći uzrok znatnog povećanja broja napisu u uzorku, posebno u odnosu na 2015. godinu.

Tabela 8. – Broj selektovanih tekstova po kvartalima

	2015.	2016.	2017.
Prvi kvartal	1360	1924	2403
Drugi kvartal	1673	2106	2091
Treći kvartal	2172	2012	1991
Četvrti kvartal	2177	2251	2167
UKUPNO	7382	8293	8652

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

U **tabeli 9** dat je pregled procentualnog učešća tekstova koji su ušli u uzorak istraživanja u odnosu na ukupan broj tekstova u svim analiziranim medijima u četiri kvartala 2017. godine.

Tabela 9. – Procentualno učešće tekstova koji su ušli u uzorak istraživanja, u odnosu na ukupan broj tekstova u svim analiziranim medijima u sva četiri kvartala 2017. godine

Medij	% izabranih tekstova 2017. godina			
	IV kvartal	III kvartal	II kvartal	I kvartal
<i>Večernje novosti</i>	3.67	2.43	2.93	3.78
<i>Informer</i>	3.69	2.90	3.46	4.02
<i>Alo!</i>	3.52	3.15	3.75	4.20
<i>Blic</i>	2.49	2.05	2.50	3.69
<i>Politika</i>	4.35	4.08	4.31	5.47
<i>Danas</i>	5.13	5.42	7.31	8.24
<i>Kurir</i>	2.71	3.53	3.38	3.51

Izvor: Istraživanje *Medijametar* januar–mart 2017, *Medijametar* april–jun 2017, *Medijametar* jul–septembar 2017. i *Medijametar* oktobar–decembar 2017.

3

Rezultati
istraživanja

ISIDORA JARIĆ, DANICA LABAN

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Zastupljenost novinskih žanrova

U poslednjem tromesečju 2017. godine učešće izveštaja u ukupnom broju tekstova je povećano za oko 3% u odnosu na prethodni kvartal i iznosi 75.27% ili 1631 tekst. Najveći udeo izveštaja ponovo je uočen u *Informeru* – 96.33%, dok je ovoga puta najmanja zastupljenost tekstova pisanih u ovom žanru u *Politici*, 61,2%. Sledeći žanrovi prema učešću su članak i intervju, koji čine 10.06%, odnosno 9.32% svih tekstova iz uzorka. Članci su najzastupljeniji u *Kuriru* (30,89% ili 76 tekstova) i *Politici* (20,4% – 92), dok se ovoj novinskoj formi nisu izražavali listovi *Alo!* i *Informer*. Najveći broj i učešće intervjuja beleži se u *Večernjim novostima* (48 ili 12.97%), dok ih je najmanje u *Informeru* – oko 2.29% napisa. Naredni žanr prema zastupljenosti je komentar – 3,46% (75 tekstova), dok je udeo vesti neznatno manji u odnosu na prethodni period – 1.25% ili 27 tekstova. Reportaže su prisutne u samo 0,51% ili 11 napisu, dok je učešće ostalih formi (poput hibridnih žanrova ili feljtona) zanemarljivo (videti više u tabelama 10, 11 i 12). U četvrtom tromesečju 2017. redosled zastupljenosti žanrova potpuno je identičan kao i u prvom i trećem periodu 2017.

Tabela 10. – Pojedinačno učešće žanrova u izveštavanju sedam medija iz uzorka

Žanr	ukupan broj	%
izveštaj	1631	75,27
članak	218	10,06
intervju	202	9,32
komentar	75	3,46
vest	27	1,25
reportaža	11	0,51
drugo	3	0,14
total	2167	100,00

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Tabela 11. – Distribucija novinskih formi u tekstovima iz uzorka, prema medijima

Žanr	<i>Alo!</i>	<i>Blic</i>	<i>Danas</i>	<i>Informer</i>	<i>Kurir</i>	<i>Politika</i>	<i>Večernje novosti</i>
izveštaj	201	212	299	210	151	276	282
članak	0	3	23	0	76	92	24
intervju	26	17	47	5	16	43	48
komentar	1	2	35	1	0	30	6
vest	8	0	4	2	2	5	6
reportaža	0	0	1	0	1	5	4
drugo	0	1	2	0	0	0	0
total	236	235	411	218	246	451	370

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Tabela 12. – Distribucija novinskih formi u tekstovima iz uzorka, prema medijima

Žanr	<i>Alo!</i>	<i>Blic</i>	<i>Danas</i>	<i>Informer</i>	<i>Kurir</i>	<i>Politika</i>	<i>Večernje novosti</i>
izveštaj	85,17	90,21	72,75	96,33	61,38	61,20	76,22
članak	0,00	1,28	5,60	0,00	30,89	20,40	6,49
intervju	11,02	7,23	11,44	2,29	6,50	9,53	12,97
komentar	0,42	0,85	8,52	0,46	0,00	6,65	1,62
vest	3,39	0,00	0,97	0,92	0,81	1,11	1,62
reportaža	0,00	0,00	0,24	0,00	0,41	1,11	1,08
drugo	0,00	0,43	0,49	0,00	0,00	0,00	0,00
total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Ukoliko pogledamo zastupljenost žanrova tokom sva četiri kvartala 2017, možemo uočiti da je skoro tri četvrtine odabranih tekstova bilo napisano u formi izveštaja (73,4% – 6351 tekst), što je, u odnosu na 2016. godinu, uvećanje za oko 4% (69,47%). Sa druge strane, učešće vesti je u 2017. godini više nego dvostruko umanjeno u odnosu na 2016. i iznosi 1,51% ili 131 tekst (naspram 3,66% ili 298 tekstova u 2016.). Trend smanjivanja udela vesti na naslovnim stranicama medija iz uzorka prisutan je od 2015. godine, kada je prosečna zastupljenost tekstova u ovom žanru bila 9,89%.¹ Učešće ostalih žanrova u 2017. godini predstavljeno je u tabeli 13.

¹ Zastupljenost žanra vesti u 2015: I kvartal – 12,72%, II – kvartal 11,89%, III – kvartal 8,7%, IV – kvartal 6,25%. U 2016: I kvartal 5,98%, II kvartal 3,04%, III kvartal 3,23%, IV kvartal 2,4%; U 2017: I kvartal 2,33%, II kvartal 1,05%, III kvartal 1,31%, IV kvartal 1,25%;

Tabela 13. – Pojedinačno učešće žanrova u izveštavanju sedam medija iz uzorka u sva četiri kvartala 2017.

Žanr	ukupan broj	%
izveštaj	6351	73,40
članak	954	11,03
intervju	732	8,46
komentar	367	4,24
vest	131	1,51
ostalo	117	1,35
total	8652	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar* januar–mart 2017, *Medijametar* april–jun 2017, *Medijametar* jul–septembar 2017. i *Medijametar* oktobar–decembar 2017.

Izveštaj

Izveštaj je u analiziranim dnevnim novinama zastupljen na sledeći način: u *Informru* u 96.33% ili 210 tekstova, u *Blicu* – 90.21% (212), dnevnom listu *Alo!* – 85.17% ili 201 tekst, *Večernjim novostima* – 76.22% (282), *Danasu* – 72.75% (299), *Kuriru* 61.38% (151) i *Politici* – 61.2% (276). U odnosu na prethodno tromeseče, zastupljenost izveštaja je povećana u svim dnevnim novinama,² a posebno u *Blicu*, gde je objavljeno oko 10% više tekstova napisanih u ovoj formi nego u prethodnom kvartalu.

U sedam analiziranih štampanih medija zabeleženi su vrednosno obojeni³ izveštaji, odnosno u tekstu je bio uočljiv jasan stav novinara. Broj vrednosno neopredeljenih tekstova u ovoj formi je približan rezultatu iz prethodnog tromesečja (61.5% u četvrtom naspram 63.59% u trećem kvartalu), odnosno u četvrtom tromesečju je zabeleženo oko 2% više vrednosno obojenih napis. Učešće takvih tekstova napisanih u žanru izveštaja varira od 72.38% u *Informru* do 15.05% u *Danasu*. Pozitivan ili negativan vrednosni stav novinara vidljiv je i u 64.24% tekstova pisanih u ovoj formi u *Kuriru* (smanjenje udela vrednosno konotiranih tekstova za oko 10% u odnosu na prethodni kvartal)⁴ i 39.36% u *Večernjim novostima* (oko 8% više vrednosno intoniranih izveštaja). U dnevnim novinama *Alo!* (38.81%), *Politika* (34.06%) i *Blic* (24.06%), rezultat je u skladu sa prethodnim kvartalom (više informacija u **tabeli 14**).

2. Osim lista *Alo!*, gde je smanjena za oko 4%.

3. U analizi koju predstavljamo, načine prezentovanja određenih tema ili aktera u pojedinačnim tekstovima iz našeg uzorka kodirali smo na tri različita načina, uzimajući u obzir kako tekst, tako i opremu teksta (nadnaslov, naslov i podnaslov). *Neutralnim* prezentovanjem određenih tema ili aktera označili smo one tekstove u kojima autori tekstova/novinari ne zauzimaju vrednosni stav prema određenom akteru ili temi, već nastoje da na relativno neutralan, odmeren način, poštujući profesionalne standarde, prezentuju određene činjenice koje su predmet teksta. Kao *pozitivne* označili smo one interpretacije u kojima novinari načinom prezentovanja određenih tema ili aktera iskazuju jasne simpatije i pozitivan odnos prema njima. Kao *negativne* označili smo one interpretacije u kojima novinari načinom prezentovanja određenih tema ili aktera iskazuju jasnu antipatiju i negativan odnos prema njima.

4. Zastupljenost vrednosno konotiranih izveštaja u dnevnom listu *Kurir* znatno se razlikuje od kvartala do kvartala. Učešće tekstova napisanih u ovom žanru uvećano je za oko 33% u trećem, u odnosu na prvo tromeseče 2017. godine, dok je u četvrtom smanjeno za 10%.

Tabela 14. – Struktura izveštaja u odnosu na vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka

Medij	Vrednosni kontekst u odnosu na temu					
	pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Informer</i>	18	8,57	58	27,62	134	63,81
<i>Kurir</i>	11	7,28	54	35,76	86	56,95
<i>Večernje novosti</i>	31	10,99	171	60,64	80	28,37
<i>Alo!</i>	11	5,47	123	61,19	67	33,33
<i>Politika</i>	38	13,77	182	65,94	56	20,29
<i>Blic</i>	2	0,94	161	75,94	49	23,11
<i>Danas</i>	0	0,00	254	84,95	45	15,05
total	111	6,81	1003	61,50	517	31,70

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

U četvrtom tromesečju 80% izveštaja je nebalansirano⁵ (na primer, izveštaji sadrže izjavu samo jednog aktera, odnosno čitav tekst je zasnovan na stavu jednog sagovornika ili stavovima različitih sagovornika koji nastupaju sa istog stanovišta), a rezultat je sličan kao i u prethodnom kvartalu. Najviše nebalansiranih napisa u ovom žanru beleži se u *Informru* – 98.1%, a slede *Alo!* (91.54%), *Kurir* (89.4%), *Večernje novosti* (80.5%), *Politika* (77.17%), *Danas* (70.9%) i *Blic* (60.85%).

Kada se sagledaju svi rezultati u odnosu na proteklo tromeseče, primetne su izvesne promene. U dnevnim novinama *Blic*, *Danas*, *Politika* i *Inform*, razlika u učešću balansiranih tekstova u odnosu na ukupan broj tekstova u pojedinačnom uzorku varira od 1% do 2%. Smenjenje udela balansiranih tekstova vidljivo je u listu *Alo!* (dvostruko manje učešće balansiranih tekstova – 8,46% u četvrtom, prema 16.85% u trećem kvartalu) i *Večernjim novostima* (oko 6% manje), dok je, nasuprot tome, *Kurir* objavio oko 6% više celovitih napisa (**tabela 15**).

5. Balans predstavlja način na koji novinari pristupaju temi. Balansiran tekst podrazumeva uravnotežen i objektivan pristup temi i sagovornicima i celovitost informacija.

Tabela 15. – Balansiranost izveštaja u sedam medija iz uzorka

Izveštaj	balans %	
medij	da	ne
<i>Informer</i>	1,90	98,10
<i>Alo!</i>	8,46	91,54
<i>Kurir</i>	10,60	89,40
<i>Večernje novosti</i>	19,50	80,50
<i>Politika</i>	22,83	77,17
<i>Danas</i>	29,10	70,90
<i>Blic</i>	39,15	60,85
total	19,93	80,07

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Ostale novinske forme

Najveće učešće tekstova u formi članka u odnosu na ukupan broj objavljenih tekstova ponovo je zabeleženo je kada je u pitanju dnevni list *Kurir* – 30,89 (76), dok je najveći broj članaka objavila *Politika* – 92 (20,4%). Slede *Večernje novosti* sa 6,49% (24) objavljenih tekstova u ovoj formi i *Danas* sa 5,6% (23). *Blic* je objavio samo 3 članka, dok na naslovnim stranama *Informera* i *Alo!* nisu bili najavljeni tekstovi napisani u žanru članka (**tabele 11 i 12**). Učešće te novinske forme u dnevnom listu *Kurir* umanjeno je za oko 12% u odnosu na prethodni period.⁶ Nešto manje članaka u odnosu na drugo tromesečje objavili su i listovi *Politika* (za oko 6%) i *Danas* (oko 3%), dok je u ostalim medijima rezultat sličan kao i u prethodnom kvartalu.

Više od polovine članaka koji su ušli u uzorak istraživanja u četvrtom tromesečju napisano je u negativnom vrednosnom kontekstu – 51,83%. Ukoliko se tome doda i 7,8% pozitivno konotiranih tekstova napisanih u ovoj formi, jasan vrednosni stav se uočava u 59,63% članaka (oko 10% manje u odnosu na prethodni kvartal). U *Večernjim novostima* zabeleženo je najveće učešće vrednosno obojenih tekstova napisanih u ovoj formi - 87,5%, odnosno učešće vrednosno intoniranih tekstova veće je za 27%, u *Kuriru* – 63,16%, *Politici* 55,43%, dok je samo u *Danisu* najveći broj članaka neutralan – 65,22% (**tabela 16**).

Tabela 16. – Struktura članaka u odnosu na vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka

Članak	Vrednosni kontekst u odnosu na temu					
	pozitivan		neutralan		negativan	
Medij	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Večernje novosti</i>	4	16,67	3	12,50	17	70,83
<i>Blic</i>	0	0,00	1	33,33	2	66,67
<i>Kurir</i>	3	3,95	28	36,84	45	59,21
<i>Politika</i>	10	10,87	41	44,57	41	44,57
<i>Danas</i>	0	0,00	15	65,22	8	34,78
total	17	7,80	88	40,37	113	51,83

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Najveći broj tekstova napisanih u žanru članka u trećem kvartalu 2017. nema balans – 85,78% objavljenih napisala. Balansa nema u 95,83% članaka u *Večernjim novostima*, 93,42% u *Kuriru*, 80,43% u *Politici*, 73,91% u *Danisu* i 66,67% u *Blicu* (**tabela 17**).

Tabela 17. – Balansiranost članaka u sedam medija iz uzorka

Članak	balans %		
	medij	da	ne
<i>Večernje novosti</i>		4,17	95,83
<i>Kurir</i>		6,58	93,42
<i>Politika</i>		19,57	80,43
<i>Danas</i>		26,09	73,91
<i>Blic</i>		33,33	66,67
total		14,22	85,78

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

⁶ U trećem kvartalu ove novine objavile su 43,21% tekstova u formi članka.

Intervju je u novinama iz uzorka i u četvrtom tromesečju 2017. godine bio treći žanr prema zastupljenosti. Prema učešću, najviše je prisutan u *Večernjim novostima* (12.97% ili 48 tekstova), *Danasu* (11.44% ili 47 tekstova), sledi *Alo!* sa 11.02% ili 26 tekstova, a zatim *Politika* (9.53% – 43), *Blic* (7.23% – 17), *Kurir* sa 6.5% (16) i *Informer* koji je objavio 2.29% ili 5 intervjeta.

Najveći broj intervjeta – 149 ili 73.76% napisan je u neutralnom vrednosnom kontekstu, što se posebno odnosi na medije u kojima su svi objavljeni intervjeti vrednosno neutralni – *Blic* i *Alo!*. Veće učešće neutralnih intervjeta beleži se i u listovima *Danas* (oko 91%) i *Kurir* (oko 81%). U *Večernjim novostima* neutralno je oko 62% intervjeta, a u *Politici* oko 42%. Od 5 objavljenih intervjeta u *Informeru*, 3 je bilo vrednosno intonirano (**tabela 18**).

Tabela 18. – Struktura intervjeta u odnosu na vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka

Medij	Vrednosni kontekst u odnosu na temu					
	pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Informer</i>	0	0,00	2	40,00	3	60,00
<i>Politika</i>	11	25,58	18	41,86	14	32,56
<i>Večernje novosti</i>	4	8,33	30	62,50	14	29,17
<i>Kurir</i>	1	6,25	13	81,25	2	12,50
<i>Danas</i>	0	0,00	43	91,49	4	8,51
<i>Blic</i>	0	0,00	17	100,00	0	0,00
<i>Alo!</i>	0	0,00	26	100,00	0	0,00
total	16	7,92	149	73,76	37	18,32

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Naredna forma prema učešću – **komentar** (kolumna, uvodnik), najzastupljenija je u *Danasu* (8.52% ili 35 tekstova) i *Politici* (6.65% ili 30 napis), dok su ostali mediji objavili veoma mali broj tekstova u tom žanru: *Večernje novosti* – 6, *Blic* – 2 i *Alo!* i *Informer* po jedan napis.

Većina komentara objavljenih u *Danasu* (82.86%) i *Politici* (66.67%) je vrednosno konotirano, kao i 83.33% malobrojnih tekstova objavljenih u formi članka u *Večernjim novostima* (**tabela 19**).

Tabela 19. – Struktura komentara u odnosu na vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka

Medij	Vrednosni kontekst u odnosu na temu					
	pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Alo!</i>	1	100,00	0	0,00	0	0,00
<i>Informer</i>	0	0,00	0	0,00	1	100,00
<i>Blic</i>	0	0,00	0	0,00	2	100,00
<i>Večernje novosti</i>	1	16,67	1	16,67	4	66,67
<i>Danas</i>	6	17,14	6	17,14	23	65,71
<i>Politika</i>	3	10,00	10	33,33	17	56,67
total	11	14,67	17	22,67	47	62,67

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

U četvrtom tromesečju 2017. ponovo se beleži veoma mali udeo **vesti** – 1.25% ili 27 tekstova, što je neznatno umanjenje u odnosu na prethodni kvartal. Najveće učešće vesti ponovo je prisutno u listu *Alo!* – 3.39% ili 8 tekstova, dok su svi ostali mediji (osim *Blica*) zajedno objavili još 19 tekstova u ovoj formi (**tabele 11 i 12**).

Najviše vesti objavljeno je u neutralnom kontekstu – 88.89%, a ukoliko se sagleda svaki medij pojedinačno, vrednosno obojene vesti objavili su samo *Kurir* (50%) i *Večernje novosti* (33.33%) (**tabela 20**).

Tabela 20. – Struktura vesti u odnosu na vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka

Medij	Vrednosni kontekst u odnosu na temu					
	pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Kurir</i>	0	0,00	1	50,00	1	50,00
<i>Večernje novosti</i>	0	0,00	4	66,67	2	33,33
<i>Informer</i>	0	0,00	2	100,00	0	0,00
<i>Alo!</i>	0	0,00	8	100,00	0	0,00
<i>Politika</i>	0	0,00	5	100,00	0	0,00
<i>Danas</i>	0	0,00	4	100,00	0	0,00
total	0	0,00	24	88,89	3	11,11

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

U četvrtom kvartalu 2017. objavljeno je oko 63% jednostranih i/ili necelovitih vesti. U *Informeru* nijedna vest nije bila balansirana, dok je u *Večernjim novostima* 66.67%, *Alo!* 62.5% i *Politici* 60% vesti bilo nece-
lovito. U *Danasu* i *Kuriru* bila je balansirana je tačno polovina tekstova u ovoj formi, koji su najavljeni na
naslovnicama (**tabela 21**).

Tabela 21. – Balansiranost vesti u sedam medija iz uzorka

Vest medij	balans %	
	da	ne
<i>Informer</i>	0,00	100,00
<i>Večernje novosti</i>	33,33	66,67
<i>Alo!</i>	37,50	62,50
<i>Politika</i>	40,00	60,00
<i>Kurir</i>	50,00	50,00
<i>Danas</i>	50,00	50,00
total	37,04	62,96

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Reportaže u trećem kvartalu čine oko 1% svih tekstova iz uzorka, a ovaj žanr bio je zastupljen u *Večernjim novostima* (6 tekstova) *Politici* (5 tekstova), *Danasu* i *Kuriru* (po 1 tekst). **Ostale forme** (poput feljtona i različitih hibridnih formi), zastupljene su samo u 3 napisa (**tabele 11 i 12**).

Povodi

U četvrtom tromesečju 2017. u redakcijama je osmišljen povod za 26.9% ili 583 teksta, povodom *delovanja Vlade Republike Srbije/pozicije* nastalo 433 ili 19.98% napisa, dok je opozicija medijima dala povod za izveštavanje u 5.77% ili 125 napisa, što predstavlja gotovo identičan rezultat kao i u trećem kvartalu. Iz ovih rezultata se može zaključiti da se i u ovom tromesečju veći broj tekstova osmišljava u redakcijama (26.9%) nego što nastaje povodom delovanja pozicije i opozicije zajedno (25.75%).⁷

Tabela 22. – Distribucija povoda u sedam medija iz uzorka

Povod/svi mediji	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	1026	47,35
osmišljen u redakciji	583	26,90
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	433	19,98
delovanje opozicije	125	5,77
total	2167	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Od 583 teksta osmišljena u redakciji, 256 ili 43.91% je u negativnom ili pozitivnom vrednosnom kontekstu (**tabela 24**). Povod osmišljen u redakciji je u trećem kvartalu najzastupljeniji kada je tema teksta *politički život u Srbiji* (147 ili 27.12% napisa osmišljenih u redakcijama), slike teme u vezi sa Kosovom – 95 ili 17.53% tekstova, privredom (37 ili 6.83%), regionalnim odnosima (31 ili 5.72%) i kulturom (29 ili 5.35% napisa osmišljenih u redakciji) (**tabela 23**).

Tabela 23. – Povod osmišljen u redakciji – najčešće teme i vrednosni konteksti u sedam medija iz uzorka

Povod osmišljen u redakciji/tema	total		Vrednosni kontekst u odnosu na temu						%	
	broj	%	pozitivan		neutralan		negativan			
			broj	%	broj	%	broj	%		
politički život u Srbiji	147	27,12	2	1,36	107	72,79	38	25,85		
Kosovo/odnosi Beograda i Prištine	95	17,53	0	0,00	42	44,21	53	55,79		
privreda	37	6,83	2	5,41	16	43,24	19	51,35		
regionalni saradnja/odnosi u regionu	31	5,72	0	0,00	16	51,61	15	48,39		
kultura	29	5,35	3	10,34	11	37,93	15	51,72		

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

⁷ U trećem tromesečju u redakciji je osmišljeno 26.97% napisa, dok je delovanje Vlade Republike Srbije i opozicije zajedno iniciralo 25.51% napisa.

Tabela 24. – Povod osmišljen u redakciji – vrednosni kontekst tekstova u svim medijima

Povod osmišljen u redakciji	broj tekstova	pozitivan	neutralan	negativan
broj	583	36	327	220
%	100	6,17	56,09	37,74

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

U tabelama 25 – 31 predstavljen je raspored navedenih povoda prema medijima:

Tabela 25. – Distribucija povoda u listu *Večernje novosti*

Večernje novosti	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	181	48,92
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	97	26,22
osmišljen u redakciji	81	21,89
delovanje opozicije	11	2,97
total	370	100,00

Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 26. – Distribucija povoda u listu *Blic*

Blic	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	118	50,21
osmišljen u redakciji	58	24,68
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	46	19,57
delovanje opozicije	13	5,53
total	235	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 27. – Distribucija povoda u listu *Kurir*

Kurir	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	116	47,15
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	71	28,86
osmišljen u redakciji	37	15,04
delovanje opozicije	22	8,94
total	246	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 28. – Distribucija povoda u listu *Alo!*

Alo!	broj pojavljivanja	% učešća
osmišljen u redakciji	120	50,85
ostalo	77	32,63
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	26	11,02
delovanje opozicije	13	5,51
total	236	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 29. – Distribucija povoda u listu *Informer*

Informator	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	125	57,34
osmišljen u redakciji	63	28,90
delovanje opozicije	17	7,80
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	13	5,96
total	218	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 30. – Distribucija povoda u listu *Politika*

<i>Politika</i>	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	227	50,33
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	117	25,94
osmišljen u redakciji	99	21,95
delovanje opozicije	8	1,77
total	451	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 31. – Distribucija povoda u listu *Danas*

<i>Danas</i>	broj pojavljivanja	% učešća
ostalo	182	44,28
osmišljen u redakciji	125	30,41
delovanje Vlade Republike Srbije/ pozicije	63	15,33
delovanje opozicije	41	9,98
total	411	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Teme

Kako bi svaki tekst bio što jasnije definisan, odabrani napisи koji čine uzorak klasifikovani su u okviru samo jedne teme, ali su uvek evidentirani i drugi elementi prisutni u tekstu. To nam je omogućilo jasniji uvid u načine izveštavanja i pristup medija određenim temama i u prethodnim izdanjima *Medijametra*. Tekstovi iz oblasti crne hronike, koji imaju društveno-politički karakter, kao i napisи koji se odnose na ubistvo pevačice Jelene Marjanović ponovo su uvršteni u uzorak, kao svojevrsna paradigma stanja u srpskom novinarstvu, koje odlikuju različiti vidovi nepoštovanja etičkih principa izveštavanja.

Zastupljenost tema

Sve političke teme su u periodu oktobar – decembar 2017. bile prisutne u ukupno 523 ili 24.13% tekstova iz uzorka: *politički život u Srbiji* u 417 ili 19.24% tekstova, *aktivnosti Vlade Srbije* u 2.17% – 47 napisi, *aktivnosti predsednika Srbije* 1.94% – 42 i *aktivnosti predsednice Vlade Srbije* 0.78% – 17 tekstova. U odnosu na prethodni kvartal, unutrašnja politika je nešto više prisutna na naslovnicama sedam dnevnih novina, ali je interes medija za ovu tematiku i dalje znatno smanjen u odnosu na prvi i drugi kvartal 2017.⁸

U poslednjem tromesečju 2017, izuzetna pažnja medija bila je usmerena na događaje u vezi sa rasvetljavanjem ubistva pevačice Jelene Marjanović,⁹ odnosno, to je bila druga tema prema zastupljenosti, prisutna u 175 ili 8,08% tekstova. U trećem kvartalu porast broja i učešća tekstova može se objasniti hapšenjem Zorana Marjanovića, supruga Jelene Marjanović,¹⁰ dok je u četvrtom fokus bio na istražnim radnjama, posebno saslušanjima, koje je preduzimalo Tužilaštvo. Negativno portretisanje i spekulacije u vezi sa eventualnom umešanosti ostalih članova porodice Marjanović u ubistvo, kao i informacije koje su nekontrolisano curele iz istrage, bile su okosnica ovih napis. Tokom tri poslednja meseca 2017. list *Alo!* je na dve trećine naslovnih strana pisao o tom slučaju (60 tekstova), *Informer* je objavio 56, *Kurir* 29, *Blic* 20, *Večernje novosti* 8 i *Politika* 2 teksta, dok je *Danas* jedini medij koji se nije bavio ovom temom.

Kada je reč o temi *regionalna saradnja/odnosi u regionu* (141 tekst – 6.51%), beležimo nešto manje prisustvo u odnosu na prethodni kvartal, ali je način na koji mediji izveštavaju o regionalnim odnosima i dalje nepromenjen – čak 58.29% tekstova je negativno konotirano. Četvrta tema prema zastupljenosti u četvrtom kvartalu je privreda, o kojoj su mediji napisali skoro dvostruko manje tekstova u odnosu na treći kvartal (124 ili 5,72% napis u četvrtom, naspram 216 ili 10.85% u trećem periodu), a slede teme u vezi sa Haškim tribunalom (106 – 4.89%) i međunarodnim odnosima (84 – 3.88%). Mediji su objavili i 73 teksta (3.37%) u vezi sa Rusijom, 70 (3,23%) o temama koje govore o SAD ili odnosima Srbije i SAD, dok je o vojnim temama bilo reči u 67 (3,09%) napis. O Kosovu/odnosima Beograda i Prištine napisano je znatno manje tekstova u odnosu na prošli kvartal, tako da je, ovoga puta, to tek deseta tema prema prisutnosti, o kojoj su mediji iz uzorka objavili 66 ili 3,05% napis (**tabela 32**).

Ako se posmatra vrednosni kontekst 2167 izabranih tekstova u četvrtom kvartalu 2017, vrednosno je

⁸ Tematika iz oblasti unutrašnje politike bila je prisutna u 34.4% tekstova u prvom, 35.01% u drugom kvartalu, dok je u trećem tromesečju 2017. učešće tekstova koji su govorili o temama iz ove oblasti znatno smanjeno i iznosilo je 22.65%.

⁹ Jelena Marjanović ubijena je 2. aprila 2016.

¹⁰ 15. septembra 2017. godine, Zoran Marjanović je uhapšen pod sumnjom da je ubio Jelenu Marjanović, sat vremena nakon što se vratio kući po izlasku iz rialitija "Zadruga", u kojem je proveo nekoliko dana.

obojeno 40.66% tekstova – 7.29% pozitivno i 33.36% negativno (**tabela 33**). Najviše negativnih tekstova napisano je u vezi sa ubistvom pevačice Jelene Marjanović (58.29%)¹¹ i, kao što je već navedeno, o regionalnim temama – 58,16% (82). Tačno polovina tekstova napisanih o SAD nosi negativan kontekst, a između 30% i 40% negativno konotiranih tekstova napisano je i o Haškom tribunalu, privredi, međunarodnim odnosima i kosovskim temama. Četvrta napisa koji su govorili o političkom životu u Srbiji takođe je negativna. U četvrtom kvartalu protekle godine zabeleženo je i nešto više pozitivno konotiranih tekstova. Kao i u prethodnim tromesečjima, značajno veće učešće tekstova u pozitivnom tonu uočeno je kada su u pitanju teme u vezi sa Rusijom (45.21%) i vojskom (41.79%) (**tabela 32**).

Teme u vezi sa Evropskom Unijom ponovo se pomenuju u veoma malom broju tekstova – 36 (1,66%). Napisano najviše neutralnih - 61.11%, uz 33.33% negativnih i 5.56% pozitivno intoniranih napisa.¹² Sa druge strane, o Rusiji su u pozitivnom kontekstu pisale dnevne novine *Večernje novosti* (12 tekstova), *Politika* (10), *Informer* (7) i *Kurir* (3), dok je po jedan negativan napis zabeležen samo u *Blicu* i *Alo!* (**grafikon 15**).

Tabela 32. – Distribucija tema i njihov vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka¹³

Svi mediji	Vrednosni kontekst u odnosu na temu							
	total		pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
politički život u Srbiji	417	19,24	2	0,48	311	74,58	104	24,94
ubistvo pevačice Jelene Marijanović	175	8,08	0	0,00	73	41,71	102	58,29
regionalni saradnja/odnosi u regionu	141	6,51	4	2,84	55	39,01	82	58,16
privreda	124	5,72	10	8,06	68	54,84	46	37,10
Hag /ratni zločini	106	4,89	0	0,00	64	60,38	42	39,62
međunarodni odnosi	84	3,88	8	9,52	49	58,33	27	32,14
Rusija/odnos prema Rusiji	73	3,37	33	45,21	38	52,05	2	2,74
SAD/odnos prema SAD	70	3,23	5	7,14	30	42,86	35	50,00
vojska	67	3,09	28	41,79	36	53,73	3	4,48
Kosovo/odnosi Beograda i Prištine	66	3,05	0	0,00	45	68,18	21	31,82

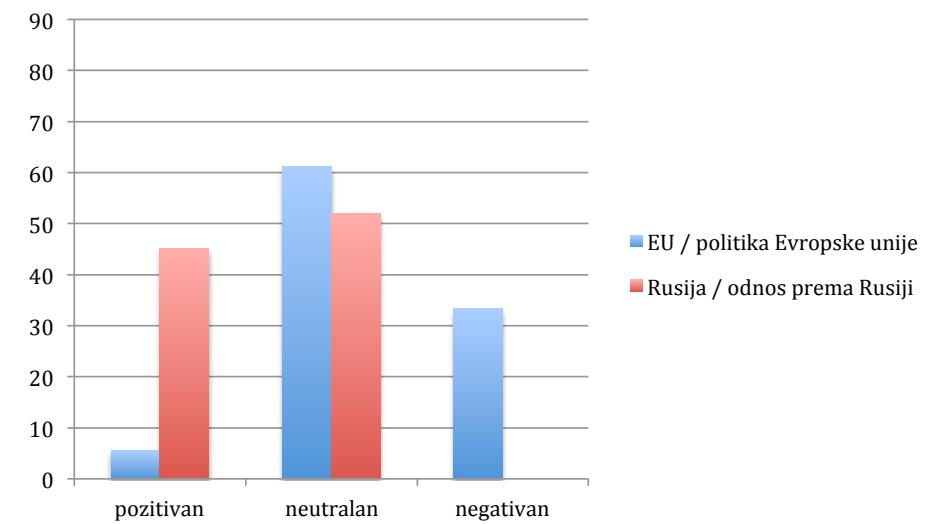
Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Tabela 33. – Vrednosni kontekst u odnosu na sve teme i svih sedam medija iz uzorka

Svi mediji	broj	%
pozitivan	158	7,29
neutralan	1286	59,34
negativan	723	33,36
total	2167	100,00

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Grafikon 15. – Vrednosni kontekst u svim medijima iz uzorka prema temama *Rusija/odnos prema Rusiji* i *EU /politika Evropske unije*

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Kada je reč o odabiru tema tokom čitave 2017. godine, mediji su najviše pažnje posvetili *političkom životu u Srbiji* (2165 ili 38.24% svih tekstova koji su činili uzorak), a druga tema od interesa, o kojoj je objavljen znatno manji broj tekstova bila je *privreda* (661 – 11.68%). Slede kosovske teme, prisutne u 527 (9.31%) napisa, dok je četvrta tema prema zastupljenosti *ubistvo pevačice Jelene Marjanović*, o kojoj su mediji na naslovnim stranama objavili čak 319 tekstova (5.64%), Regionalni odnosi su predstavljeni u jednom tekstu manje (318 ili 5.62%) i peta su tema prema učešću (više informacija u **tabeli 34**).

¹¹ Prilikom ocenjivanja ovih napisa, kriterijum za procenu vrednosnog konteksta bio je odnos medija prema porodici Marjanović.

¹² Negativno konotirani tekstovi o EU/politici EU objavljeni su u *Večernjim novostima* (5) *Politici* (3), *Informeru* (3) i *Blicu* (1), dok je samo list *Danas* objavio pozitivno konotirane tekstove o EU (2).

¹³ U svim tabelama koje se odnose na četvrti kvartal 2017, predstavljeno je po deset najzastupljenijih tema.

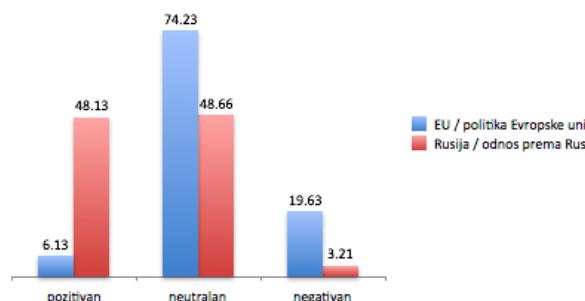
Tabela 34. – Distribucija tema i njihov vrednosni kontekst u sedam medija iz uzorka za sva četiri kvartala 2017.¹⁴

Svi mediji	Vrednosni kontekst u odnosu na temu							
	total		pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
politički život u Srbiji	2165	38,24	13	0,60	1668	77,04	484	22,36
privreda	661	11,68	67	10,14	383	57,94	211	31,92
Kosovo/odnosi Beograda i Prištine	527	9,31	1	0,19	273	51,80	253	48,01
ubistvo pevačice Jelene Marjanović	319	5,64	0	0,00	140	43,89	179	56,11
regionalna saradnja/odnosi u regionu	318	5,62	7	2,20	128	40,25	183	57,55

Izvor: Istraživanje *Medijametar* januar–mart 2017, *Medijametar* april–jun 2017, *Medijametar* jul–septembar 2017. i *Medijametar* oktobar–decembar 2017.

Odnos medija prema Rusiji i EU ostao je nepromenjen i u 2017. Teme u vezi sa Rusijom predstavljene u u podjednakoj meri u pozitivnom (48.13%) i neutralnom kontekstu (48.66%), dok je negativnih tekstova bilo je izrazito malo – samo oko 3%. O EU se najviše pisalo u neutralnom tonu (oko 74%), dok je oko 6% tekstova bilo pozitivno i blizu 20% negativno konotirano (grafikon 16).

Grafikon 16. – Vrednosni kontekst u svim medijima iz uzorka prema temama *Rusija/odnos prema Rusiji i EU/politika Evropske unije* za sva četiri kvartala 2017.

Izvor: Istraživanje *Medijametar* januar–mart 2017, *Medijametar* april–jun 2017, *Medijametar* jul–septembar 2017. i *Medijametar* oktobar–decembar 2017.

14 U tabeli je predstavljeno pet najzastupljenijih tema.

DISTRIBUCIJA TEMA PREMA MEDIJIMA

Blic

Najzastupljenija tema u dnevnom listu *Blic* je *politički život u Srbiji*, sa učešćem od 20.85% (49 tekstova), što je skoro identičan ideove teme u odnosu na protekli kvartal. Većina tekstova u kojima je pisano o ovoj tematiki je neutralna (91.84%), dok su preostali napisi negativni u 6.12%, uz jedan pozitivno konotiran tekst. Druga tema prema zastupljenosti je privreda o kojoj je napisano 9.79% ili 23 teksta, od kojih je čak 73.91% negativno. *Ubistvo pevačice Jelene Marjanović* okupiralo je 20 naslovica ovih dnevnih novina (8.51%), a polovina ovih tekstova bila je negativna. *Pravosuđe, aktivnosti pravosudnih organa* (16 tekstova ili 6.81%) je naredna tema prema učešću, a slede aktivnosti Vlade Republike Srbije (12) i teme u vezi sa vojskom (11 tekstova). *Regionalna saradnja/odnosi u regionu* bili su u fokusu 10 ili 4,26% napisu, od kojih je 40% bilo negativno intonirano, dok su tekstovi o SAD (9) bili u najvećoj meri neutralni (88.89%). O kriminalu, haškim temama i aktivnostima predsednika Srbije napisano je po 8 tekstova, koji su uglavnom bili neutralni (raspored i vrednosni kontekst najzastupljenijih tema u *Blicu* videti u tabeli 35).

U četvrtom tromesečju 2017, dnevne novine *Blic* 23.4% tekstova iz uzorka predstavljaju u pozitivnoj ili negativnoj vrednosnoj konotaciji (tabela 36), što je sličan nalaz kao i u trećem periodu 2017. *Blic* objavljuje izuzetno mali broj tekstova u pozitivnom vrednosnom kontekstu – samo 2 ili samo 0.85%, dok je preostalih 22.5% tekstova negativno.

Tabela 38. – Vrednosni kontekst u odnosu na sve teme u listu *Kurir*

<i>Kurir</i>	broj	%
pozitivan	15	6,10
neutralan	96	39,02
negativan	135	54,88
total	246	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Informer

Dnevne novine *Informer* najviše pažnje posvećuju *ubistvu pevačice Jelene Marjanović*. O toj temi pisano je u 56 tekstova, što predstavlja četvrtinu svih selektovanih napisa u ovom mediju, a vrednosni kontekst je u najvećoj meri je bio negativan (67.86%). *Političkom životu u Srbiji* posvećena su 43 teksta (19.72%), što je gotovo jednako učešće ove teme kao i u prethodnom kvartalu. Najveći broj tih tekstova napisan je u negativnoj konotaciji (76.74%). Treća tema od interesa u ovim dnevnim novinama je *regionalna saradnja/odnosi u regionu* (14 – 6.42%), a isti pristup *Informera* prema regionalnim temama, kao i u svim prethodnim periodima, vidljiv je i u četvrtom tromesečju, gde je 92.86% (ili 13 od ukupno 14 objavljenih) tekstova bilo negativno. Sa druge strane, *Informer* u svim kvartalima piše afirmativno o temama u vezi sa Rusijom – 53.85% ili 7 od 13 objavljenih tekstova je pozitivno intonirano. Sličan tretman imaju teme u vezi sa vojskom (9 objavljenih tekstova 44.44% ili 4 pozitivno konotirana), a samo o ove dve teme nije napisan nijedan tekst u negativnom kontekstu. Nasuprot tome, o Sjedinjenim Američkim Državama konotacija tekstova u *Informeru* je preovlađujuće negativna (69.23%), odnosno na taj način pisano je u 9 od 13 objavljenih tekstova. *Informer* o Haškom tribunalu (10 tekstova) i NATO (6) piše isključivo u negativnom kontekstu, dok je tačno polovina napisa o međunarodnim odnosima negativna (po 4 neutralna i negativna napisa). Među deset najzastupljenijih tema je i privreda (7 tekstova), o kojoj novinari vog dnevnog lista pišu u većini neutralnih tekstova – 57.14% (više informacija u **tabeli 39**).

Novinari *Informera* zauzimaju jasan stav 71.56% napisa iz uzorka, odnosno, pozitivan ton temama daju u 8.26%, a negativan u 63.3% tekstova (videti **tabelu 40**). U četvrtom kvartalu 2017, *Informer* je ponovo medij u kojem je zabeležen najveći broj vrednosno intoniranih napisa.

Tabela 39. – Distribucija tema i njihov vrednosni kontekst u listu *Informer*

<i>Informer</i>	Vrednosni kontekst u odnosu na temu							
	total		pozitivan		neutralan		negativan	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
ubistvo pevačice Jelene Marjanović	56	25,69	0	0,00	18	32,14	38	67,86
politički život u Srbiji	43	19,72	0	0,00	10	23,26	33	76,74
regionalna saradnja/odnosi u regionu	14	6,42	0	0,00	1	7,14	13	92,86
Rusija/odnos prema Rusiji	13	5,96	7	53,85	6	46,15	0	0,00
SAD/odnos prema SAD	13	5,96	1	7,69	3	23,08	9	69,23
Hag/ratni zločini	10	4,59	0	0,00	0	0,00	10	100,00
vojska	9	4,13	4	44,44	5	55,56	0	0,00
međunarodni odnosi	8	3,67	0	0,00	4	50,00	4	50,00
privreda	7	3,21	1	14,29	4	57,14	2	28,57
NATO/NATO integracije	6	2,75	0	0,00	0	0,00	6	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Tabela 40. – Vrednosni kontekst u odnosu na sve teme u listu *Informer*

<i>Informer</i>	broj	%
pozitivan	18	8,26
neutralan	62	28,44
negativan	138	63,30
total	218	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Danas

U dnevnom listu *Danas* i dalje su najviše prisutne političke teme (139 tekstova – 33.82%), koje su, u odnosu na prethodni kvartal zastupljenije za oko 10%. Najveći broj tih napisa je neutralan (oko 82%), dok preostali tekstovi imaju negativnu konotaciju. Naredna tema prema učešću je privreda (32 ili 7.79%), o kojoj je pisano u neutralnom maniru u oko 78% tekstova. Trećina negativno konotiranih tekstova napisana je o medijima (34.78% od ukupno 23 objavljenih) i pitanjima u vezi sa lokalnom samoupravom¹⁵ (35% od 20 objavljenih napisa). O temama u vezi sa Haškim sudom napisano je 18, uglavnom neutralnih napisa (94.44%), a u po 16, dnevni list *Danas* pisao je o pravosudnim i regionalnim temama. Ovaj medij, za razliku od svih ostalih dnevnih novina iz uzorka o *regionalnim odnosima/saradnji u regionu* nije napisao nijedan negativno konotiran tekst, već o ovoj temi izveštava u dominantno neutralnom maniru (93.75%). Veći broj negativno intoniranih napisa beleži se kada je reč o aktivnostima Vlade Srbije (50%) i obrazovanju (41.67%), a o obe teme napisano je po 12 tekstova. Među zastupljenijim temama, u *Danasu* su još i kultura i ekonomija (po 11 napisa), o kojima je pisano uglavnom u neutralnom kontekstu (više u tabeli 47).

U dnevnom listu *Danas* ponovo beležimo najveće učešće neutralnih tekstova – 79.08%. Pozitivno intoniranih bilo je 1.46%, a negativno 19.46%, što je sličan rezultat kao i u proteklom kvartalu (tabela 48).

Tabela 47. – Vrednosni kontekst prema temama u dnevnom listu *Danas*

Danas	Vrednosni kontekst u odnosu na temu							
	total		pozitivan		neutralan		negativan	
	broj		broj		broj		broj	
politički život u Srbiji	139	33,82	1	0,72	114	82,01	24	17,27
privreda	32	7,79	0	0,00	25	78,13	7	21,88
mediji/sloboda medija	23	5,60	0	0,00	15	65,22	8	34,78
lokalna samouprava	20	4,87	0	0,00	13	65,00	7	35,00
Hag /ratni zločini	18	4,38	0	0,00	17	94,44	1	5,56
pravosuđe, aktivnosti pravosudnih organa	16	3,89	0	0,00	13	81,25	3	18,75
regionalni saradnja/odnosi u regionu	16	3,89	1	6,25	15	93,75	0	0,00
aktivnosti Vlade RS	12	2,92	0	0,00	6	50,00	6	50,00
obrazovanje	12	2,92	0	0,00	7	58,33	5	41,67
kultura	11	2,68	0	0,00	9	81,82	2	18,18
ekonomija	11	2,68	0	0,00	9	81,82	2	18,18

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

15 U najvećem broju ovih tekstova bilo je reči o gradskim izborima u Beogradu.

Tabela 48. – Vrednosni kontekst u odnosu na sve teme u listu *Danas*

Danas	broj	%
pozitivan	6	1,46
neutralan	325	79,08
negativan	80	19,46
total	411	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Balans

Kada uzmemu u obzir sve tekstove iz uzorka za period oktobar-decembar 2017, može se primetiti da većina zastupljenih tema nije tretirana na celovit način, o čemu govori podatak da je balans prisutan u samo 16.89% svih napisa, za oko 1% manje nego u prethodnom tromesečju. Najmanje balansiranih tekstova zabeleženo je u listu *Informer* 1.83% ili 4 od 218 napisa, a slede *Alo!* sa 8.47% (skoro dvostruko manje balansiranih tekstova u odnosu na prethodni kvartal) i *Kurir* – 8.94% (oko 6% više celovitih napisa). Određena promena uređivačke politike vidljiva je u *Večernjim novostima*, u kojima je zabeleženo samo 15.68% celovitih tekstova, odnosno, oko 8% manje u odnosu na prethodni kvartal.¹⁶ Slede *Politika* (18.4%), *Danas* (23.11%) i *Blic* (35.74%) (tabela 49).

Iako vrednosni kontekst nije izražen u 59.34% svih tekstova, u sagledavanju realne slike medija iz uzorka svakako treba uzeti u obzir i činjenicu da velika većina tekstova sa naslovnicu koje smo analizirali nije celovita i da takav jednostran pristup oslikava opšte stanje u srpskim medijima. Balansirni tekstovi, najzad, nužno pokazuju određeni stepen uzdržanosti što, očigledno, ne predstavlja naročito raširenu pojavu u srpskom novinarstvu. Opredeljivanje, koje je ponekad veoma strasno, privlači publiku ali smanjuje ozbiljnost. Reč je o brzini reakcije, a ne o detaljnem i racionalnom informisanju koje zahteva istraživanje, veći broj sagovornika i pouzdanih i proverljivih podataka, uz dostupne izvore informacija. Na taj način se u kratkom vremenu stiče tiraž i popularnost, ali ne i ugled.

16 O promeni uređivačke politike može se govoriti ukoliko se sagledaju dva parametra – vrednosni kontekst (koji je u slučaju *Večernjih novosti* uvećan za 9% u odnosu na prethodni kvartal) i balans.

total	158	100,00	0	0,00	156	98,73	2	1,27
--------------	------------	---------------	----------	-------------	------------	--------------	----------	-------------

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 93. – Distribucija učestalosti i vrednosni kontekst pojavljivanja individualnih domaćih društvenih aktera: **akteri sudskih postupaka i istraga**

Protagonisti istražnih i sudskih postupaka	broj	%	pozi-tivan	%	neu-tralan	%	nega-tivan	%
Željko Ražnatović Arkan	12	8,51	0	0,00	10	83,33	2	16,67
Milorad Ulemelek Legija	11	7,80	0	0,00	11	100,00	0	0,00
Darko Šarić	8	5,67	0	0,00	7	87,50	1	12,50
Luka Bojović	7	4,96	0	0,00	5	71,43	2	28,57
Aleksandar Stanković Sale Mutavi	6	4,26	0	0,00	6	100,00	0	0,00
Rodoljub Radulović Miša Banana	3	2,13	0	0,00	3	100,00	0	0,00
Aleksandar Zdravković	3	2,13	0	0,00	3	100,00	0	0,00
Maja Adrovac	3	2,13	0	0,00	3	100,00	0	0,00
Radomir Marković	3	2,13	0	0,00	2	66,67	1	33,33
ostali	85	60,28	0	0,00	71	83,53	14	16,47
total	141	100,00	0	0,00	121	85,82	20	14,18

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

U tabeli 94 prikazani su svi akteri koje su mediji iz uzorka povezivali sa ubistvom pevačice Jelene Marjanović, kao i članovi njene porodice, poznanici i prijatelji. Ovi akteri su na naslovnim stranama u četvrtom kvartalu 2017. godine bili prisutni u 924 pojavljinjanja, skoro dvostruko više od inostranih političara ili državnih organa i institucija, na primer. Zanimljivo je da je tokom 2017. godine na naslovnim stranama dnevних novina zabeleženo ukupno 1530 pojavljinjanja aktera u vezi sa ovom temom.

Tabela 94. – Distribucija učestalosti i vrednosni kontekst pojavljinjanja individualnih domaćih društvenih aktera: **"Ubistvo Jelene Marjanović"**

Ubistvo Jelene Marjanović	broj	%	pozi-tivan	%	neu-tralan	%	nega-tivan	%
Jelena Marjanović	177	19,16	0	0,00	177	100,00	0	0,00
Zoran Marjanović	170	18,40	0	0,00	96	56,47	74	43,53
Vladimir Marjanović	93	10,06	0	0,00	70	75,27	23	24,73
Jana Marjanović	75	8,12	0	0,00	75	100,00	0	0,00
Miloš Marjanović	66	7,14	0	0,00	57	86,36	9	13,64
Zorica Marjanović	59	6,39	0	0,00	53	89,83	6	10,17
Zorica Mitrović	35	3,79	0	0,00	25	71,43	10	28,57
Porodica Marjanović	32	3,46	0	0,00	21	65,63	11	34,38
Teodora Krsmanović	31	3,35	0	0,00	31	100,00	0	0,00
Zorica Krsmanović	28	3,03	1	3,57	27	96,43	0	0,00
Nenad Šipka	20	2,16	0	0,00	20	100,00	0	0,00
Uroš Marjanović	17	1,84	0	0,00	16	94,12	1	5,88
Vera Vukomanović	15	1,62	0	0,00	13	86,67	2	13,33
Rada Matić	15	1,62	0	0,00	15	100,00	0	0,00
Ljubica, sestra Zorice Krsmanović	4	0,43	0	0,00	4	100,00	0	0,00
ostali	87	9,42	0	0,00	86	98,85	1	1,15
total	924	100,00	1	0,11	786	85,06	137	14,83

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

NEIMENOVANI IZVORI

U izabranim tekstovima sa naslovnih strana medija iz uzorka, neimenovani izvori su, kao i u svim prethodnim kvartalima, drugi akter prema učešću. Ovoga puta prisutno je 505 pojavljivanja anonymnih izvora, odnosno 23.3% napisu, što je veoma sličan rezultat nalazu iz proteklog kvartala (24.11%).

Široka upotreba neimenovanih izvora precizno je ustanovljena zahvaljujući načinu kvantifikacije anonymous izvora, koji primenjujemo od drugog izdanja *Medijametra*, tako što na taj način nisu klasifikovani samo izvori koje je sam medij definisao kao neimenovane, već i svi oni koji obezbeđuju informacije koje nije moguće proveriti, bez obzira na način na koji su uvedeni u tekst. Naravno, ova zastupljenost informacija dobijenih od anonymous izvora pre govori o maniru prilikom izveštavanja sedam medija iz uzorka, nego o stvarnoj potrebi zaštite identiteta osoba koje obezbeđuju određena saznanja.

Kako Mat Carlson u svojoj knjizi "Pod uslovima anonymnosti" kaže: "Novinarstvo je utkano u okruženje i na njega se oslanja, što znači da nikada ne može biti nezavisni posmatrač, kako se tvrdi... Na ovu vrstu nedoumica može se bolje odgovoriti ukoliko se kulturi neimenovanih izvora pristupi kao *kulturi*. Ovakav stav pomera istraživanje o nezavisnim izvorima dalje od frekventnosti i načina primene ka pitanjima značenja koja delimo i obrazaca kolektivne interpretacije između novinara, izvora i publike. Obezbeđivanje anonymnosti nije samo pitanje tehnika. Zapravo, to je zahtev za određenim načinom zamišljanja odnosa između ove tri strane."²³

Novinska forma koja sadrži najveći broj i učešće informacija dobijenih od neimenovanih izvora je izveštaj. Od 1631 teksta napisanog u ovoj formi, 449 ili 27.53% sadrži anonymous izvore. (tabela 95).

Tabela 95. – Učešće "neimenovanih izvora" u svim novinskim formama, u sedam medija iz uzorka

Žanr	ukupan broj tekstova	neimenovani izvori	%
izveštaj	1631	449	27,53
članak	218	50	22,94
repotaža	11	2	18,18
vest	27	3	11,11
komentar	75	1	1,33
intervju	202	0	0,00
drugo	3	0	0,00
total	2167	505	23,30

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

²³ M. Carlson, *On the condition of anonymity*, Urbana, Chicago, Springfield, University of Illinois Press, 2011, 7

Najveće učešće napisu koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora u odnosu na ukupan broj objavljenih tekstova beleži se u *Informeru* (41.74% ili 91 tekstu), dok je naveći broj napisu koji sadrže anonymous izvore uočen u listu *Alo!* – 98 (41.53%). Naredni medij, koji u 92 ili 37.4% tekstova koristi anonymous izvore je *Kurir*, a slede *Blic* (34%), *Večernje novosti* (14%), *Danas* (11.44%) i *Politika* (oko 10%) (tabela 96).

Tabela 96. – Učešće "neimenovanih izvora" prema analiziranim medijima

Medij	ukupan broj tekstova	neimenovani izvori	%
<i>Informer</i>	218	91	41,74
<i>Alo!</i>	236	98	41,53
<i>Kurir</i>	246	92	37,40
<i>Blic</i>	235	80	34,04
<i>Večernje novosti</i>	370	52	14,05
<i>Danas</i>	411	47	11,44
<i>Politika</i>	451	45	9,98
total	2167	505	23,30

Izvor: Istraživanje Medijametar, oktobar – decembar 2017.

Tokom 2017. godine, sedam analiziranih medija je u 23,93% (2070) tekstova sa naslovnih strana koristo lo anonymous izvore. Najviše je ovakav način dobavljanja informacija koristio dnevni list *Informer* (43,86% ili 364 teksta), dok je najmanje anonymous izvora bilo na naslovnicama *Politike* (14%) i *Danasa* (13,38%). Broj u učešće neimenovanih izvora u ostalim medijima videti u tabeli 97.

Tabela 97. – Učešće "neimenovanih izvora" prema analiziranim medijima u sva četiri kvartala 2017.

Medij	ukupan broj tekstova	neimenovani izvori	%
<i>Informer</i>	830	364	43,86
<i>Alo!</i>	888	315	35,47
<i>Kurir</i>	978	334	34,15
<i>Blic</i>	1033	293	28,36
<i>Večernje novosti</i>	1440	287	19,93
<i>Politika</i>	1772	248	14,00
<i>Danas</i>	1711	229	13,38
Total	8652	2070	23,93

Izvor: Istraživanje Medijametar januar–mart 2017, Medijametar april–jun 2017, Medijametar jul–septembar 2017 i Medijametar oktobar–decembar 2017.

Najveći broj napisa koji sadrže informacije anonimnih izvora govori o ubistvu pevačice Jelene Marjanović. Od 175 tekstova u kojima je fokus na ovoj temi, čak 117 ili 66.86% sadrže anonimne izvore. Veći broj neimeovanih izvora prisutan je i u tekstovima koji govore o *političkom životu u Srbiji* (109 ili 26.33%) (više informacija u **tabeli 98**).

Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora, prema pet najzastupljenijih tema, u svakom od sedam analiziranih medija, mogu se videti u Apendiksu u **tabelama 120 – 126**.

Tabela 98. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od “neimenovanih izvora” prema temama, u sedam medija iz uzorka²⁴

Tema/svi mediji	neimenovani izvori	ukupan broj tekstova	%
ubistvo pevačice Jelene Marjanović	117	175	66,86
politički život u Srbiji	109	414	26,33
regionalni saradnja/odnosi u regionu	31	133	23,31
privreda	29	119	24,37
korupcija	18	36	50,00
Rusija/odnos prema Rusiji	17	66	25,76
kriminal	15	31	48,39
SAD/odnos prema SAD	13	66	19,70
aktivnosti Vlade RS	11	45	24,44
vojska	11	67	16,42
Kosovo/odnosi Beograda i Prištine	11	63	17,46
međunarodni odnosi	11	83	13,25

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar – decembar 2017.

Zaključak

Poslednje tromeseće 2017. godine ne razlikuje se značajno od prethodnih perioda obuhvaćenih analizom sedam dnevних novina. Ukupno je analizirano 8652, a u poslednjem kvartalu 2167 tekstova. Izveštaji su i dalje ubedljivo najprisutniji žanr na naslovcima. Posle izveštaja slede članci i intervjuji. Iz strukture žanrova prisutnih u novinama lako se mogu uočiti razlike u uređivačkim politikama. Kad uporedimo strukturu žanrova, balansiranost, korišćenje podataka iz neimenovanih izvora, kao i kombinaciju tema, slika novina postaje zaista celovita. U ovom tromesecu nije bilo snažne, dominantne teme koja bi dala ton svim novinama. Uočava se povećano prisustvo aktera opozicije kao neka vrsta uvoda u predizbornu kampanju. Vesti su i dalje u povlačenju u odnosu na ostale žanrove. Negativna vrednosna intonacija postaje svojevrsni pogled na svet.

24 Prikazano je deset tema sa najvećim brojem neimenovanih izvora.

Apendiks**Tabela 99.** – Uzorak Večernje novosti

Večernje novosti	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	370
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	196
Ostalo	9520
Total	10086

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 100. – Uzorak *Informer*

Informer	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	218
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	200
Ostalo	5484
Total	5902

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 101. – Uzorak *Alo!*

Alo!	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	236
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	222
Ostalo	6250
Total	6708

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 102. – Uzorak *Blic*

Blic	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	235
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	235
Ostalo	8959
Total	9429

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 103. – Uzorak *Politika*

Politika	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	451
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	313
Ostalo	9604
Total	10368

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 104. – Uzorak *Danas*

Danas	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	411
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	73
Ostalo	7524
Total	8008

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 105. – Uzorak *Kurir*

Kurir	
Ukupan broj selektovanih tekstova na naslovnici	246
Ukupan broj tekstova na naslovnici koji nisu selektovani	172
Ostalo	8645
Total	9063

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 106. – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovnicama u dnevnom listu: Večernje novosti

<i>Večernje novosti</i>	broj	%
Dragomir Andelković	9	15,52
Vladislav Jovanović	4	6,90
Toma Fila	3	5,17
ostali	42	72,41
total	58	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 107. – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovnicama u dnevnom listu: *Informer*

Informator	broj	%
Dragomir Anđelković	13	6,40
Toma Fila	8	3,94
Vladimir Pejić	7	3,45
Zoran Milivojević	7	3,45
Dejan Vuk Stanković	7	3,45
Nebojša Krstić	7	3,45
Branko Radun	6	2,96
Božidar Spasić	6	2,96
Ljubodrag Savić	6	2,96
Saša Borojević	5	2,46
Dušan Proroković	4	1,97
Bojan Klačar	4	1,97
Aleksandra Janković	4	1,97
Ljubomir Madžar	4	1,97
Marko Nicović	4	1,97
Orhan Dragaš	4	1,97
Svetozar Vujačić	3	1,48
Aleksandar Radić	3	1,48
Božidar Delić	3	1,48
Mario Spasić	3	1,48
Boško Jakšić	3	1,48
Ljuban Karan	3	1,48
Vladislav Jovanović	3	1,48
Živadin Jovanović	3	1,48
ostali	83	40,88
total	203	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 108. – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovnicama u dnevnom listu: *Alo!*

Alo!	broj	%
Branko Radun	11	16,67
Dragomir Anđelković	9	13,64
Božidar Spasić	8	12,12
Nebojša Krstić	6	9,09
Zoran Milivojević	4	6,06
Toma Fila	4	6,06
Saša Borojević	3	4,55
Aleksandar Radić	3	4,55
ostali	18	27,27
total	66	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 109. – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovnicama u dnevnom listu: *Blic*

Blic	broj	%
Bojan Klačar	7	9,21
Aleksandar Popov	5	6,58
Vladimir Pejić	4	5,26
Boban Stojanović	4	5,26
Dušan Janjić	4	5,26
Milan Antonijević	4	5,26
Zoran Dragičić	3	3,95
Toma Fila	3	3,95
Aleksandra Joksimović	3	3,95
ostali	39	51,31
total	76	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 110. – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovcama u dnevnom listu:*Politika*

Politika	broj	%
Toma Fila	5	5,95
Milojko Arsić	5	5,95
Ljubodrag Savić	4	4,76
Dušan Janjić	3	3,57
ostali	67	79,76
total	84	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.**Tabela 111.** – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovcama u dnevnom listu:*Danas*

Danas	broj	%
Dragomir Anđelković	7	7,22
Milan Antonijević	6	6,19
Zoran Ivošević	5	5,15
Nebojša Krstić	5	5,15
Ivan Nikolić	4	4,12
Milojko Arsić	4	4,12
Rade Veljanovski	4	4,12
Mahmud Bušatlija	3	3,09
Zoran Stojiljković	3	3,09
Ljubodrag Savić	3	3,09
Nemanja Nenadić	3	3,09
ostali	50	51,54
total	97	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.**Tabela 112.** – Distribucija učestalosti pojavljivanja analitičara na naslovcama u dnevnom listu: *Kurir*

Kurir	broj	%
Dragomir Anđelković	13	11,30
Branko Radun	9	7,83
Toma Fila	6	5,22
Bojan Klačar	6	5,22
Orhan Dragaš	6	5,22
Dušan Janjić	5	4,35
Zoran Stojiljković	4	3,48
Aleksandar Radić	4	3,48
Živadin Jovanović	4	3,48
Ivan Ninić	4	3,48
Zlatko Minić	3	2,61
Marko Nicović	3	2,61
Vlade Radulović	3	2,61
ostali	45	39,13
total	115	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.**Tabela 113.** – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcama u dnevnom listu: *Večernje novosti*

Večernje novosti	broj	%
SPC	14	37,84
Patrijarh Irinej	6	16,22
Irinej, vladika bački	3	8,11
Alojzije Stepinac	2	5,41
Jovan, vladika šumadijski	2	5,41
Amfilohije, mitropolit crnogorsko-primorski	2	5,41
ostali	8	21,62
total	37	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 114. – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcima u dnevnom listu: *Informer*

Informer	broj	%
Papa Franja	3	42,86
Alojzije Stepinac	2	28,57
ostali	2	28,57
total	7	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 115. – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcima u dnevnom listu: *Alo!*

Alo!	broj	%
SPC	7	24,14
Patrijarh Irinej	7	24,14
ostali	15	51,72
total	29	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 116. – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcima u dnevnom listu: *Blic*

Blic	broj	%
Amfilohije, mitropolit crnogorsko-primorski	3	33,33
Patrijarh Irinej	2	22,22
ostali	4	44,44
total	9	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 117. – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcima u dnevnom listu: *Politika*

Politika	broj	%
SPC	8	28,57
Patrijarh Irinej	2	7,14
Amfilohije, mitropolit crnogorsko-primorski	2	7,14
Papa Franja	2	7,14
ostali	14	50,00
total	28	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 118. – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcima u dnevnom listu: *Danas*

Danas	broj	%
SPC	4	40,00
Papa Franja	3	30,00
ostali	3	30,00
total	10	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 119. – Distribucija učestalosti pojavljivanja predstavnika SPC i drugih verskih zajednica na naslovcima u dnevnom listu: *Kurir*

Kurir	broj	%
Patrijarh Irinej	2	25,00
SPC	1	12,50
ostali	5	62,50
total	8	100,00

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 120. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Blic*

Tema/ <i>Blic</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
politički život u Srbiji	22	44,90	49
privreda	15	65,22	23
ubistvo pevačice Jelene Marijanović	8	40,00	20
regionalni saradnja/odnosi u regionu	4	40,00	10
kriminal	4	50,00	8
aktivnosti predsednika Srbije	4	50,00	8

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 121. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Kurir*

Tema/ <i>Kurir</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
ubistvo pevačice Jelene Marijanović	25	86,21	29
korupcija	16	61,54	26
politički život u Srbiji	13	24,07	54
aktivnosti premijera	5	62,50	8
Hag /ratni zločini	4	22,22	18
sport	4	100,00	4

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 122. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Večernje novosti*

Tema/ <i>Večernje novosti</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
ubistvo pevačice Jelene Marijanović	8	100,00	8
regionalni saradnja/odnosi u regionu	4	12,50	32
politički život u Srbiji	4	20,00	20
infrastruktura	3	50,00	6
Rusija/odnos prema Rusiji	3	18,75	16
Kosovo/odnosi Beograda i Prištine	3	15,79	19
međunarodni odnosi	3	18,75	16

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 123. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Alo!*

Tema/ <i>Alo!</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
ubistvo pevačice Jelene Marijanović	38	63,33	60
politički život u Srbiji	38	45,24	84
regionalni saradnja/odnosi u regionu	5	50,00	10
kriminal	3	60,00	5
privreda	3	75,00	4

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 124. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Politika*

Tema/ <i>Politika</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
regionalni saradnja/odnosi u regionu	5	12,20	41
politički život u Srbiji	4	16,00	25
ekonomija	4	20,00	20
policija	4	57,14	7
Kosovo/odnosi Beograda i Prištine	3	14,29	21
pravosuđe, aktivnosti pravosudnih organa	3	33,33	9

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 125. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Danas*

Tema/ <i>Danas</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
politički život u Srbiji	14	10,07	139
privreda	5	15,63	32
regionalni saradnja/odnosi u regionu	5	31,25	16
aktivnosti Vlade RS	4	33,33	12
zdravstvo	2	66,67	3

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

Tabela 126. – Broj tekstova koji sadrže informacije dobijene od neimenovanih izvora prema temama u listu: *Informer*

Tema/ <i>Informer</i>	neimenovani izvori	%	ukupan broj tekstova
ubistvo pevačice Jelene Marijanović	36	64,29	56
politički život u Srbiji	14	32,56	43
Rusija/odnos prema Rusiji	7	53,85	13
regionalni saradnja/odnosi u regionu	5	35,71	14
SAD/odnos prema SAD	5	38,46	13
vojska	5	55,56	9
međunarodni odnosi	5	62,50	8

Izvor: Istraživanje *Medijametar*, oktobar - decembar 2017.

4

Diskurzivna
analiza

DEJAN VUK STANKOVIĆ

DISKURZIVNA ANALIZA

Intenzivna političko-vrednosna sporenja u iščekivanju beogradskih izbora

Snažan retorički obračun, visok naboј političke i svake druge isključivosti, konstantan deficit odmerenosti, lakoća etiketiranja drugačijeg mišljenja, polemika na granici, ili ispod granice pristojnost, nemoć da se uspostavi ma kakva racionalna saglasnost o društvenom ili političkom pitanju, kontinuitet žestokih osporavanja i vrednosnih sukobljavanja, ili ukratko: društvo u dubokim rovovima, glavne su, a moglo bi se reći, i sveprisutne karakteristike pisanja nedeljnih i dnevnih novina u Srbiji u periodu od oktobra do decembra 2017. godine.

Nalik prethodnim analizama, i ovu možemo započeti nizom standardnih ocena o štampanim medijima, posebno uredničkim kolumnama i nedeljnim novinama. U sferi štampanog novinarstva, pre svega među nedeljnicima, „zabranjenih“ i „nedodirljivih“ tema i stanovišta nije bilo. Pisalo se o svim značajnijim temama, na mnoštvo različitih, neretko, oštro sukobljenih načina i dijametalno suprotnih polaznih tačaka. Ishod ovakve forme i sadržine novinarskog pisanja je živo prisustvo mnoštva različitih gledišta o identičnoj temi, bez obzira na to da li ona neposredno referiše na aktere, događaje ili na političke, ekonomski i šire društvene događaje. Faktičko prisustvo političkog, vrednosnog i spisateljskog pluralizma, svedočanstvo je postojanja slobode mišljenja i govora, odnosno slobode izražavanja, u ovom specifičnom, profesionalno i šire društveno-politički relevantnom, obliku novinarstva. Naime, moguće je objaviti, nacrtati šta god je autoru po volji i tako poslati raznorodne vrste poruka. Uz to, zastupljene su razne političke orientacije, raspona od radikalne desnice do levice. Rečju, u relevantnim, analiziranim nedeljnicima, nije prisutna ni cenzura ni autocenzura. Ova okolnost je važna, pre svega iz dva razloga koji striktno gledano, nisu iz sfere politike. Prvo, u Srbiji je moguće legitimisati u javnom polju bilo kakvo tvrdjenje ili interpretativni model, koji se odnosi na događaje, aktere i društveno-istorijske procese. Interpretativni kodovi, s druge strane, imaju tendenciju i moć stalnog širenja na internetu, a neretko su, posledično, povod i značajan poticaj za mnogobrojne televizijske priloge ili intervjuje.

Ishod pluralizma novinarskih žanrova su slike aktera, koje su, kao po nekom nepisanom pravilu, dominantno negativne. Obrada teme duboko je određena stanovištem autora, odnosno političkom i šire gledano, vrednosnom orijentacijom autora ili redakcije, čiji je isti – član. U većini nedeljnica dominira svojevrsna negativna opsesija ličnošću predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića, dok, sa druge strane, analizu delovanja opozicije prožima osporavanje njenog moralnog kredibiliteta i političkog legitimite.

Formiranje negativne slike analiziranih aktera i dijametalna suprotstavljenost interpretacija događaja i političkih, ekonomskih i širih društveno-istorijskih procesa, javljaju se kao ishod novinarske obrade

određene specifične društvene i političke teme, ili kao zaključak ili zaključci mnogobrojnih intervju sa relevantnim ili manje relevantnim sagovornicima u brojnim srpskim nedeljnicima.

Tematski gledano, u poslednjem kvartalu 2017. godine, uočljive su lokalne teme iz političkog života, tumačene u predizbornom političkom kontekstu. Pojačana retorika i sklonost ka grubim političko-vrednosnim ocenama, odnosno, ispoljeni izrazito kritički narativ, pokazuje svojevrsno „hvatanje zaleta“ za predstojeću izbornu kampanju u Beogradu. U nedeljnicima, kao po običaju, prisutan je izrazito visok nivo kritičnosti prema aktuelnoj vlasti, posebno prema njenom najistaknutijem akteru, predsedniku Srbije, Aleksandru Vučiću. Odnos prema vlasti, kakav poznaje nedeljna štampa, ali i najveći broj uredničkih kolumni u dnevnim novinama, intoniran je po kritičkom obrascu koji varira u zavisnosti od orientacije redakcije.

Među novinarskim žanrovima, primetno je značajno prisustvo intervjuja. Sagovornici se biraju po političko-vrednosnom kluču, koji u gotovo apsolutnom obimu korespondira sa političkom orientacijom članova redakcije. Primetna je i tendencija ponavljanja izbora sagovornika, u cilju intenziviranja uticaja sadržaja poruke, u vrednosnom i političkom smislu. Ponavljanjem medijske poruke, teži se nametanju određene interpretacije u javnom prostoru. Ovo je druga važna karakteristika nedeljničke štampe. Ona ima značajan politički učinak- ishod je stvaranje ambijenta izraženih i zaoštrenih podela. Učestalost ponavljanja jedne iste poruke, saopštene od strane različitih sagovornika, koji se potom ponavljaju, stvara određeni obrazac mišljenja i reakcije kod čitalaca, formirajući relativno čvrsta, gotovo neupitna, uverenja kod njih. „Fiksiranje“ slike o akteru ili događaju jedno je od najčešćih oružja u političko-propagandnom ratu. „Fiksiranje“ slike (imidža) predstavlja postupak u kome i zahvaljujući kome, jedan akter ostaje „zamrznut“ u vremenu, tačnije slikan kakav je bio u bližoj i daljoj prošlosti, uprkos njegovim mogućim i stvarnim transformacijama i bitno promenjenim političkim, ekonomskim, i širim socijalno-istorijskim okolnostima.

Ova rigidna pseudo-intelektualna matrica funkcioniše po principu zauvek dodeljenih uloga. Akteri su postavljeni u javni prostor po modelu „dobrih“ i „loših“ momaka. Moralno i politički prihvatljivi i „pozitivni“ atributi pripisani su određenoj grupi političkih ličnosti i organizacija, dok su negativni neopozitivni i neupitno dodeljeni suprotnoj strani, trajno „nepodobnih“. U središtu sukoba u javno-političkom polju je manihejska podela u medijsko-političkoj eliti. U duhu ovakve moralno-političke optike, proizlazi da su svi nedeljnici zapravo- pristrasni. U svojoj pristrasnosti, oni su vrlo jasni i ostri, a razume se, samim tim i veoma iracionalni.

Sukobljenost interpretacija događaja, procesa i aktera je takva da izvorna racionalnost javnog polja primerena demokratski konstituisanoj javnosti, ne može da funkcioniše ni kao korisna iluzija, niti bilo kakvo regulativno načelo u postupku razvrstavanja tekstualno-vizuelne sadržine istih. Tako živimo u ambijentu u kome svako može protiv svakog, motivisan naglašeno „svojim“ razlozima, koji su nesamerljivi i neuhvatljivi prilikom ozbiljne analize, i kojima ne mogu parirati stavovi i argumenti druge strane, ma kako racionalni i utemeljeni bili. Duh polemike u srpskim nedeljnim novinama, posebno u kolumnama i intervjima, je istinski radikalni, odiše političkom defaminacijom oponenata i moralnom isključivošću prvog reda.

U isti mah, ponavljanje konstantno jedne te iste poruke, pokazuje značajan nivo hermetičnosti određene uređivačke politike. Iz ove vizure, lako se dolazi do „fiksiranja“ određene slike o akteru, procesu ili konkretnom događaju. Stalno ponavljanje istovetne poruke i neskrivena težnja ka učvršćivanju određene

slike, pokazuje važnost pisanih medija kao sredstva političke komunikacije, tačnije kao aduta u permanentnom komunikacijskom ratu, koji traje među akterima političkog života u Srbiji. Hermetičnost određene novinarske redakcije, pokazuje takođe i da mediji karakteriše tendenciozna, neskrivena namera da se izostavi rasprava o određenoj temi, sa ciljem da se pošalje konačna, „osuđujuća“ ili „moralno presuđujuća“ poruka o akterima, događajima i procesima u javnom životu.

U nedeljnicima, naročito važnu ulogu ima i poruka sa naslovne strane, koja je neretko vizuelno i verbalno strukturirana poput predizbornog plakata (najčešće: fotografija sagovornika uz snažnu, sažetu, neretko i ekstremnu poruku iz njegovog intervjua, ili pak fotografija sagovornika uz poruku koja treba usmeri čitaoča u pravcu poželjne interpretacije nekog događaja). U samom nedeljniku, kao što je to slučaj na primer sa *N/N*-om, značajnu ulogu ima karikatura. Ovo dinamično „jedinstvo reči i slike“ koristi se da dodatno izrazi, snažnu političko-propagandnu poruku. Još jedna važna karakteristika natpisa u nedeljnicima i uredničkim kolumnama je smisaono i retoričko preklapanje stavova novinara i angažovane javnosti i neposrednih političkih aktera. Ova tendencija, snažno prisutna u nedeljnicima, pokazuje da su nedeljne novine veoma često samo „sofisticirani“ resurs u dnevnapolitičkoj borbi stranaka, naročito kad je reč o sferi konstruisanja i održavanja medijskih slika o njima samima.

Postoje nekoliko mogućih načina klasifikacije nedeljnika, među kojima, za potrebe ove analize, govo rimo o dva. Prema kriterijumu podele koji je ubičajen i najčešće prisutan u demokratskom društvu, oni bi trebalo da budu podeljeni na one bliske stanovištu vlasti ili pak na nedeljnike koji su umereno ili radikalno kritični prema istoj. U Srbiji, navedeni kriterijum podele, ne može dosledno da se razvije zato što su nedeljnici delimično ili potpuno kritični prema vlasti. Među delimično kritične prema vlasti, treba ubrojati nedeljnik *Pečat*, koji direktno i neskriveno kritikuje evropsku spoljnopoličku orientaciju sadašnje Vučićeve vladavine.

Nedeljnik *Pečat* uz to pokazuje snažnu kritičku distancu prema moralnom kredibilitetu, aksioškom opredeljenju i političkim stavovima postpetotbarskih pobednika. S druge strane, nedeljnici poput *NIN-a*, *Vremena*, *Novog Magazina* i *Nedeljnika* u celini su kritični prema vlasti. Primetna je razlika u intonaciji kritike. I dok u *Vremenu* i donekle *NIN-u* (posebno domen unutrašnje politike i ekonomije) postoji potpuna, detaljna i agresivna kritika vlasti, dotle se u nedeljnicima poput *Novog Magazina* i *Nedeljnika* ističe umereniji ton u izražavanju kritičkih stavova. Ovi nedeljnici u mnogo manjoj meri koriste retoriku optuživanja i etiketiranja ličnosti, nego što je to slučaj sa, u određenim slojevima, vrlo uticajnim srpskim nedeljnicima *Vremenom* i *NIN-om*.

Takođe, nedeljnike možemo razvrstati i prema njihovoj spoljnopoličkoj orientaciji. Magazine *Vreme*, *NIN*, *Novi Magazin* i *Nedeljnik* karakteriše, u pretežnoj meri, evropska orientacija. S druge strane, nedeljnik *Pečat*, veoma očigledno zastupa antizapadni i posledično, proruski stav, koji treba da podupre nacionalistički diskurs, relevantno sličan dominantnom diskursu iz ratnih devedesetih godina dvadesetog veka.

Slika vlasti – slika predsednika Srbije Aleksandra Vučića – autoritaran, manipulant, zloupotrebljava bezbednosne službe, sklon represiji i monopolu nad medijima, ne uvažava bazične principe Ustava i demokratije, nosilac mafijaškog stila vladanja, bez strateške vizije u spoljnoj politici; Vučićeva vlast: simbol kulturne dekadencije i huliganizma.

Slika aktuelne vlasti i svih njenih delova, u nedeljnim novinama i kolumnama, najčešće je izjednačena sa slikom Aleksandra Vučića, kao njenog najznačajnijeg protagoniste. Ubedljiva većina, odnosno gotovo svi srpski nedeljnici, Aleksandra Vučića i u ovom kvartalu opisuju i vrednuju izrazito negativno. Za njegovo ime vezuje se koncept autoritarne vlasti „klijentelističko-mafijaškog tipa“, ispravljen od svake stabilne ideološke i geopolitičke orientacije, njegova vlast je lišena doslednog prihvatanja demokratskih pravila igre, poštovanja prava i sloboda garantovanih Ustavom i zakonom. Paralelno sa radikalno kritičkim liberalno-demokratskim narativom, politička scena se posmatra iz vizure sveopštete kulturne dekadencije i epohalnog nihilizma. Istorisko-kulturno raspadanje Srbije, u epohi u kojoj dominira Vučić, logičan su proizvod, kako se smatra, bilo beskrupuloznog sistema vlasti koji je on stvorio, bilo njegovog ličnog karaktera, a ovoj beskrajno površnoj, neukoj i naglašeno zlonamernoj analizi posvećuje se značajan deo medijskog prostora.

Opis i vrednosni sud o vlasti stavljen je u širi kontekst negativnih društveno-istorijskih tendencija, koje se sasvim prirodno vezuju za određeni tip političkog poretka i način vladanja. O stanju stvari u srpskom društvu i državi, veoma negativnu ocenu daje prof. dr Vladeta Janković, jedan od uticajnih članova nekada moćne Demokratske stranke Srbije, koja je bila među nosiocima petooktobarskog političkog prevrata: „Možda više nema sankcija, neposredne opasnosti od rata ili oskudica u radnjama, ali je nemaština vidljiva na svakom koraku, privredni i ulični kriminal cvetaju, a oseća se grubost u svakodnevnom ophođenju. Kao onda, a možda i primetnije, režimski ljudi su osioni, povlašćeni na svakom mestu i u svemu, skupštinska većina teroriše i ponižava opoziciju, socijalne razlike su podjednako surove, Potemkinovih sela ima čak mnogo više, a razlika u slobodi štampe je samo u tome što novinare još ne ubijaju. Odliv mozgova ima dramatične posledice, jer su čitave generacije najdarovitijih prirodno oslobodile prostor drugorazrednima. Čini mi se inače da sadašnja vlast laže i besramnije od one iz devedesetih. Najzad, na velikoj sceni su mnogi od protagonisti Miloševićeve epohe kao Vučić, Dačić i Šešelj.“¹

Izrazito negativnu duhovno-političku dimenziju vremena u kome živimo prikazuje konkretno, uz dozu ozlojeđenosti i gorčine, i reditelj Stevan Filipović. Osvrt na aktuelni političko-socijalni i medijski trenutak, Filipović saopštava u jednom svojih mnogih (politički) borbenih, „aktivističkih“ intervjua: „Ono što je Miloševiću bila Udba, tajne službe, to su Vučiću Pink i Informer. Kao što je Milošević kontrolu nad državom sprovodio na metodama starovremenskih autokrata, tako Vučić kontrolu sprovodi projektom retardacije javne sfere kroz taj užas koji se proizvodi u tim tabloidima i emisijama.

¹ Vladeta Janković, „Moje obraćanje Vučiću“, intervju sa Nenadom Čalukovićem, *Nedeljnik*, br. 299

Njemu je Marić ono što je Slobi bio Dnevnik 2. Rijalitiji postoje svugde u svetu, ali ne znam da su igde do te mere politički instrument grupacije na vlasti. Ovde je to najdirektnije. Imamo ubistvo žene koje se koristi kao sredstvo... Ozbiljna postmoderna. Ali, degradacija je kancer koji jede sve.”²

Medijsko-politička degradacija društva koju su oslikali Janković i Filipović ima i svoju moralnu dimenziju. Reč je o Srbiji opisanoj kao zemlja sveopšte korupcije, u kojoj vlada „strašna moralna iskvarenost i nekompetencija“. Ovakvo viđenje sadašnjeg stanja stvari iznosi pisac Marko Vidojković, koji kaže: „Svi segmenti društva su u potpunosti korumpirani. Do fiskalne stabilnosti smo došli tako što su smanjene plate i penzije, a onda su zaposleni ortaci bliski vlasti, koji su od autolimara ili keramičara postali ministri! Nekompetencija i korupcija su zabilje glogov kolac ovoj zemlji u srce. Kad bih bio apsolutno objektivan morao bih da budem pesimista, ali to bi bilo isto kao kad bi neko odustao od života samo zato što zna da će jednog dana da umre. Isto tako važi i za život u ovoj zemlji.“

Dekadentna vizija društva i države koju izlaže Marko Vidojković, semantički i retorički konvergira sa sagom o absurdnosti aktuelnog istorijsko-političkog trenutka. Narativ o besmislenosti sadašnjice, sa aromom dnevnje politike i uličarskog slenga, prepoznaje se u intervju rezigniranog pristalice PSG, glumca Branislava Trifunovića, koji kaže: „Mi je živimo kao da je ta absurdnost nešto normalno. Kad bi neko htio da napiše komad o nama sada, komad u kome bi likovi bili inspirisani likovima aktuelne vlasti – znači Santosom, Doktorom Smrt, Slinom i ostalim ljudima čudnih nadimaka – mislim da to ni Dušku Kovačeviću ne bi pošlo za rukom! Apsurd je logična posledica matrice, zastrašivanja i zamene teza, koju ljudi na vlasti temeljno i uspešno sprovode. Ova vlast zna kako da vlada narodom. Neko nas je dobro prostudirao, psihološki, sociološki, svakako. Neprestano nas plaše da će nam biti gore, da će se, na primer, vratiti ‘žuti’, da će se vratiti neman! I narod poveruje da su ‘žuti’ gori od ovih. Tačno je da su oni pravili svakakve gluposti i greške, ali sve je to manje od grešaka koje pravi sadašnja vlast. Lažima, penom od obećanja, paravanom koji prave za svoje posliće za uzimanje para, oni vredaju inteligenciju, vredaju mene kao čoveka... Nametnut nam je stres da bivšeg ministra informisanja sa prosekom 9,44 stalno neko napada: te mu je podmetnuto oružje u Jajincima, te mu je udaren automobil, te ga napadaju Amerikanci, vanzemaljci i američka televizija, a on – prijatelj sa svima.“³

Da treba čitaoca ubediti u endemsku i često prisutnu besmislenost toka događaja, na političkoj i široj društvenoj sceni, pokazaće u svom izlaganju i Tatjana Mandić Rigonat, rediteljka i deklarisani politički protivnik aktuelne vlasti. Ona bez ikakvog zazora, krajnje direktno kaže: „Ovo vreme osećam kao vreme beznađa, egzistencijalnog očaja i bankrota ideala i iluzija. Devedesetih, kultura nije bila ovako ruinirana, umetnici nisu bili degradirani na ovaj način. Danas vlast ima potrebu da dodatno unizi na primer Sergeja Trifunovića zato što drugačije misli i govor. Postojaо je višestrački život, ozbiljne debate. Živeli smo u sferi dijaloga, danas živimo u sferi psovanja i monologa i brutalne tabloidne odmazde.“⁴

Izjašnjavaњe Tatjane Mandić Rigonat, ukazuje na dva uzajamno povezana momenta – dekadentni duh vremena i antidemokratski poredak. Njena opservacija o karakteru vlasti vodi ka neizbežnoj temi nedeljnike štampe – pitanju o prirodi političkog poretka u Srbiji. Ovo pitanje, prevashodno, pre svega im-

2 Stefan Filipović, „Srbija je Eldorado za beskrupulozne“, intervju sa Tanjom Nikolić Đaković, *NIN*, br. 3484, str. 22

3 Branislav Trifunović, „Od ovih gorih nema“, intervju sa Sonjom Ćirić, *Vreme*, br. 1402, str. 32

4 Tatjana Mandić Rigonat, „Podanici čine kralja“, razgovor sa Oljom Bećković, *NIN*, br. 3487, str. 18-19

plicira, kao strukturalno-funkcionalno pitanje. Konkretno istražuju se određujući princip, sastav poretka i pravila njegovog funkcionisanja. Razume se, retko kad pitanje je postavljeno u ravni naučne preglednosti i preciznosti, ali se iz duha i slova novinarskih napisa i intervjuva može zaključiti da se upravo radi o preokupaciji ovom temom.

U nizu natpisa o prirodi i načinu funkcionisanja vlasti u Srbiji, karakterističan je stav novinara nedeljnika *NIN*: „Naprednjačkoj vlasti pravo nikada nije stajalo na putu privatizacije države, ali sada je odlučila da novim zakonima i uredbama formalizuje centralizaciju moći u vojsci, policiji, BIA, obrazovanju i pravosuđu, ali činjenica da je odlučila da uspostavljanje široke mreže stranačkih aparčića i vernih glasača učini i zakonski prihvatljivim nameće samo jedan logičan zaključak – biće još gore. A dužnost je boriti se protiv štetnih zakona.“⁵

Na posredan, a nedvosmislen način, stav o autoritarnoj vlasti, političkom poretku, koji počiva na volji jednog čoveka, neograničenoj Ustavom, zakonom ili pak dobrim običajima demokratije, upotpunjue prof. dr Vesna Rakić-Vodinelić: „Nekadašnji odličan student, a sadašnji predsednik, nikad se profesionalno nije bavio pravom. Šta je, iz obimne pravne materije, koju je odlično naučio, Aleksandar Vučić *usvojio* kao svoj profesionalni pravnički, pa i politički *credo*? Poštovanje Ustava, vladavine prava, podele državnih vlasti, poštovanje ljudskih prava? Nažalost, učenje i usvajanje naučenog radi primene u životu nije jedno isto. Kad neko ko je u Vladi četiri godine (prvi potpredsednik, predsednik) samovoljno dva puta odluči da raspriše izbore i obori sopstvenu Vladu, iako ova nije pala niti joj je izglasano nepoverenje, niti je bila izma kog drugog razloga uzdrmana, taj ne poštuje Ustav. Kad Vučić (u bilo kojoj svojoj vladajućoj političkoj ulozi) nekog proglaši krivim ili označi kao izvršioca krivičnog dela ili javno kritikuje presude – sve pre pravnosnažnosti – ili kad odluči da ne dâ ‘svoje’ ministre, on ne poštuje ni vladavinu prava ni podelu državnih vlasti. Kad pravi javnu diskriminaciju između novinara i medija na osnovu njihovog prepostavljenog političkog stava, on krši ljudska prava – zabranu diskriminacije i slobodu izražavanja. Kad javno označi odgovorne za rušenje u Savamali, a onda ‘velikodušno’ prepusti stvar pravosudnim organima, samo zato što ne zna šta bi dalje (neće valjda On biti svedok pred tamo nekim sudom!) – ne radi u skladu sa Ustavom i zakonima. I to na visokom mestu na kome je bio i jeste.“⁶

Dakle, režim u kome živimo, sudeći po napred navedenim autorima, je autoritarni režim, sa neoliberalnom ekonomskom politikom, duboko nepravedan, sklon uspostavljanju, reprodukovaniu i produbljivanju ogromnih socijalno-ekonomskih razlika među stanovništvom. Bazično nepravedan, otuđen od običnog čoveka, onaj koji afirmiše, unapređuje i brani interes političko-finansijske oligarhije. Sociolog Jovo Bakić u prepoznatljivom tonu, koji spaja opozicioni moralizam i konture naučnog znanja, opisuje sadašnju vlast predvođenu Vučićem u eminentno negativnim vrednosnim kategorijama: „...savremenii autoritarni režimi imaju višestračke sisteme kao fasadu. Dakle, postoje opozicione stranke, ali su pod kontrolom vladajućeg, autoritarnog režima. Takvu opoziciju možete da ucenujete, što Aleksandar Vučić najviše voli da radi, kao što ucenjuje i svoje političke partnere koji su potencijalni rivali. Najbolji su oni rivali koji te nikada ne mogu ugroviti, a to je moguće samo ako su ucenjeni. Isto važi i za opoziciju: najbolji su oni opozicionari koji ne mogu da te ugroze jer imaš čime da ih uceniš. To je čitava metodologija koju je Aleksandar Vučić razvio i koju vrlo uspešno primenjuje.“ Paralelno sa koncentracijom vlasti u rukama

5 Stefan Slavković, „Legalizacija apsolutizma“, *NIN*, br. 3485, str. 12

6 Vesna Rakić Vodinelić, „Petparačke priče“, *Vreme*, br. 1401, str. 18

jednog čoveka, odvija se i makijavelistička politička praksa zasnovana na ucenji i strahu i stalnom kontrolom medija. Uz navedene političke karakteristike, vlast Aleksandra Vučića ima i svoj, već sugerisani, bazično nepravedni socioekonomski aspekt. U tom kontekstu, Bakić dodaje: „Ljudi skloni kapitalizmu ne uviđaju da su neoliberalna ideologija i autoritarni sistemi vrlo kompatibilni. Prvi neoliberalni režim je bio Pinočev u Čileu. Ali, da me ne hvataju za reč – ne govorim samo o autoritarnim sistemima, nego o autoritarnim politikama koje sa neoliberalnim idejama idu ruku pod ruku. U tom smislu, Vučić odlično pliva jer promoviše neoliberalnu ideologiju, u kojoj se uzima od porodilja i penzionera, a daje se stranim bogatim, multinacionalnim kompanijama. Ovde sirotinja finansira bogataše.”⁷

Pitanje o prirodi aktuelnog političkog poretka, zaokupilo je i pažnju politikologa i nekadašnjeg opozicionog političara Vladimira Pavićevića. Pavićević nastoji da napravi paralelu između Mila Đukanovića, političkog lidera Crne Gore u poslednje tri decenije i aktuelnog predsednika Srbije, Aleksandra Vučića. Cilj analogije je stvaranje utiska kod čitalaca o postojanju „očiglednih” sličnosti u nedemokratskim obrascima mišljenja i praksi ove dvojice uticajnih političara u regionu: „Osnovna i očigledna sličnost je akumulacija moći u rukama pojedinaca, a da to ne mora biti praćeno autoritetom iza kojeg стоји institucija. Nema dileme da je u Srbiji gospodin Vučić najmoćnija politička ličnost, bez obzira na kojoj je funkciji. Isto važi za gospodina Đukanovića u Crnoj Gori. I u jednoj i u drugoj državi vladavina prava nije načelo tretirana, onako kako je predviđeno ustavom, pa uz nesklonost poštovanja institucija, to stvara utisak da se tavori u poludemokratijama. Moj je sud da treba preći na sledeći nivo i graditi uslove za pune, konsolidovane demokratije.”⁸

Da se nauka može potpuno instrumentalizovati, tačnije dekontekstualizovati iz svog izvornog naučnog polja, pokazaće Božo Prelević, član PSG Saše Jankovića i dugodišnji politički aktivista koji je i „vatreni” podržavalac petooktobarske političke elite.

Njegov napor da u najtamnijim bojama oslika aktuelnu vlast u Srbiji, propraćen je osrvtom na naučnu teoriju o fašizmu. Prelević tako, naivno smatra da se konceptualna shema jedne političke teorije može uzeti „zdravo za gotovo” i mehanički primeniti na svaki konkretni, „podoban”, slučaj. Primer neveštog i površnog korišćenja nauke u svrhu propagande, možemo prepoznati na sledećem mestu iz njegovog intervjuja: „Ozbiljno mislim da ovde postoje naznake fašizma. Politikolog Lorens Brit je poređao nekoliko karakteristika ranog upozorenja na njegove pojave. To su: nacionalizam, omalovažavanje ljudskih prava, identifikacija neprijatelja/krivaca, nadmoćnost policije, raširen seksizam, kontrola masovnih medija, opsednutost nacionalnom sigurnošću, isprepletanost religije i vlade, zaštićena korporativna moć, potisnuta radnička moć, prezir prema intelektualcima i umetnicima, opsesija kriminalom i kaznama, nemilosrdno rođaštvo i korupcija, te lažni izbori. Ako donekle izuzmemo raširenost seksizma, i to da u ovom trenutku isprepletanost religije i vlasti nije značajna zbog Kosova, ostalo je upalilo sve alarme u Srbiji. Zbog toga su upravo građani ti koji moraju da dobiju izbole. To je suština onoga za šta se zalažem.”⁹

Nakon različitih modela tumačenja prirode aktuelnog poretka, njegove strukture i prakse, doprinos je pružila i umetnica Biljana Srbljanović. Ona je Vučićevu vlast identifikovala sa totalitarnim političkim

⁷ Jovo Bakić, „Autoritarni režim tigra od papira,” intervju sa Jovanom Gligorijević, *Vreme*, br. 1399

⁸ Vladimir Pavićević, „Tavorimo u poludemokratiji,” intervju sa Ivanom Milanović Hrašovec, *Vreme*, br. 1407, str. 19

⁹ Božo Prelević, „Režim protiv naroda,” intervju sa Filipom Švarmom, *Vreme*, br. 1403

Vreme, 26. 10. 2017.

poretkom, prepostavljajući ili možda, gubeći iz vida, da se pod pojmom totalitarnog režima najčešće podvode režimi Hitlera u Nemačkoj ili pak Staljina u nekadašnjem SSSR-u. Demonstracija frivolnog i retorički zvučnog tipološkog određenja vlasti vidljiva je i u sledećem iskazu imenovane: „Ovde imamo jednog mastera zadržavanja vlasti, po cenu da se presvuče 500 puta. Ima jedan totalitarni ton i ima čitavu mrežu u kojoj je on na vrhu i vlada tako što ostale smatra gorim od sebe. Đindić je imao previše poštovanja za ljude oko sebe, da bi ih tretirao kao stoku. Ja ne znam da je Đindić zabranjivao medije, da je sprovodio cenzuru. Naprotiv, on je ubijen, između ostalog, jer je u medijima napravljena takva klima da on nije smeо da poveća svoje obezbeđenje posle pokušaja atentata kod hale Limes.“¹⁰

Iz svega navedenog, ostaje nejasno da li je aktuelni politički poredak „neliberalno-autoritarni“ ili „totalitarni“, ili pak „poludemokratski“ odnosno „fašistički“, a tako ostaje i kada se ovome doda još jedna karakteristika koja podiže političku temperaturu i stvara repulziju kod čitalaca (pored toga što odiše pojmovnom konfuzijom i proizvoljnošću). Reč je o određenju Vučićeve vlasti kao populističke. Na čudesan način, režim „samovlašća i brutalne sile i prateće medijske manipulacije“ je režim koji je direktno podržan ili pak direktno komunicira sa vlastitim narodom?!

Kreiranju značajnog haosa i pojmove konfuzije doprineo je i prof. dr Dragoljub Mićunović, predsednik Političkog saveta DS. Pored svega pobrojanog, s ciljem da potpuno negira demokratski element u aktuelnoj vlasti, ovaj iskusni društveno-politički delatnik smatra da je sadašnja vlast eminentno populistička: „Imamo tu jedan fenomen koji je posledica konvertitstva: sadašnja vlast je propala kada je propao velikosrpski nacionalistički koncept, onda su preuzeli evropsku orientaciju, ali su u postupcima i u unutrašnjoj politici ostali ljudi ‘starog režima’, populistički orijentisani. Karakteristika svakog populizma je ‘raščišćavanje prostora’ svakakvim obećanjima i obmanama, stvaranje iluzije da sve dobro počinje od njih. Da bi to uspeло, moraš imati ‘neprijatelja’, nekakvu opasnost spolja pred kojom zbiaš redove, ali i ‘unutrašnjeg neprijatelja’ koga klevetaš, blatiš, optužuješ bez dokaza, rečju, devastiraš na svaki način. Poseban fenomen je brutalno ubacivanje marketinga u politiku. U politici danas možete da hvalite svoju ‘robu’ više nego na ekonomskom tržištu, gde postoji kakva-takva kontrola kvaliteta. Ova vlast ne želi da je kontrolišu, čak ne voli ni da je samo pitate, recimo, za Savamalu. Šta se može očekivati od dijaloga, ako se hoće samo povlađivanje? ‘Vlast, kaže Monteskije, uvek teži da se sužava’, a kad se stalno sužava dođe do ‘vlasti jednoga čoveka’, koji mora biti i najbolji i najpametniji, što je onda znak da je demokratija ‘isparila’. Tako se stvara ‘kult ličnosti’, levi ili desni, svejedno.“¹¹

Ideja o vlasti jednog čoveka i izgradnji kulta ličnosti dopunjuje se i analizom komunikološkog aspekta njenog funkcionisanja. Prilog raspravi o karakteru vlasti, dala je i rediteljka Tatjana Mandić Rigonat. Ona, varirajući motive iz pozorišne umetnosti, nastoji da negativno vrednuje aktuelnu vlast, pripisujući njenom glavnom protagonisti, u biti monološki i isključiv način komunikacije sa političkim akterima i javnosti u celini: “Živeli smo u sferi dijaloga, danas živimo u sferi psovanja i monologa i brutalne tabloidne odmazde. Monolog je isповest duše, i ima smisla samo u pozorištu ili u samoći kao dubinsko preispitivanje emocija, savesti. U političkom životu monolog je ego-monoopera, narcisoidni gest nepoštovanja publike-javnosti, građana i službi u propagandne svrhe. Ozbiljan je znak autoritarnih sklonosti kod svakoga ko mu pribegava. Javnost se svodi na poziciju infantilnog deteta, a monologist ga grdi, podučava...

10 Biljana Srblijanović, „Ne diže spomenik Đindiću Vučić, već država“, *Vreme*, br. 1400

11 Dragoljub Mićunović, „Drsko falsifikovanje petog oktobra“, *Novi Magazin*, br. 336, str. 19

Novi Magazin, 05. 10. 2017.

hvali, već prema raspoloženju i potrebi i to ide do grotesknih komično-tragičkih razmera. Pričajući o Vučiću, mi gradimo Vučića. Sve se dešava po pozorišnim pravilima: kralja ne igra glumac koji glumi kralja - kraljevu veličinu igraju svi oni drugi na sceni, odnosom prema njegovom veličanstvu. Podanici čine kralja. Opasno je biti kraljeva luda, ona koja govori kralju šta ne valja.”¹²

Paralelno sa potpunim verbalnim devastiranjem aktuelne vlasti, prekorno se govori i o svima koji su sada i ovde među „podanicima“, pri čemu se provlači nostalgija za vremenom vlasti petooktobarskih pobednika na čelu sa Borisom Tadićem.

U klasičnom maniru propagandnog govora, već citirana Tatjana Mandić Rigonat pravi konačnu razliku između Srbije Borisa Tadića i Srbije Aleksandra Vučića. Njena manihejska podela prema kojoj je Vučić otelotvorene političke zla, a Tadić otelotvorene moralne dobra, tiče se našeg javnog prostora i aktuelnog stanja koje ga karakteriše: „Uz svu razočaranost, u vreme Borisa Tadića, bio je pacifikovan javni prostor. Nije bilo ovog stravičnog psovačkog rata koji se vodi putem tabloida. Kada bismo pratili tabloide, ne znam sa kim mi nismo u ratu, sa Hrvatskom, sa Bosnom, sa Kosovom, a u isto vreme nam se Vučić predstavlja kao figura mira i stabilnosti na Balkanu. To je ta šizoidna situacija koju živimo, jer dvostrukе poruke poluđuju ljude. Neoprostiva je primitivizacija ovog naroda koja se vrši medijskim putem. Ljudi se dovode do životinjskog nivoa, sa životne palete se ukidaju boje i nijanse, od nas se traži da se opredelim: jesu ili nisu. Uveravaju nas da čovek ne može biti vredan i voleti svoju zemlju, a ne misliti kao vladajuća nomenklatura.“¹³

Sažimanje većine već pomenutih motiva u kritici vlasti, sadržano je u tekstu intervjuja kojim se nagoveštava povratak Dragana Đilasa, nekadašnjeg lidera DS i gradonačelnika Beograda, u politiku. U srži navedene kritike je duboko personalizovan odnos prema Aleksandru Vučiću, obojen iskonskim osećanjem netrpeljivosti prema njegovom moralno-psihološkom profilu i načinu vladavine, kao i vrednostima koje želi da brani i afirmiše. Sporni su, istovremeno, Vučićeva ličnost, partijsko opredeljenje, odnos prema evropskim vrednostima i naposletku, medijima: „Ali kada vidite njegov način govora, nepoštovanje bilo čijeg mišljenja sem njegovog, potrebu za ulicama oko sebe koji će od njega praviti božanstvo, vidite da u tome nema evropskih vrednosti. Vučiću ne treba sudstvo jer on izriče kazne. Ja dam Gašića, ja ne dam Gašića, ja dam Lončara, ja ne dam Lončara, ja znam da su žandarmi pretukli mog brata, ja znam ko je rušio u Savamali, ali neću da vam kažem. To je bahato ignorisanje pravosudnog sistema ali i parlamenta, gde ima poslanike koji glasaju kada Maja Gojković pritisne zvonce. Izdiranje na novinare je direktno nepoštovanje medija, nazivanje opozicije ološem, nikogovićima, ništarijama, to su direktnе, lične uvrede, to je duboko antievropsko nepoštovanje ličnosti i građanskih prava. Kada je on proglašen najevropljaninom trebalo je vratiti nagrade.“¹⁴

Da Vučićeva vladavina počiva na strahu i ekonomskoj uceni zaposlenih i nedostatku ekonomske kreacije, stav je nekada prvog čoveka DS: „Nema ekonomije, najveći broj ljudi zaposlen je u javnim službama. Strahuju svi od otkaza, ili se nadaju zaposlenju ako su članovi stranke. Ne znam kako se takav režim stručno zove, ali ja to zovem sramotom.“¹⁵

12 Tatjana Mandić Rigonat, „Podanici čine kralja,” intervju sa Oljom Bećković, *NIN*, br. 3487, str. 19

13 Isto, str. 20

14 Dragan Đilas, „Žašto se vraćam u politiku,” intervju sa Oljom Bećković, *NIN*, br. 3494, str. 13

15 Dragan Đilas, „Moramo da zaustavimo propadanje Beograda,” intervju sa Nenadom Čalukovićem, *Nedeljnik*, br. 301, str. 23

Nedeljnik, 19. 10. 2017.

U prilog određenju karaktera vlasti, pored različitih (pseudo) naučnih pojmoveva korišćenih radi postizanja veće sugestivnosti poruke, koriste se metafore koje treba što verodostojnije prikažu aktuelnu vlast. Tako novinar *Vremena*, Dragoljub Žarković, povodom slučaja tajkuna Miroslava Miškovića, jasno kaže da vlast u Srbiji funkcioniše gore i od načina na koji funkcioniše drumska banda. Žarkovićev doprinos kulturi dijaloga u Srbiji i unapređenju racionalno-kritičkog posmatranja stvari očitava se u sledećem citatu: „Drumski razbojnici žrtvu obično stavlaju pred izbor – pare ili život. Ovi naši imaju namenu da uzmu i život i pare. Kako sada stoje stvari, teraju Miškovića da učestvuje u procesu pred Specijalnim sudom, što asocira na neku zaveru i kriminalne nebeske razmere, mada je za te optužbe već oslobođen. On sam je izjavio da to mrvarenje ne može da preživi. Drugo, neće pare da mu vrate.“¹⁶

Reafirmacija Miroslava Miškovića, kao javne ličnosti i biznismena, u korelaciji je sa doživljajem samog Aleksandra Vučića od strane navedenog novinara nedeljnika *Vreme*. U svojoj navodnoj političkoj iracionalnosti, prvi čovek srpske politike, često postupa suprotno svojim interesima. Tako je postupio i protiv Miroslava Miškovića. Po mišljenju novinara Radmila Markovića, loše pripremljeno suđenje, zajedno sa snažnom anti-kampanjom koja vođena protiv jednog najbogatijih Srba, proizvela je suprotne efekta od onih koje Vučić očekivao: „Međutim, od hapšenja – na prvi pogled paradoksalno – njegov imidž je procvetao, upravo zahvaljujući – opet paradoksalno – Aleksandru Vučiću. Prošao je čistilište i medijsku hajku, i iz nje izašao sa (delimično) oslobođajućom presudom. Što reče ministar Selaković, 'dogodilo se nešto što je do pre nekoliko godina bilo nezamislivo': Vučić je uspeo da Miroslav Mišković zbog progona i pritisaka javnosti deluje – skoro simpatično.“¹⁷

Osvrt na aktuelnu vlast nije ostao samo u ravnim opštih načela njene strukture i načina funkcionisanja, već je poprimio i različite pojmove oblike osporavanja na planu konkretnе politike. Osporavanje je postalo sveobuhvatno, sa ciljem da se dokaže izvorna nekompetencija vlasti da upravlja državom, da se ospori njen demokratski legitimitet i pokaže antievropska političko-vrednosna orientacija. Za novinare, ali i širu javnost, posebno osetljivo pitanje, oko koga su se lomila kopla, i u ovom periodu bilo je pitanje slobode izražavanja. Iako Ustav, zakoni i društvena praksa svedoče o postojanju raznovrsnosti političkih stavova, kritički deo javnosti kontinuirano produkuje narativ o medijskoj represiji kao načinu vladanja nosilaca političke moći. Eksplicitnu kritiku vlasti po pitanju zastupljenosti slobode medijskog izražavanja, uočavamo u tekstu glavnog urednika lista *Vreme*, Dragoljuba Žarkovića, koji kaže: „U Srbiji je poseban problem, kao i u svemu drugom, što vlast, stranka na vlasti i, još je bolje reći, jedan čovek žele da monopolisu pravo na izražavanje i primenjuju se razni modaliteti primene tog siledžištva, a jedno od omiljenih sredstava je etiketiranje. Lepeći javno etikete, on manipuliše javnošću i mogućnost ‘unutrašnjeg dijaloga’ svodi na unapred dogovoren i režirani dijalog sa svim ‘informerima’ države Srbije. Ako bude tako, a izgleda da hoće, probudiće se jedno jutro sav umazan i sputan rezancima koje je sam zamesio.“¹⁸

Dopuna sagi o represiji nad novinarama, dolazi od strane Momira Stojanovića, nekadašnjeg službenika Vojno bezbednosne agencije i člana SNS-a, koji otvoreno tvrdi da su nezavisni novinari u Srbiji predmet

16 Dragoljub Žarković, „Mišković, Đilas i ‘Vreme’ – Kad se udruže ‘Informer’ i Vučić, eto ti odmah ili državnog udara ili udara na slobodu medija,” *Vreme*, br. 1397, str. 4

17 Radmilo Marković, „Slučaj Mišković,” *Vreme*, br. 1396, str. 8

18 Dragoljub Žarković, „Mišković, Đilas i ‘Vreme’ – Kad se udruže ‘Informer’ i Vučić, eto ti odmah ili državnog udara ili udara na slobodu medija,” *Vreme*, br. 1397, str. 5

prisluškivanja i praćenja: „Naše službe bezbednosti isključivo su u funkciji privatne stranačke vojske... Nije paranoja već je stvarnost da se novinari, lideri opozicionih stranaka, direktori medija prisluškuju. Svojstveno je autokratskom sistemu vladanja da se u državi mora znati sve što se dešava, i da sve mora biti ‘pod kontrolom’. Mislim da nije slučajno ukraden laptop Cvijiću i to nisu obični kriminalci, već je ciljano. Sigurno je da vlast zna na čemu je sve radio i sigurno je u svojim istraživanjima to otišlo isuviše daleko za one koji vladaju Srbijom.“¹⁹

U nameri da se konstruiše apsolutno negativna slika o Vladi i predsedniku Srbije, nedeljnici su se bavili i spoljnom politikom Srbije i njenim efektima. Ovaj segment Vučićeve politike, do sada je neretko bio prihvaćen i od strane njegovih kritičara, ali su se vremenom „probudili“ kritičari i ovog segmenta vlasti. Novinar nedeljnika *Vreme*, Dejan Anastasijević realizujući svoj spisateljsko-politički naum, iznosi mišljenje da srpska spoljna politika uveliko počiva na ličnim odnosima državnika i na diplomatskoj improvizaciji, te je kao takva lišena bilo kakve strateške orientacije. Ovaj zaključak proizvod je zapažanja, a ne analize dokumenta Vlade i Skupštine, te diplomatske prakse zvaničnih organa, pre svega ambasada i konzularnih predstavništava. No, svesni previd u postavci problema, učinjen je pomoću unapred pripremljenog zaključka o jalovosti spoljne politike i njenom stalnom lutanju. Kao povod za navedeni stav, Anastasijević koristi slučaj Katalonije i reakciju države na njega.

„U ozbiljnim zemljama spoljna politika ne zavisi od ličnih odnosa, nego od strateških interesa i institucija. Srbija nema funkcionalnu strategiju spoljne politike i bezbednosti, pa to kompenzuje burazerskom diplomatijom i improvizacijama. Jedna od takvih improvizacija je trapav pokušaj da preko krize u Kataloniji izdejstvuje reviziju stava EU o Kosovu, od čega ju je u poslednji čas odvratila Španija – zemlja za čiji se integritet Srbija navodno zalaže. Ostaje sumoran zaključak da su ljudi koji vode Srbiju, a koji nas već godinama ubeđuju da nam nikad nije išlo ovako dobro i da nam standard raste kao nikad u novoj istoriji, i sami počeli da veruju da je to istina, a sada su svoje iluzije počeli da prenose na spoljnopolički plan. U njihovoj mašti Srbija je regionalna sila, uvažen igrač na međunarodnoj sceni i globalni faktor mira i stabilnosti. A mašta, kao što su dečji pesnici odavno primetili, može svašta. Dok ne udari u realnost.“²⁰

U sličnom tonu sa značajno većom dozom malicioznosti, novinarka *Vremena* Jovana Gligorijević, osvrnu se na jedan detalj iz posete turskog predsednika Režepa Tajipa Erdogana Srbiji. Reč je analizi jednog neformalnog događaja, koji se odigrao tokom svečane večere sa visokim gostom iz Turske, kada je ministar spoljnih poslova Srbije Ivica Dačić uzeo mikrofon i zapevao. Ovaj događaj anegdotskog tipa otvorio je prostor za žestoku i podrugljivu kritiku u delu javnosti, usmerenu ne samo na Ivicu Dačića kao ministra, već i celokupnu spoljnu politiku Republike Srbije. Novinarka Gligorijević kaže: „Čemu to pevanje, vrckanje i falširanje? Šta je tačno Srbija od toga dobila, pred kojim smo se to strašnim ultimatumom našli, kakva nam opasnost preti, pa da prvi čovek srpske diplomatičke mire da pravi budalu od sebe svaki put kad se neko od stranih zvaničnika namerači ili ga put nanese u Srbiju? Za ovih pet godina nismo bili ni pred kakvom katastrofičnom pretnjom, koja bi opravdala ponizavanje ministra spoljnih poslova. Da se razumemo, jedno je kad se političar odluči na očajnički potez da bi sačuvao gole žive građane, a nešto je sasvim drugo kad se dohvati mikrofona i vrcka, e da bismo dobili nekog investitora, koji će zaposliti nekoliko stotina ljudi, a novac za njihove plate dobija od iste te države, čiji su se predstavnici ponizavali

19 Momir Stojanović, „Nije paranoja da prate novinare,” intervju sa Tanjom Nikolić Đaković, *NIN*, br. 3489, str. 30

20 Dejan Anastasijević, „Na krilima mašte,” *Vreme*, br. 1398, str. 16

da bi on uopšte u Srbiju investirao. U maloj zemlji sa polusposobnom i poluautoritarnom vlašću, koja, ako je suditi po našim političarima, nema čime da se pohvali, čovek treba da bude srećan ako mu na kraju dana neko zalepi novčanicu na znojavo čelo. Da li se posle toga i dalje oseća kao čovek, da li je ovo vlast ili odbor za pripremu pipirevki za visoke zvaničnike, te da li je ovo i dalje država ili ulica crvenih fenjera za strance, vidi se između redova. Jer ko to jasno kaže ili napiše, nije objektivan, neprijatelj je države i treba da ga bude sramota.”²¹

U periodu oktobar – decembar 2017, obnovljen je i motiv stabilokratije kao osnove za kritiku proevropskog opredeljenja i imidža vlasti. Kritički narativ, koji koristi pojam stabilokratije počiva na uverenju da je promena društva po evropskim standardima sa vlašću Aleksandru Vučiću nemoguća, a da je održanje na vlasti Aleksandra Vučića proizvod ili interesa Zapada, koji želi da na Balkanu ima političkog aktera, koji kontroliše potencijalni konflikt u regionu, ili bezobzirnosti te iste vlasti u obračunu sa potencijalnom konkurenjom. Ove motive u kritici vlasti i stvaranju negativnog imidža vlasti, lapidarno izražava lider Pokreta slobodnih građana, Saša Janković: „Iz radikalne škole mišljenja potiče ideja da je Srbija centar sveta i da što su nam zemlje u regionu veći neprijatelji, što su one nestabilnije, to bolje po nas. Trpimo štetu jer Evropa veruje da će povlađivanjem onima koji malo-malo ponovo zaprete konfliktom postići trajni mir i prosperitet. Kada je Vučić bio protiv Evrope i opozicije, skoro 70 odsto stanovništva bilo je za EU. Sada kada je on navodno za nju i ima apsolutnu vlast, za EU je manje od polovine ljudi u Srbiji. Razaračuća politika tzv. stabilokratije rehabilitovala je najgorje ideologije krvi i tla iz tridesetih i devedesetih godina prošlog veka, omogućava ovoj crno-crvenoj koaliciji da nas sve drži kao taoce.”²²

Potpuno u duhu Jankovićeve političke analize i pratećeg stava je i gledište novinarke *Vremena*, Zore Drčelić, koja jasno kaže da postoji kontinuitet između aktualne vlasti i koalicije Šešelja i Miloševića iz ratnih devedesetih godina. Tačka preklapanja je, navodno, način vladanja, a samim tim i svaka promena kursa u spoljnoj ili unutrašnjoj politici je fiktivna i neutentična: „Naslednici crveno-crne koalicije devedesetih povratili su vlast, samo što su promenili ideologiju da bi bili međunarodno prihvatljeni. Državno-medijijski aparat devedesetih je samo malo nadograđen, ali uistinu nepromenjen.”²³

Aluzija na crveno-crnu koaliciju, vraća nas na devedesete godine prošlog veka, period kada su na vlasti bili SPS i SRS, dve stranke za koje se u većem delu javnosti vezuje odstupanje od vrednosti i praksi primerenih demokratsko-liberalnom poretku, koji je Srbija nastojala da izgradi. Slična situacija postoji i danas, kada je, kako to tvrdi novinar *Vremena* Slobodan Georgiev, upitno da li bi aktuelna vlast priznala izborni rezultat ukoliko bi bio nepovoljan za nju. U tom smislu, sadašnje stanje je izraz istorijskog regresa u demokratskom procesu, situacija u kojoj se endemski potkopava demokratski Ustav i njemu pripadajuća politička praksa: „Mnogi političari, analitičari i istraživači su tvrdili da je najveća tekovina ‘5. oktobra’ upravo činjenica da su izbori slobodni i da nikome neće pasti na pamet da ih ‘pokrade’. Međutim, sedamnaest godina kasnije ponovo se javlja sumnja da je proces fingiran i namešten: od biračkih spiskova, preko uslova za kampanju do prebrojavanja glasova. Srbija se našla na početku puta u višestranački demokratski poredak: oni koji su na vlasti ‘pristaju’ na postojanje opozicije jer je to kao

21 Jovana Gligorjević, „Bakšiš politika,” *Vreme*, br. 1398, str. 7

22 Saša Janković, „Vučiću, pusti se Slavice i kukavičkih spletki, stani naspram mene kao čovek i ponašaj se muški i ljudski,” intervju sa Nenadom Čalukovićem, *Nedeljnik*, br. 307, str. 27

23 Zora Drčelić, „Probudite se, pobogu!” *Vreme*, br. 1397, str. 9

neka norma sveta od kog i oni zavise, a ne potreba društva da bude pluralno i slobodno, oni koji su u opoziciji bore se za vazduh i veruju da su baš sledeći izbori oni na kojim će vlast biti pobeđena. Ovaj zahtev nalik je svim zahtevima koje je imala opozicija od uspostavljanja višestranačkog sistema krajem osamdesetih godina prošlog veka.”²⁴

U štampanim medijima zastupljena je i strategija napada na Vučića posredstvom napada na njegove najbliže saradnike. U epicentru ove novinarsko-političke aktivnosti našla su se, u najvećem broju slučajeva, dva aktera – predsednica Vlade Republike Srbije Ana Brnabić i ministar odbrane u Vladi Republike Srbije Aleksandar Vučić.

Ana Brnabić je u većini štampanih medija prikazana kao nesamostalna politička ličnost, lišena kredibiliteta, politički akter koji je tek paravan za Vučićevu apsolutnu vlast. Budući da je samo jedna od „manifestacija“ Vučićeve političke svemoći, njoj su pripisani i svi negativni stereotipi koji karakterišu Aleksandra Vučića – od loših ekonomskih rezultata do gušenja slobode medija. Indikativan tekst, napisan po navedenom medijsko-političkom ključu, je tekst napisan povodom sto dana rada Vlade Republike Srbije, autora novinara Dimitrija Boarova. Boarov, pišući o Ani Brnabić kaže: „Za proteklih sto dana otako je izabrana (29. juna), ‘nova’ Vlada Srbije, pod predsedništvom Ane Brnabić, nije uspela da označi ni konture svog sopstvenog identiteta, pa je ljudi u Srbiji i dalje, doslovno, doživljavaju kao Vučićevu vladu u kojoj sede ‘vršioci dužnosti’ njegove izvršne vlasti. Istina, po kadrovskom sastavu reč je, u najvećem delu, zapravo o staroj, prethodnoj Vučićevoj vladu, koju ni neko iskusniji od Brnabićeve ne bi mogao upristojiti i poboljšati, ne za sto dana, nego ni doživotno. Vučić je ranije tu ekipu pokrival svojom nezajedljivom hiperaktivnošću i samopromocijom, a kada se premestio na funkciju predsednika države, ona se *via facti* raspojasala, pa danas javnim među ministarskim svađama daje značajan doprinos opštoj konfuziji u državi, u kojoj se i sam novi predsednik oseća kao vođa koji nema dovoljno normalnih prilika za ‘direktnu komunikaciju sa narodom’... Vlada Srbije i njena nova premijerka najviše su se u prvih sto dana rada obrukale u odnosu prema medijima i medijskim slobodama, a posebno u slučaju gašenja ‘Vranjskih novina’, kojima je na grbaču ciljano sela poreska uprava. Povodom tog slučaja, Vlada, koja javno i tajno, direktno i izokola, šakom i kapom, pomaže medije koji veličaju njene uspehe i prikrivaju njene neuspehe.”²⁵

Uporedno sa napadima na Vučića, koji se posredno odigravaju kroz žestoka osporavanja premijerke Ane Brnabić, opozicioni lideri tzv. proevropskog bloka dovode u pitanje i Vučićevu prihvatanje zapadnih političkih, ekonomskih i širih društvenih vrednosti. Prema njihovom mišljenju, Vučićeva evolucija od radikalnog naprednjaka, od nacionalista do evropski orientisanog političara, nije suštinska i autentična, već je marketinški trik i pokušaj pravljenja „partnerstva“ sa političkim liderima sa Zapada. Iza površne bliskosti sa Zapadom, krije se autentični Vučić koji je antizapadno i proruski nastrojen, autoritarian, sklon represiji, političar koji nikada nije prihvatio vrednosti i prakse zapadne demokratije. Ono što je kod Vučića svesno, i pre svega medijski potisnuto, direktno i nedvosmisleno je istaknuto kod Aleksandra Vučića, ministra odbrane Republike Srbije, naklonjenog Rusiji i sklonog tvrdim izjavama prema susedima. Vučić je svojevrsni političko-medijski „dubler“ Vučića, neka vrsta ideološkog avatara koji saopštava ono skriveno i stvarno u Vučićevoj političkoj personi: „Aleksandar Vučić je srcozborac Aleksandra Vučića, on

24 Slobodan Georgiev, „Crvene linije srpske opozicije,” *Vreme*, br. 1397, str. 13

25 Dimitrije Boarov, „Ništa novo u podnožju Olimpa,” *Vreme*, br. 1396, str. 13

govori ono što bi Aca Srbin rado rekao, kad ne bi morao da izigrava moderno evropsko lice Srbije, dodirujući prstom naočare s modernim ramom. Nijedan od njih dvojice nikada nije razumeo Zapad drugačije nego kao ispostavu CIA. Vučić misli da Zapad postoji samo kao 'grupa špijuna koja hoće da ga sruši sa vlasti', a s druge strane trči da se grli sa njima, računajući da birači to ne vide i ne razumeju. Vulin je uveren da se bliži čas kada će Aleksandar Vučić konačno na ruskom izgovoriti: 'Putine, volimo te, ti si nam sve!' Ali to se neće desiti, pre svega zato što to ne treba Putinu i Rusiji. Svi ti silni infantilni branioci Rusije, a u stvari branioci ruskih interesa u Srbiji, ne razumeju da je Putin ozbiljan političar i državnik koji nikada ne bi rizikovao poziciju sopstvene zemlje zbog Srbije. Najgore što čovek može da doživi je da u nekom trenutku svojim rečima, politikom i stavom bilo koga podseti na Vučića. To ne smemo da zaboravimo."²⁶

Beogradski izbori se posmatraju kao prilika, kao otvoreni put u promene koje će uslediti u čitavoj Srbiji. „Mračna vladavina diktatora Vučića“ biće neopozivo dovedena u pitanje budućom, veoma izvesnom pobedom opozicije: „Piramida pljačke, zla, propadanja, autoritarnog vladanja treba da počne da se ruši. Vrh te piramide su beogradski izbori.“²⁷

Poput predsednika Levice Srbije, Borislava Stefanovića, i rediteljka Tatjana Mandić Riganat iskazuje visok stepen netrpežljivosti i besa u javnom govoru, prisutan u veoma ozbilnjim optužbama na račun svega što ima i nema veze sa aktuelnom vlašću. Njena razjarenost prema gradskoj vlasti je intenzivna, i potpuno korespondira uređivačkoj politici radikalno kritički nastrojenog *NIN-a* : „Gde god da se okrenemo vidimo divlju gradnju, i nikad se ne zna kojim se parama grade ti silni stambeno-poslovni objekti u Beogradu. Ko to kupuje, kada znamo kako narod živi?! A sve niče, sa svih strana. Niče i Beograd na vodi, pa odjednom čujemo priču da su i tu prane pare od trgovine oružjem. I ko se dokopa tih prljavih para, taj je gazda. A gazda naših života je doživeo upravljanje ovom zemljom kao privatni, porodični i kriminalni biznis.“²⁸

Kreiranje negativne slike o vlasti nije ostalo i bez snažne kritičke distance, koja ima visoku crtu prezira, koja potiče iz kulturnog rasizma. Prezir prema pripadnicima vlasti nije političke već kulturno-obrazovne prirode čime postaje jasno da se na političare ne gleda politički, već su koncipiranju kritičkog obrasca upotrebljive sve moguće i zamislive matrice u cilju diskreditacije: „Ova vlast je širom otvorila vrata svim lošim đacima željnim statusa i bogatstva. Znanje se degradira, ambicija za školovanjem se temeljno obesmišjava, partijska pripadnost je posle višedecenijskog procesa doživila trijumf nad svakom strukom. Političari su umetnici nad umetnicima i sveznalice u svim sferama. Na primeru ulepšavanja Beograda, vidimo kako izgleda kad vrhovne estete postanu investitori i političari sa megalomanskim strastima. Ono čudo izniklo u Knez Mihailovo ulici - TC 'Rajić', ilustracija je kontinuiteta napada na biće i lice ovog grada. Taj tržni centar za mene je ružan, baš kao i one zgrade Beograda na vodi, ali pošto nije dete ove vlasti o njemu se manje piča nego o Beogradu na vodi.“²⁹

Uporedno sa potenciranjem značaja beogradskih izbora i negativnom deskripcijom i vrednovanjem uslova života u gradu, razvija se „večiti“ narativ o neravnopravnim uslovima za izbore. Navedeni narativ je, zapravo, u funkciji dodatnog jačanja nezadovoljstva političkim životom u Srbiji, ali još više, stvaranje

26 Borko Stefanović, „Vulin je Vučićev glas srca,” intervju sa Oljom Bećković, *NIN*, br. 3489, str. 11

27 Isto, str. 13

28 Marko Vidovjković, „Ostalo nam je malo do potpune propasti,” intervju sa Dragom Jovićevićem, *NIN*, br. 3486, str. 19

29 Tatjana Mandić Riganat, „Podanici čine kralja,” intervju sa Oljom Bećković, *NIN*, br. 3487, str. 18

alibija za loš izborni rezultat. Takođe, navedena matrica pruža mogućnost legitimacije osporavanja rezultata izbora na ulici. Dragan Đilas, kandidat za gradonačelnika Beograda kaže: „Nema uslova za fer izbore sa medijima kakvi su danas i biračkim spiskovima u koje su u Beogradu upisane desetine hiljada ljudi koji u Beogradu ne žive. Nema uslova za fer i poštene izbore tamo gde se preti i kupuju glasovi, gde pravosuđe za pet godina nikoga nije osudilo za prebijanje opozicionih aktivista, gde je Zelja zakon i gde policija hapsi po nalozima vlasti za potrebe kampanje. Ljudi žive u ovom gradu i sve vide. Shvataju da samo onaj ko ništa ne zna i koga baš briga za Beograđane, može u isto vreme da zatvori pola Brankovog mosta, Ruzveltovu, pola Gazele, Slaviju i Bulevar oslobođenja! Razumeju da je vlast ukinula milion dobroih stvari, a uvela dva miliona loših.“³⁰

Citirani stav Dragana Đilasa, nosi u sebi značajnu dozu političkog radikalizma, čiji ishod može biti prenošenje političkih problema na vaninstitucionalnu ravan – ravan protesta na ulicama – gde bi, po nekom nepisanom pravilu, započeo građanski bunt, a zatim usledio zahtev za smenu celokupne vlasti. Đilasov otklon od sadašnje beogradske vlasti je otvoren i jasan, i on se odnosi na više različitih dimenzija u radu beogradske uprave. Ipak, najupečatljiviji deo njegovog izlaganja je onaj u kome se negativan imidž aktuelne vlasti gradi na lošoj i nekompetentnoj upravi grada Beograda, lišenoj ozbiljne vizije razvoja glavnog grada.

„Ne podržavam one koji su vodeći Beograd od njega napravili nebezbedan grad, u kome su kriminalci gospodari života i smrti, ne podržavam one koji hoće da potroše stotine miliona i milijarde para građana na projekte poput metroa, koji vodi 'iz nigde u nigde', grada na vodi koji je trebalo već da bude gotov, a u kome osim kafane i šetališta nema ničega... Ne podržavam one koji su zaustavili gradnju vrtića i škola i zamenili je gradnjom šoping-centara, one koji su ukinuli besplatne udžbenike, pomoć penzionerima, zaustavili projekat izgradnje centra za autističnu decu u Denkovoj bašti... Ne podržavam one koji sa pedeset na deset hiljada smanje pomoć porodiljama i hvale se time... Ukratko, ne podržavam ljudi koji ne znaju da rade i koji se zbog svog neznanja ponašaju arogantno i bahato, izgovarajući neistine svakog dana nanoseći štetu gradu u kome živimo.“³¹

Da je period naprednjačke vlasti period dekadencije potvrđice i kandidatkinja za odbornicu za Skupštinu grada Beograda, Vesna Rakić Vodinelić. U furioznom naletu političke ostrašćenosti i rutinirane propagandističke domišljatosti, ona kaže: „Pod Sinišom Malim ovaj grad je doživeo poniženja u različitim oblastima. Život u gradu je postao surov i težak. Nije samo reč o raskopavanju ulica kad im vreme nije, to je i potpuna nebriga o nekim kulturnim institucijama, to je i ovo pomalo smešno novogodišnje osvetljenje koje je počelo da radi još u oktobru, to je i ponuda za novogodišnji koncert članu SNS-a Aci Lukas... nakon svega što smo doživeli sa Malim i Goranom Vesićem, nekako deluje da je u njegovo vreme sve bilo bolje.“³²

Zanimljiv je značajan nivo konvergencije između političkih ocena koje se odnose na vlast SNS-a i navodno, kulurološke matrice koja se manifestuje kroz popularnu muziku, čiji je protagonist folk pevač Aleksandar Vukosavljević, poznatiji kao Aca Lukas. Ruku pod ruku, posmatra se model folk kulture i vlast naprednjačke koalicije u Beogradu. Negativno političko brendiranje SNS podrazumeva tako i jedinstvo momenta kulture i politike.

30 Dragan Đilas, „Zašto se vraćam u politiku,” intervju sa Oljom Bećković, *NIN*, br. 3494, str. 11

31 Dragan Đilas, „Moramo da zaustavimo propadanje Beograda,” intervju sa Nenadom Čalukovićem, *Nedeljnik*, br. 301, str. 21

32 Vesna Rakić Vodinelić, „Bilo koja vlast je bolja od ove,” intervju sa Zoranom Preradovićem, *NIN*, br. 3491, str. 10

Kulminacija želje i potrebe da se svaki potez vlasti povodom beogradskih izbora učini politički absurdnim, makar on bio u domenu maglovite najave, pojavljuje se u tekstu novinarke *NIN*-a Vere Didanović, koja jasno ukazuje na duboko moralno sporni odnos između predsednika Vučića i aktuelnog gradonačelnika Siniše Malog: „Ako podemo od činjenice da je postalo ubičajeno da ishod bude suprotan onome što najavljuje Aleksandar Vučić, moglo bi se desiti da, uprkos svim aferama koje ga prate, Siniša Mali bude ‘viđen’ za gradonačelnika Beograda u još jednom mandatu. Pod uslovom, naravno, da sveobuhvatan izborni inženiring, pomognut radom opozicije na sopstvenom samoukidanju, doneše rezultate i naprednjacima omogući ponovno formiranje vlasti u glavnem gradu. Ako i ne uđe u istoriju, Siniša Mali (zajedno sa Vučićem, uostalom) već uveliko je zasluzio mesto u – socijalnoj psihologiji. Teško je, naime, u ‘demokratskim zemljama’ naći uporediv primer opstanka visokog funkcionera, obeleženog tolikim brojem afera koji nije bio primoran da odstupi iz političkog života – ili da se makar povuče u pozadinu scene odakle je, takođe, moguće povlačiti određene konce.”³³

Pored osporavanja Aleksandra Vučića iz vizure liberalno-demokratske kritike, te kulturološkog ekskluzivizma, pridodat je još jedan kriterijum za posmatranje njegove ispravnosti. Reč je o patriotizmu i državnom nacionalizmu. Za urednika “Pečata”, Nikolu Vrzića, patriotsko držanje spram pitanja Kosova je prihvatanje političke logike i prakse nekadašnjeg lidera DSS-a, Vojislava Koštunice, koji je sa Zapadom ušao u fatalan sukob po pitanju Kosova. Istovremeno, rešavanje kosovskog problema u kontekstu evropskih integracija i približavanja Americi, indirektno se poistovjećuje sa nacionalnom izdajom: „Amerika želi da se istorijski pomiri sa Srbijom, tako što će je trajno okupirati. Da li će Aleksandar Vučić postupiti kao Vojislav Koštunica, ili kao Boris Tadić? Srbija je, naime, već bila u ovoj situaciji 2007, kada su nas suočili s naredbom da potpišemo Ahtisarijev plan o nadgledanoj nezavisnosti Kosova. Vlada Vojislava Koštunice je tu naredbu odbila, kao što je poznato, pa su zato arhitekte kosovske nezavisnosti i morale da pribegnu kršenju međunarodnog prava i jednostranom proglašenju nezavisnosti Kosova, koju ne mogu da legalizuju bez pristanka Srbije. Svoje odbijanje nezavisnosti Kosova, zahvaljujući kome će u srpsku istoriju i biti upisan kao državnik koji je interesu svoje zemlje i naroda stavio iznad ličnih, Vojislav Koštunica je platio sopstvenom političkom sudbinom. Veliki gubitak za srpsku politiku, ali mala cena za odbranu zemlje. Ovaj nam primer govori da se i Aleksandar Vučić danas nalazi pred istovetnim izborom, između države i sebe, jer nećemo svi nego će samo on stradati ako se suprotstavi Amerikancima. Pri čemu je veliko pitanje da li će uopšte, postupi li kao Koštunica, a ne kao Boris Tadić koji je prilježno radio na legalizaciji kosovske nezavisnosti koliko god je smeо, od prihvatanja Euleksa do izmeštanja dijaloga u Brisel, veliko je dakle pitanje da li će, postupi li kao Koštunica i ne mora ništa više od toga, Vučić uopšte платити cenu koju je platio Koštunica. od parlamentarne većine kojom Vučić raspolaže, preko raspoloženja naroda do raspoloženja Rusije i Kine i neraspolaženja Zapada – sve to govori da bi, suočen s nekakvim novim Ahtisarijevim planom u obliku Kondolize Rajs i starim američkim ucenama, Aleksandar Vučić morao da postupi kao što je postupio Vojislav Koštunica. Postupi li pak kao što bi postupio Boris Tadić, uprkos svim razlozima za suprotno, Vučićev će pad za toliko biti dublji.”³⁴

33 Vera Didanović, „Kompletni idiot ili ponovo gradonačelnik,” *NIN*, br. 3493, str. 11

34 Nikola Vrzić, „Malo sutra,” *Pečat*, br. 499, str. 6

NIN, 07. 12. 2017.

Slika opozicije – između nedostatka političko-moralnog legitimiteta i stalnog pokušaja povratka u zonu političke relevantnosti.

Imidž opozicije u nedeljnicima i uredničkim kolumnama dnevnih novina, daleko je složeniji i prikazan je na više različitim ravnim. U dnevnim novinama i nedeljnicima, koji su kritični prema petooktobarskim pobednicima, kao što su *Informer* i *Pečat*, slika o opoziciji je izrazito negativna. U pomenutim štampanim medijima nisu zastupljeni intervjuvi pripadnika tzv. evroreformske opozicije, a veoma mali, gotovo nikakav prostor, je otvoren za tzv. antievropsku opoziciju Vučiću, u koju možemo svrstati DSS i pokret Dveri. Takođe, premda je primetno da lider SRS Vojislav Šešelj i sama SRS nemaju isti status, oni ipak nisu „miljenici“ ovih medija. Doduše, za razliku od petooktobarskih pobednika, radikali nisu politički stigmatizovani. Isto tako, slika o opoziciji je izrazito negativna, po gotovo svim političkim pitanjima, uključujući i pitanje političkog i svakog drugog kredibiliteta opozicionih lidera, što se čini podsećanjem na period kada su bili vlast, ili pak polemikom sa njihovim stavovima. S druge strane, nedeljnici poput *Vremena*, *NIN-a*, *Novog Magazina* i *Nedeljnika*, daju opoziciji nedvosmislenu podršku, koja se ne razlikuje toliko po sadržaju podrške, koliko po njenom intenzitetu. Kod radikalno kritičkih nedeljnica, intenzitet podrške opoziciji je veći, i on se ne meri samo otvaranjem prostora za stavove i interpretacije opozicionih lidera, već i snagom i radikalnošću negativne kampanje koja se vodi protiv Aleksandra Vučića i Srpske predne stranke. Za razliku od *Informera* i *Pečata*, opozicioni lideri dobijaju veliki prostor u nedeljnicima za izlaganje i obrazlaganje svojih stavova, čime politički i medijski sprečavaju mogućnost uticaja argumenta i retorike vlasti. Na taj način se utiče ne samo na (neveliku) čitalačku publike nedeljnih novina, već se, pre svega, teži sužavanju uticaja vlasti na tzv. kapilarnu javnost. Iz ove i ovakve medijsko-političke konstelacije, delimično proističe sukob između Vučića i „elite“.

Kompleksnost imidža opozicije ogleda se u različitom pristupu problematici njenog delovanja i potencijala. Provladini štampani mediji, pre svih dnevni list *Informer*, i donekle *Pečat*, spornim vide njen delovanje i potencijale. Istovremeno opozicioni nedeljnici, posebno oni radikalno kritični prema vlasti poput *Vremena* i *NIN-a*, najčešće konstatuju javnomnjensku, odnosno političku nemoć, ali i razvijaju diskurs kojim pokazuju demokratske deficite poretka, povremeno heroizujući njen delovanje. Upadljivo je da u ovim, detaljima sklonim nedeljnim novinama, ne postoji gotovo nikakav kritički osrv na delovanje evroreformske opozicije iz vremena kada je ista bila na vlasti. Ova vrsta „zaborava“ nije slučajna, već je svesno izabrana, budući da su kritički nedeljnici aktivni činilac u stranačkim polemikama, svojevrsni intelektualni suplement u teškoj i iscrpljujućoj borbi političkih aktera u Srbiji.

Poseban doprinos negativnoj vrednosnoj konotaciji opozicionih stranaka, ima list *Informer*, kako tekstovi koji se pojavljuju u dnevnom izdanju, tako i uredničke kolumnе Dragana J. Vučićevića. Vučićevićeve kolumnne u moralno-političkom smislu problematizuju aktere na opozicionoj sceni, kao što kritički trebiraju i opozicione medije i nevladine organizacije, uz gotovo nezaobilaznu refleksiju na period vlasti petooktobarskih pobednika. Osnovne karakteristike Vučićevićevih stavova mogu se sažeti u nekoliko uzajamno povezanih momenta: 1) sadašnja opozicija nema moralni kredibilitet (zbog visokog nivoa korumpiranosti političke klase koja je čini) i politički kapacitet da predvodi državu (zbog neuspeha tran-

zicije u Srbiji); 2) u opoziciono nastrojenim medijima, a to je većina štampanih medija, aktuelna Vlada se napada bez ozbiljnog racionalnog obrazloženja i sa jednim jedinim ciljem: da se što pre obori; 3) u medijima koji su podrška aktuelnoj opoziciji zastupljena je nesumnjiva diskriminacija svih koji nisu otvoreni protivnici Vučićeve vlasti.

Vučićevićeva kritika srpske opozicione scene podjednako je usmerena ka opoziciji kao činiocu političkog života, ali i medijima koji su izrazito kritični prema vlasti. Njegova kritika je uvek po principu *ad hominem*, dakle strogo personalizovana, što je u funkciji ubedljivosti. Potvrđivanjem psiholoških karakteristika, stigmatizuju se pojedini učesnici u političkom životu što ih čini nedostojnima bilo kakvih funkcija u društvu.

Za razumevanje medijsko-političke scene u Srbiji, pisanje glavnog i odgovornog urednika *Informera* relevantno je iz nekoliko razloga. Otvoren i direktni stil pisanja i sadržina poruka, podržavaju interes za politiku nižih slojeva srpskog društva. Takođe, dnevni list *Informer* se bavi preispitivanjem negativnih stavova i medijsko-političkih slika koje o aktuelnoj vlasti stvaraju i kontinuirano reprodukuju kritički nastrojeni mediji. I najzad, *Informer* je lider u oblasti dnevne štampe, u stvaranju vrednosno negativnog imidža sadašnje opozicije kao političkog aktera.

Među Vučićevim polazištima u razmišljanju, je razumevanje političke opozicije kao svojevrsne „mreže“ različitih povezanih organizacija i javnih ličnosti, dakle, reč je o širem pojmu od političkih protivnika u parlamentu. Reč je, zaključuje se, o savezu stranaka, NVO sektora, medija, određenog broja javnih intelektualaca. Druga prepostavka je specifično shvatanje politike, koje Vučićević pripisuje opozicionim liderima i njihovim političko medijskim saveznicima. Politika je za opozicione lide, u Vučićevićevoj vizuri, instrument za bogaćenje nekadašnje političke elite. U uslovima visokog siromaštva i objektivno oskudnih životnih šansi, ovakvo poimanje opozicije predstavlja pogonsko gorivo kampanje aktuelne vlasti. Upravo takve kampanje sposobne su da proizvedu bes, razočaranje ili indiferentnost kod opozicionih birača, a imaju potencijal da motivišu birače vlasti da spreče restauraciju korumpirane političke elite olicene u petooktobarskim pobednicima.

Naredne prepostavke Vučićevićeve interpretacije opozicije, kao aktera politike, su deficit njenog patriotizma, antiruski stav i bespogovorna lojalnost zapadnim silama. U ime dolaska na vlast i pokazivanja lojalnosti zapadnim državama, prema mišljenju glavnog i odgovornog urednika *Informera*, opozicione stranke su spremne da učine sve što je u datom političkom trenutku neophodno, počev od pokretanja različitih medijskih kampanja sve do akata koji idu pravcu destabilizacije Srbije kao države. U sklopu narativa o lojalnosti Zapadu variraju se dva uzajamno povezana momenta: odsustvo bilo kakve koherentne nacionalno odgovorne politike i distanca prema Rusiji, koja figurira kao saveznik Srbije u mnogim aspektima.

Jedna od stalnih teza Dragana J. Vučićevića je ona o autošovinizmu pripadnika evroreformske političke i medijske elite u Srbiji. Stav evroreformista je samomržnja, tačnije radikalno odbacivanje kulturno-tradicionalnih vrednosti i običaja, bezglavo prihvatanje europejstva, odbacivanje srpske državne politike, ali i snažan prezir prema običnom čoveku. U spisateljskoj vizuri urednika *Informera*, ova vrsta stava je sinonim za ono što je neprihvatljivo i politički prevaziđeno, štaviše nešto što treba i javno demistifikovati i snažno politički potisnuti. Upravo spoj radikalno nihilističke kritike evroreformista i imperativ njihovog političkog eliminisanja, možemo iščitati iz rečenica koje slede. Važno je napomenuti da Vučićević poseže za ovom matricom bez obzira na konkretne događaje. Naime, konstantnim ponavljanjem, za-

država se jedna određena, u ovom slučaju negativna slika, o političkom akteru. Vučićević u duhu navedenog piše: „Stalna potreba da sami sebe unizimo i ponizimo. Mazohističko uživanje u projektovanju predstave po kojoj smo mi Srbi najgori i uvek krivi za sve, a naša Srbija je užasna zemlja u kojoj živi samo onaj koji mora, onaj koji nije uspeo na vreme da pobegne. Bolesna potreba da sami sebe unapred optužimo i osudimo, uz podrazumevajuće razumevanje za svako zlo onih drugih usmereno ka nama i našoj deci, jerbo smo i za to zlo mi sami krivi, mi smo ga izazvali i zasluzili, jelte. Tako otprilike izgleda ‘mesidž boks’, skup osnovnih ideja drugosrbijanske samozvane elite. To je osnova patološke, hejterske politike koju najtačnije opisuje ‘pišanje po grobovima’ i ‘vešanje po banderama’“³⁵

Sličnu matricu koja spaja optužbu za nacionalnu izdaju za kletvama na račun opozicionih lidera i kritičkih medija koje ispod granica konvencionalne pristojnosti, urednik tabloida *Informer* uputiće u trenutku kada je deo javnosti protestovao zbog učešća generala Lazarevića, nekadašnjeg haškog optuženika, u aktivnostima Vojne akademije Vojske Srbije. Ovu okolnost Vučićević je iskoristio za eksplikaciju besa, uz aromu uvredljivih psovki. Legitimisanje psovki u javnom prostoru u funkciji je izazivanja revolta kod običnog čitaoca novina, ali i radi prikazivanja političkog suparnika i medija suprotne političke i uređivačke orientacije apsolutno neprihvativljivim: „Da u tri pizde lepe materine oteram i na onu stvar nabijem sve one kojima već dve nedelje zaredom ‘jako smeta’ predavanje generala Vladimira Lazarevića na Vojnoj akademiji. Odjebite, dakle, svi vi drugosrbijanski hejteri, svi vi sisači soroševsko-šiptarskih sisa, svi vi pušikurani i sluge američko-haško-evrouničatske, svi vi ‘nezavisni’ politički i medijski stručnjaci, nosite se svi po spisku, sram vas i stid bilo, govna jedna prodata, izrodi najgori i najcrnji, ološi najstrašniji, nesoji gadni, pizde smrdljive... Smeta vam general Lazarević, kažete?! Smeta vam heroj koji je 1999. godine na Kosovu odbranio Srbiju od vojno i tehnički mnogostruko nadmoćnijeg NATO pakta?! Smeta vam junak koji je na tom Kosovu briljantnom taktikom i vojnem veštinom sačuvao hiljade života i gotovo kompletну vojnu opremu i naoružanje posle punih 78 dana paklenog, besomučnog, zločinačkog bombardovanja?! Smeta vam general dostojan slavnih srpskih vojvoda iz Velikog rata čija se strategija odbrane uveliko izučava na ruskim, ali i američkim vojnim akademijama?!“³⁶

Kritički otklon prema državnom uvažavanju haškog optuženika za Vučićevića je dokaz izdaje opozicionih lidera. Kritika Lazarevića identifikovana je sa direktnom podrškom neosuđenim haškim optuženicima Anti Gotovini, Ramušu Haradinaju, Naseru Oriću. Optužujući diskurs Vučićevićevog rukopisa nosi u sebi element direktnog „potkopavanja“ patriotizma opozicionih lidera, a ujedno se njime ukazuje i na svojevrsno saučesništvo sa pomenu tim mračnim ličnostima iz prethodećih krvavih sukoba sa prostora bivše Jugoslavije: „A ne smeta vam, bando korumpirana i prodata, koljač Ramuš Haradinaj, onaj koji je svojeručno klapao, lično silovao, a sada je voljom vašeg NATO pakta i vaše Evropske unije postavljen za premijera lažne države Kosovo?! A ne smeta vam, prokletinje proklete, zlotvor Ante Gotovina, onaj što je sa Tuđmanom u ‘Oluji’ proterao 250.000 i zverski pobio više od 3.000 nevinih Srba, a sad je savetnik predsednice Hrvatske za nacionalnu bezbednost?! A ne smeta vam, skotovi odvratni, zlikovac Naser Orić, onaj koji se sam hvalio kako je Srbima kopao oči i sekao vratove, a sad ga u Bosni slave kao nacionalnog heroga?! I ti Jankoviću, i ti Šutanovčiću, i vi gospodo iz patriote cajtunga, reketaških biltena, CIA televizija, svi vi, dakle, koji biste da zabranite generala Vladimira Lazarevića – odjebite! Srbija, Bogu hvala, nikada više većinski neće poverovati u vaše strašne laži.“³⁷

35 Dragan J. Vučićević, „Politika mržnje i kultura kukanja,” *Informer*, 21. 10. 2017, str. 7

36 Dragan J. Vučićević, „General heroj i ljudske pizde,” *Informer*, 4. 11. 2017, str. 7

37 Isto, str. 7

Eventualna nacionalna izdaja nije jedina tema koja se koristi u svrhu diskreditacije opozicije i kreiranja negativne slike o njoj. Mnogobrojne su teme koje ispunjavaju stranice medija naklonjenih vlasti. Jedna od takvih tema su i beogradski izbori. Oni su za *Informer* dokaz opozicione demagogije koja proistiće kako iz izostanka njene istinske kritičke samorefleksije, tako i iz dubokog, snažnog i delotvornog političkog motiva – stalne i intenzivne borbe za vlast. Takođe, akcentira se i nedostatak kredibiliteta koji je potcrtnuta u tekstu „Bitka za Beograd“: „Izbori u Beogradu su sudbinski. To ne tvrdim ja. To poručuju Dragan Đilas i Saša Janković. Kažu, ako oni, udruženi sa onim Vukom Pozderac Jeremićem, pobede na izborima, prestoničkim ulicama će poteći med i mleko. Deca će nam ići u vrtiće besplatno, dobijaće udžbenike za džabe, imaćemo trinaeste plate i četrnaeste penzije, porodilje će dobijati stotine hiljada dinara iz gradskog budžeta, izgradiće nam metro, nove vrtiće, škole, domove zdravlja... Ma milina jedna. Ali, ako - pu, pu, daleko bilo - pobede ovi drugi, ovi odvratni Vučićevi naprednjaci, biće to smak sveta. Ako, dakle, većina Beograđana proguta priču prema kojoj su bolji, sposobniji, za sve nas i našu decu korisniji oni koji su za svog vakta Beograd zadužili za 1,2 milijarde evra i doveli ga na ivicu bankrotstva; ako većina u prestonici poveruje da će nam metro izgraditi oni koji nisu umeli ni podzemne kante za smeće da naprave kako valja.“³⁸

Nedostatak kredibiliteta prati i nedostatak vizije razvojnih projekata koji treba da unaprede život glavnog grada. Glas za opoziciju, ako se dosledno interpretira navedeno, glas je za nemoralnog lidera i nepostojanje političkog programa. U autorskom tekstu urednika *Informera* posvećenom lideru Pokreta slobodnih građana Saši Jankoviću, na sličan način se naglašavaju mane analiziranog lidera. Sporni karakter Jankovićeve liderске pozicije izvodi se iz analize njegovog mentalnog stanja. Ravan diskreditacije političkog protivnika izmešta se tako iz ravni političke borbe u druge ravni. Svođenje politike na psihološku, ili psihijatrijsku ravan sprovedeno je ih propagandnih razloga radikalne diskreditacije: „Ako se Janković sada ‘u hotelskoj sobi u centru Beća grči od stresa i besa’ jerbo se suočio sa problemima opozicione politike, pa šta će raditi sutra, prekosutra kada se, ne daj Bože, dokopa kakve važne državne funkcije?! Stvar je više nego ozbiljna, jer istorija nas uči kakve su katastrofe državama, narodima, pa i celim kontinentima i planeti pravili nenormalni i neuračunljivi lideri koji su sticajem nesrećnih okolnosti dolazili na vlast. Ipak, sve to oko Saše Grčić Jankovića bilo bi mnogo jasnije kada bi se konačno, posle četvrt veka utvrđila puna istina o strašnom ubistvu u njegovom stanu iz njegovog pištolja. Saša Grčić Janković, čovek koji bezmalo 25 godina zataškava ubistvo studenta Predraga Gojkovića – da je moralna, zakona, prava i pravde – ne bi ni smeo da dođe u poziciju lidera opozicije. Ali to na savest svima drugima osim *Informera*.“³⁹

Predmet Vučićevićeve kritike je, kao i u prethodnom analiziranom periodu, način pristupa i odabir tema o kojima se diskutuje ili detaljnije piše u javnosti. Afera o postojanju paralelnih službi bezbednosti koju je promovisao lider pokreta „Dosta je bilo!“ Saša Radulović ostala je netematizovana od strane antivladinih i kritičkih medija. Štaviše, za nju se nije zainteresovao nijedan od urednika tzv. kritičkih medija. Ova vrsta previda, reći će Vučićević, je namerna i u osnovi opasna: „Lider DŽB, Saša Radulović, tvrdi da mu je januara 2014, u kabinetu ministra privrede, banuo zaštitnik građana Saša Janković i rekao mu da dolazi u ime ‘paralelne službe bezbednosti koju je osnovao DS, i koja je moćnija od državne’ (!?), i zatražio od njega da ne podnosi ostavku jerbo je za ‘opštu stvar’ jako važno da ostane u Vučićevoj vlasti i da ruši sistem iznutra(?) Nijedan tužilac, nijedan važan političar, gotovo nijedan medij osim *Informera* nije se

38 Dragan J. Vučićević, „Bitka za Beograd,” *Informer*, 23. 12. 2017, str. 5

39 Dragan J. Vučićević, „Grčić,” *Informer*, 18. 11. 2017, str. 7

zainteresovao za ovaj skandal. Kao da se ništa nije ni desilo. A u svakoj normalnoj, demokratskoj državi, državi koja ima ambiciju da zaista bude pravna država, ovakve tvrdnje bi izazvale društveno-politički zemljotres. Možete li, dakle, da zamislite da u jednoj Nemačkoj, ili Velikoj Britaniji ili Francuskoj, ili bilo kojoj drugoj ozbiljnoj državi takva tvrdnja ostane samo na nivou jedne i po naslovne strane? Ne možete. Epizoda 'Radulović – Janković', osim što definitivno dokazuje nepostojanje nezavisnog tužilaštva, koje se još dugo neće oporaviti od 'žute reforme', zapravo najsliskovitije prikazuje nakaznu suštinu onoga što se danas u Beogradu lažno predstavlja kao novinarska i urednička elita. Oni koji danas dominantno kontrolisu srpske medije sami sebe zapravo doživljavaju kao društveno – političke radnike kardeljevsko-titoističkog tipa, čiji posao nije da obaveštavaju, nego da vaspitavaju, koji se ne bave informisanjem, već propagandom. Ti i takvi sebe vide kao polit-komesare, čiji je zadatak da čuvaju lik i delo omiljenih im opozicionara. Upravo zato, oni ovih dana najbrutalnije cenzurišu negativne vesti o svom favoritu Saši Jankoviću i najbrutalnije napadaju sve, pa i svoje dojučerašnje omiljene saborce koji se usude da kažu da je opozicioni car go. A ne samo da je go, nego je izgleda i opasno lud.⁴⁰

Politička kritika opozicione opcije nije ostala bez lične diskreditacije protagonisti opozicionog delovanja. Ona se ogleda u moralnoj, u određenoj meri i laičkoj, medicinskoj opservaciji, koja uprkos izostanku naučne potkrepljenosti, zvuči prijemčivo običnom čitaocu, često sklonom frivilnoj upotrebi medicinskih pojmljova. Efekat pisanja je lična diskreditacija u političke svrhe. Iako je diskreditacija snažno politički motivisana, ona je činjenički zasnovana, posebno ako se uzme u obzir stalna pozornost *Informera*, u odnosu na društvene mreže, pre svega Triter, gde mnogo često pokazuje sloboda izražavanja, koja ima karikaturalne ili ekstremno nihilističke učinke ne samo za javnost u celini, već i za aktere koji Triter koriste za svoju promociju. U kontekstu potenciranja opozicionog Triter nihilizma, često se eksponira komunikacija politički angažovanog glumca Sergeja Trifunovića u ovoj virtualnoj zajednici. On često iskazuje lošu stranu opozicionog političko – moralnog ekskluzivizma – moralni i kulturni rasizam, koja se održava i „hrani“ duhom podele na „kulturno uzvišene“ i „proste“, na „više“ i „niže“ u političkom, moralnom i kulturnom smislu. Istovremeno upotreboom metafora, Trifunović omogućava razvijanje narativa o opoziciji kao o političkoj grupaciji koja nastoji da vaninstitucionalnim putem preuzeme vlast. „Sergej Trifunović je, jelte, glumac. Iza sebe ima puno dobrih uloga, ostvarenja po kojima ga pamte i prepoznaju širom regiona. I on je nagrađivan, i on je hvaljen i uvažavan. A to što 'zapišava grobove' i posredno poziva na ubistvo gorepomenutog Vučića, to što preti svima koji mu nisu po volji i obećava im vešanje po terazijskim banderama, pa to je sasvim okej, to se podrazumeva i baš mu nekako daje na profesionalnom ugledu. Kada se danas i ovde, jelte, bilo ko usudi da kaže makar jednu lepu reč o aktuelnoj vlasti, kada bilo ko javno izrekne bilo koju činjenicu koja ne ide u prilog hejterskoj fatalističkoj teoriji po kojoj je danas u Srbiji baš sve najgore, onda se taj neko odmah proglašava za plaćenika, krežubog kretena, sendvičara, dupeuvlakača... I to bez razlike i bez ikakvog pardona. Žuta medijskopolitička ološ elita besramno napada čak i takve neupitne veličine kakva je svetska šampionka Ivana Španović. Nju su, da podsetim, častili najgrđim epitetima, o njoj su izmišljali najgromozornije laži samo zato što se usudila da javno konstataju činjenicu da država Srbija sistemski, finansijski podržava vrhunsku atletiku?!?“⁴¹

Predmet žestoke Vučićevićeve kritike je i ideja o okupljanju opozicije na zajedničkoj opozicionoj listi. Oštrica njegove kritike manifestuje se kroz moralistički stav prema opozicionim strankama koje se

40 Dragan J. Vučićević, „Paralelna služba,” *Informer*, 2. 12. 2017, str. 5

41 Dragan J. Vučićević, „Kontrapamet,” *Informer*, 9. 12. 2017, str. 5

udružuju isključivo zbog borbe za vlast, a ne zato što su rukovođene zajedničkim političkim principima. Narativ o opoziciji duboko je personalizovan i ubličen u negativne identifikacije ili prepoznatljive aluzije. Vučićevićevo razmišljanje o opoziciji nije zasnovano isključivo na propagandnim konstruktima, već je neretko bazirano na motivima pojedinih opozicionih stranka i stranaka na vlasti, o svojim opozicionim kolegama. Budući da su oni uglavnom vrednosno negativni, legitimno je postaviti pitanje o smislu i razlozima njihovog okupljanja, što i čini glavni urednik *Informera*: „Baš kao što je strašno to što su se u očajničkom pokušaju da se dokopaju vlasti u Beogradu udružili oni koji su maltene do pre neki dan jedni o drugima javno govorili sve najgore i činili sve ne bi li međusobno polomili vratove. Jeremić je, da se podsetimo, govorio da je Đilasov most na Adi strašna pljačka, zbog koje će neko morati da omasti bukagije(!?) Đilas ga je nedugo potom, naglavačke, kao bahatog, pokvarenog i korumpiranog, izbacio iz Demokratske stranke. Janković je za Đilasa pričao da je pokvaren tajkun i ‘Vučićev trojanski konj’, a to sada javno potvrđuje i akademik Dušan Teodorović, osnivač PSG, neupitni autoritet i moralna vertikala takozvane Druge Srbije. Na sve to, sada bi neki urednici i novinari javno ispričali šta im je Dragan Đilas privatno pričao o Saši Jankoviću (zloupotrebu privatnih razgovora u svrhu kampanje ovih dana je legalizovao upravo Đilas), pa tek bi onda bilo jasno da tu nema apsolutno nikakvih principa, ideja niti planova za dobrobit Beograda i Beograđana. Ima samo i jedino interesa. Golog interesa tajkuna i žute ološ-elite da se dokopaju pune gradske i državne kase. Srećom, na kraju sve zavisi od nas.“⁴²

Za razliku od izrazito vrednosno negativne interpretacije opozicionih političkih aktera koji zastupaju evroreformski kurs i radikalno kritikuju prirodu i način funkcionisanja Vučićeve vlasti, koja karakteriše pisanje novinara Dragana J. Vučićevića, postoje i drugačija gledišta u štampanim medijima, sa nijansiranim opisom opozicionog delovanja i suprotnom vrednosnom konotacijom istog. U duhu i slovu, pozitivnih tekstova o opoziciji primetno je živo prisustvo zastupničko-aktivističkog tipa novinarstva. Ova vrsta novinarskog pristupa, opoziciju kao političkog aktera posmatra dvojako: ili kroz prizmu njene (ne) mogućnosti da dovede u pitanje vlasti, ili, kroz javnu glorifikaciju svakog postupka opozicionih stranaka, ocenjujući iste kao akte istorijske i/ili političke nužnosti i zrelosti, učinjene u kontekstu neophodnog napretka države. Čak i retki kritički tonovi predstavljaju „vetar u leđa“ stvaranju politički sposobnije i zrelijie grupacije, budući da kao svoj pretekst i podtekst imaju narativ o duboko nedemokratskom političkog načelu sa Aleksandrom Vučićem, liderom SNS-a. Rečju, pristup opoziciji osciluje između taktičkih pitanja vezanih za nastup i procenu šansi uz nužno afirmativnu interpretaciju njihovog delanja, preko stvaranja (auto)heroizacije opozicionog delanja, zaključno sa nostalgijom za „starim, dobrim devedesetim“ kada je opozicija bila medijski atraktivnija i političko-simbolički moćnija nego što je to slučaj danas. Ipak, svaka vrsta pozitivnog konteksta opozicionog delovanja nužno ide uporedno sa dijagnozom stanja koje u njoj vlada, a ono je stanje konstantnog političkog raskršća.

Tradicionalne evroreformske stranke neminovno postaju deo istorije, dok se na političkoj sceni polako, ali neumitno, formuliše platforma za ozbiljan i relevantan politički obračun sa SNS-om. Ovakvo gledište primetno je u tekstu novinara Dragoljuba Žarkovića, koji povodom stanja u opoziciji, piše: „Tradicionalna scena s kraja prošlog i iz prve decenije ovog veka, je temeljno pometena i u taj vakuum uleteli su Saša Janković i Vuk Jeremić (a guraju i Dragana Đilasa), s tim što su oči i nade opozicione javnosti najviše uprte u ovog prvog zahvaljujući rezultatu na predsedničkim izborima, koji su daleko od impresivnih, ali su bili bolji od ostalih pretendenata na presto. Ono što se njima danas događa nije ništa novo i neočekiva-

42 Dragan J. Vučićević, „Bitka za Beograd,” *Informer*, 23. 12. 2017, str. 5

no. Kritična faza nastala je onog trenutka kada su iz pokreta krenuli da prerastaju u stranku ozbiljnih namera, a kružok sličnomislećih ljudi da prerasta u aparat s jasnim hijerarhijskim pravilima. Pošteno, ne verujem ja da oni veruju da mogu da pobede Vučićevu vojsku i da se odupru moći koja proizlazi iz vlasti, ali se, s pravom, nadaju da će moći od pokreta i grupa okupljenih oko lidera da prerastu u parlamentarne stranke, tim pre što je oseka na sceni velika. Mislim da je to i jedini njihov cilj u ovom krugu izbornog nadmetanja, makar jedini koji je realan. Verovatno bi njima odgovaralo i da Vučić ipak raspriše i opste parlamentarne izbore, jer je veliko pitanje da li su jači sada nego što će biti za dve godine.⁴³

Za razliku od Žarkovića, koji prilično realistično gleda na aktuelno stanje na opozicionoj političkoj sceni, Zora Drčelić, novinarka nedeljnika *Vreme* prepoznaće bezmalo herojsku dimenziju angažmana opozicionog lidera Saše Jankovića i ostalih opozicionara, ali i nezavisnih medija, javnih intelektualaca i nevladinih organizacija kritički nastrojenih prema sadašnjoj vlasti: „Neki novi aktivisti, pokreti, stranke (Ne da(vi)mo Beograd, studenti, Pokret slobodnih građana Saše Jankovića, ostatak opozicije i nezavisni novinari) uprkos svim opstrukcijama režimsko-medijske kamarile SNS-a, postigli su makar jedno – učinili su vidljivim neka od najvećih nepočinstava ove vlasti u proteklih pet godina. A to u ovakvoj raspodeli snaga i moći, uopšte nije malo, ali je još uvek – nedovoljno.“⁴⁴

Ključna tema opozicije – nastup u jednoj ili više kolona u susret beogradskim izborima bila je predmet različitih natpisa, komentara i intervjuja. Osvedočeno skeptičan prema mogućnosti opozicionog ujedinjenja je Jovo Bakić, koji kaže: „U taboru koji govori o jednoj koloni postoje mnogi koji misle kao ja, ali i dalje govore o toj jednoj koloni. Ali ima tu i druga stvar: postoji značajan broj birača koji nikad ne bi mogli da glasaju za Dragana Šutanovca, tako da opet nema jedne kolone. I nije problem samo u Dragatu Šutanovcu, nego u celoj toj plejadi koja vodi Demokratsku stranku. Potpuno je začuđujuće kako im je uspelo da od jedne jako dobre kadrovske baze takvi ljudi isplivaju na čelo. Zatim, ako Dragan Đilas bude kandidat za gradonačelnika Beograda, opet imate ljude koji ne žele da glasaju za njega. Dakle, priča o jednoj koloni je bespredmetna i nema uporište u stvarnosti. To bi bilo nasilje nad političkim idejama i samim tim, potpuno bespotrebno. Umesto toga, svako neka se potrudi da razvije svoj program što je moguće jasnije i da ga predstavi građanima. Naravno, to nije lako u uslovima medijske blokade koju je autoritarni režim nametnuo, ali to je jedina opcija u ovom trenutku. Problem je kako se organizovati i kako isključiti opoziciju koja je lažna, poput Liberalno-demokratske partije, ili kako isključiti onu koja zbog personalnog sastava odbija birače.“⁴⁵

Paralelno sa potrebom razvrstavanjem na pravu i lažnu opoziciju, u štampanim medijima se postepeno konstituiše svest o ograničenoj delotvornosti pokreta i građanskih inicijativa, koje uveliko zauzimaju prostor nekadašnjih tradicionalnih opozicionih stranaka. Tako u svom naporu da ponudi sliku „opozicione političke formacije budućnosti“ Zoran Panović, kolumnista *Nedeljnika* i dnevnog lista *Danas* pozuje ograničenja koncepta kritike partokratije i populizma, predlažući opoziciji, doduše, indirektno, politički elitizam: „Pomodna borba protiv ‘partokratije’ i ‘populizma’ dovela je samo do jednoga – da nemate u opoziciji ni partije ni lidera. Pa sama ideja o ujedinjenju opozicije u duši je populistička. Vučića

43 Dragoljub Žarković, „Škoro ništa novo: opanjkavanje dečija bolest opozicije u nastajanju i zgrčenost zbog manjka organizacije i vremena, a viška – hobista,” *Vreme*, br. 1404, str. 5

44 Zora Drčelić, „Probudite se, pobogu!” *Vreme*, br. 1397

45 Jovo Bakić, „Autoritarni režim tigra od papira,” intervju sa Jovanom Gligorijević, *Vreme*, br. 1399, str. 15

sa vlasti može pomeriti samo populizam. Populizam je kao holesterol: ima i loš i dobar. Bitan je cilj, metod i ideološko punjenje. Rizici su uvek veliki, jer populizam je opasna igračka za onoga ko ne ume njom da rukuje ili je koristi za jačanje lične vlasti. Problem, i za Veljove ‘nove početke’ koji su došli nakon što je Vučić pregazio ‘crvene linije’, jeste i u tome što igranje na nostalгију za devedesetim i taj opozicioni entuzijazam nije najcelishodnije jer današnju situaciju i Vučićev stisak ne možete objasniti i rešiti metodologijom devedesetih. Kada govore o jednoj koloni, ljudi se prisjećaju devedesetih godina, ali tada su uslovi bili drugačiji. Uz to, bilo je potrebno da Vuk Drašković bude odstranjen da bi se napravila Demokratska opozicija Srbije.“⁴⁶

Pisanje o opoziciji nije prošlo bez jedne gotovo neminovne teme. Reč je o tekstovima o kojima se govori o opoziciji kao žrtvi režimske medijske brutalnosti. Kad je reč o ovoj temi, dominantan stav je da su sve opozicione stranke žrtve i stradalnici. Ključ je u demonizaciji vlasti i ukazivanju na ličnu žrtvu svakog opozicionara, participanta u političkom životu, obzirom na navodni rizik koji preuzima bavljenjem politikom. Status žrtve dodeljen je svima, pa i moćnom medijskom posleniku i bivšem lideru DS, Dragunu Đilasu, čoveku čiji je poslovni uspeh išao ruku sa usponom leštvice političke moći u periodu vladavine Demokratske stranke. „Ono što se izručilo na političko-medijskoj sceni od kada je Dragan Đilas saopštio da će se kandidovati za gradonačelnika Beograda, moglo bi se poreediti samo sa cunamijem optužbi i fekalija koji se prosuo na Tomislava Nikolića pošto je onomad obznanio svoju želju da opet učestvuje u trci za predsednika Srbije. Međutim, ovo sa Đilasom deluje kao da će potrajati do beogradskih izbora, koji su tek u martu. Bolesna atmosfera u društvu koja se kreira već pet godina, a čija je osnovna mantra da je svako ko ne obožava vođu ili izgovori neku primedbu o vlasti neprijatelj, protivnik progrusa, lopov, izdajnik, tajkun, kao da se potpuno otima kontroli. To neminovno biva, kada je stvaranje i održavanje takve atmosfere jedini metod vladanja, uz minhauzenovske laži o sadašnjim i budućim uspesima, kojim se, sa kombinovani udarima ide na Đilasa po više linija – red prozivanja za mržnju, poput Vulina, red optužbi za krađu i ostale nepodopštine“.⁴⁷

U istom duhu, nedeljnik *Vreme* upotrebo je jednu, takoreći, medijsku smicalicu. Reč je o konstruisanju slike o Dragunu Đilasu kao žrtvi bespoštene kampanje aktuelne vlasti. Prepostavka stvaranja oreola žrtve, koji treba da bude vezan za Đilasov lik, počiva na učvršćivanju suprotnosti između hrabrog, odvažnog, uspešnog i prosvećenog kandidata kakav je Đilas, koji je i svetionik u sveopštem mraku, i mašinerije „medijskog zla“ upregnute radi održanja Vučićeve (samo)vlasti. Slika o Đilasu kao žrtvi, proganjanom, stigmatizovanom, ugroženom, u kontradikciji je sa njegovom finansijskom, medijskom, a u izvesnom smislu i političkom moći, s obzirom na činjenicu da je nakon višegodišnjeg odsustva iz političkog života postao lider i kandidat za gradonačelnika, podržan od određenog broja opozicionih stranaka, „kritičkih medija“ i grupe intelektualaca.

Kako izgleda fabula o režimskoj medijskoj mašini zla i ispravnom Đilasu, možemo videti u sledećem citatu: „Nema tog viđenijeg pripadnika vladajuće kaste koji se nije oglasio ovim povodom i hitnu kamen u pravcu budućeg kandidata, uz sasluživanje pravovernih analitičara i medija koje predvode *TV Pink*, *Informer*, *Dnevni telegraf*, *Večernje novosti*... Razabradi ko se najdublje spustio u septičkoj jami u koju se pretvorila srpska politička scena zaslugom sadašnje vlasti čini se kao nemoguć posao s obzirom na

46 Zoran Panović, „Ko je sad baba Simana?” *Nedeljnik*, 30.11.2017, str. 18

47 Momir Turudić, „Kombinovani udar na Đilasa,” *Vreme*, br. 1407, str. 12

konkurenčiju, ali ima kandidata koji se ističu. Opsesivna želja da se zatvori svaka rupa i preuzme sve, od dečjeg vrtića do predsedništva, od Mionice do Beograda. Osim toga, Beograd je zlatna koka i vlast ne želi da bilo šta prepusti riziku, a kada se leštica podigne na nivo da se svaka pobeda manja od absolutne tretira kao poraz, onda su u strahu velike oči. Ima verovatno i lične omaze prema Đilasu zato što je dva puta u direktnim izbornim duelima porazio Vučića, koji je došao do stadijuma da i izbore po mesnim zajednicama tretira kao pitanje života i smrti, a kamoli u Beogradu.⁴⁸

Pored već pomenute matrice viktimizacije Đilasa, treba uočiti i grubo političko iskrivljavanje stvarnosti, prilikom interpretacije ishoda političkih borbi u Beogradu. I 2008. i 2012. godine, Đilas je samo posredno postao pobednik, budući da je oba puta napravio politički dogovor sa Socijalističkom Partijom, Jedinstvenom Srbijom i PUPS-om. Nikako nije mogao, sve i da je htio, da pobedi direktno Aleksandra Vučića. Naime, po zakonu, izbori za grad Beograd su proporcionalnom izbornom sistemu.

Naime, po ovom sistemu, glasa se za stranke, a pobednik je onaj ko samostalno formira većinu ili većinu formira u dogovoru sa drugim strankama. U prvom slučaju, pobednik je direktni, sa jakim političkim legitimitetom i nespornim autoritetom. U drugom slučaju, pobednik se postaje posredno, uz vrlo često, politički, a posebno moralno diskutabilne koalicione aranžmane koji dovode do parodiranja ideoološke konzistentnosti vlada. Tako je 2008. godine SPS i koalicija oko njega, formirala najpre vladu sa tadašnjom strankom Aleksandra Vučića, Srpskom radikalnom strankom u gradu Beogradu. Nakon političkog veleobrta za koji se osnovano može prepostaviti da je proizvod uticaja moćnih država Zapada i domaćih bogataša, dogovor je ponuđen. Na scenu je stupila ideja o nacionalnom pomirenju dve Srbije, Miloševićeve i Đindjićeve, a socijalisti i koalicija oko Demokratske stranke, predvođene Borisom Tadićem, formirali su vlast na nivou Republike i grada Beograda.

Ipak, u retkim slučajevima nije izostala političko – moralna refleksija u analizi društvenog i političkog života. Tako već citirani reditelj Stevan Filipović, blizak Pokretu slobodnih građana i Saši Jankoviću, ukazuje da nije dovoljno biti protiv režima Aleksandra Vučića, već je neophodna značajna doza građanske hrabrosti i kompetencije da se učestvuje u političkoj debati i formulisanju konkretnog političkog programa: „Svaka budala koja je protiv Vučića, iako je biti protiv njega minimalni civilizacijski imperativ (protiv tog svetonazora, ne protiv njega lično), dakle, svaki idiot koji je na toj ‘našoj’ strani, koliko god bio manipulator, neobrazovan, vulgaran ili banalan, odjednom postaje ‘super’ i postaje ‘disident’. To je naš problem. Povratak u prepolitičko doba, nema ozbiljnih političkih tema, sve se svodi na to da li si za ili protiv Vučića. Ne može samo na tome da se gradi opozicija. Ko su ti ljudi? Imate li vi neke stavove, neku politiku za koju ću da glasam? Hoću da vidim konzistentnost u tome, otvorenost za javnu raspravu, a ne zatvaranje u stranke i sitne kalkulacije. Konstatovati da je ovo jezivo može i dete u osnovnoj školi. Ali šta dalje, ne mogu sad ja da pričam o Vučiću većito. Vučića samo treba skloniti.“⁴⁹

Istovremeno, Filipović konstatiše da je otežavajuća okolnost sadašnjeg političkog trenutka sadržana u tome da aktuelna vlast koristi vrlo oštре metode u borbi protiv opozicije. Reče je o metodama koje su proizašle iz same prirode autoritarnog političkog poretka: „Vučić se trudi da opoziciju de-

setkuje kako zna i ume, svim mehanizmima ikad izmišljenim u istoriji diktatura i autokratija, ali je problem i u ljudima sa druge strane plota.“⁵⁰

Nijansiranje slike o opoziciji u štampanim medijima prepoznatljiva je i davanju prostora za različite verzije opozicionog mišljenja i delanja. Zajednički imenitelj svih opozicionih promišljanja je podsticanje vere u pobedu opozicije, što predstavlja i vodilju kampanje. Veoma glasni zastupnik optimističnog opozicionog stava, je i lider pokreta „Dosta je bilo!“ Saša Radulović. Pored ostalog, on je analizirao i stanja u opoziciji pred predstojeće izbore, nastojavši da ustanovi vrednosno-političku selekciju i filtriranje među opozicijom. Nalik citiranom sociologu Jovu Bakiću i Radulović je nepokolebljiv i neupitan.

Radulović je realistično svestan različitosti opozicionih stavova, ali svojim primerom pokazuje svu kompleksnost prezentacije opozicionih stavova u medijima. Prostor u medijima obezbeđen je, naime, naglašenim antivučićevskim stavom. Prostor u medijima zagarantovan je promovisanjem vere u mogućnost pobeđe opozicije. Bez obzira na okolnosti u javnom mnjenju, ova optimistička postavka je podržana ne bi li se dramatizacijom izbornog procesa na birališta izveli opozicioni birači. U isti mah, stav o neminovnosti sukoba opozicionih stranaka legitimisan je okolnošću da je i unutar opozicije nužna politička i ideoleska diferencijacija. Naime, treba razdvojiti „pravu“ od „lažne“ opozicije. Konkretnizacija ovog načina mišljenja, čiji je zagovornik Saša Radulović, lider pokreta „Dosta je bilo!“, vidljiva je u duhu i tekstu ovog njegovog intervjuja: „Opozicioni glasači u Beogradu su većina jer je SNS oslabio. Jedina šteta koja može da nastupi je ako neki opozicioni glasači odluče da ne glasaju. Zato, najveća bi šteta bila da se Đilas kandiduje za gradonačelnika i da novi ljudi stanu iza njega. Tu se šteta širi i na apstinente koji neće glasati da sjaše Kurta i uzjaše Murta. Đilas je bio loš gradonačelnik. To što je bio bolji od Siniše Malog ništa ne menja na činjenici da je partijski zaposljavao, da je kontrolisao medije, da ima poslovne veze sa Vučićem, da je potpisivao štetne tajne ugovore. A i kada kažete opozicija, kao da postoji neka politička grupacija koja se zove opozicija, koja ima zajednički program, princip, vrednosti i cilj i koja onda kao takva trpi štetu. U parlamentarnoj demokratiji stranke se nadmeću za poverenje birača svojim programom, ljudima i političkim stavovima. Politički protivnik DŽB-a su sve stranke koje su učestvovali u zloupotrebi javnih resursa. Tu nisu samo SNS, SPS i cela vladajuća koalicija. Tu spadaju i Šapić, i Đilas, i mnogi drugi političari. Njih dvojica su najveća nuda SNS-a da će uprkos padu rejtингa zadržati vlast u Beogradu. Baš kao što im je to LDP omogućio na Vračaru.“⁵¹

U kritički nastrojenim medijima prema vlasti koji imaju otvoreno antivladin stav, otvorena je mogućnost elaboracije smisla aktivizma u politici. Aktivizam treba shvatiti isključivo kao podršku borbi za „opozicionu stvar“. Uvek je reč o smislu borbe koja je borba protiv naprednjačke vlasti: „Mislim da se samo borbom može nešto rešiti. Ne vidim kako drugačije. Najviše sam poražena što od početka drastičnih promena u medijima, ukidanja emisija, otpuštanja ljudi, uskraćivanjem finansijskih i nepravednih konkursa, nije bilo značajnih reakcija. Ni medija, ni civilnog društva, ni društva uopšte. I to je kao ono s Univerzitetom. Ako prvo sami mediji, pa onda i celo društvo, ne brane slobodu, to znači da nam ona baš ne treba mnogo. Tako sami neobuzdanim vlastima kažete: ‘izvol’te’. Verovatno bi svaka vlast na svetu, osim onih baš jako svesnih da sloboda medija u prvom redu koristi upravo njima, ukinula slobodu štampe. Al’ se ne usuđuju, znaju da to mogu skupu da plate, da razbesne i štampu i građane. Ovde se niko nije razbesneo. Eto, to je mene razbesnelo.“⁵²

50 Isto, str. 24

51 Saša Radulović, „Zašto sam čutao,” intervju sa Nenadom Čalukovićem, *Nedeljnik*, 30.11.2017, str. 27

52 Dubravka Stojanović, „Zašto bi se neko borio za nas ako se sami ne borimo za sebe,” intervju sa Tamarom Skrozzom,

Motiv nostalгије за деједесетим првлачи се zajедно са активистичким ставом и радикалном критиком садашњег стања. Историјарка Дубравка Стојановић то експлицитно поручује, потврђујући теzu о коначној и дубокој поделjenости не само у страначком животу, већ и међу ангажованим или јавним интелектуалцима. Једнако као и политичари, и јавно мислећи људи су у дубоким политичко-медијским „роловима“: „Мислим да политичке промене нису могуће без промене у медијима. И то власт добро зна, тачније – сећа се 90-их. Јер, није тачно да се враћамо у деједесете! Па то би било генијално да се вратимо у деједесете! Тада smo имали *Studio B* i *B92*. Моћну 'Борбу', 'Нашу Борбу' i 'Време'! Било је и mnogo храбrosti и могућности, па и новца. Кад бисмо се 'вратили у деједесете', било би ђансе да се говори о политичким променама, зато власт све то и гуши. Али, не могу само медији да штављају шта се дејава, а грађани да се праве да то све с њима нema никакве везе. Ту нema ni minimuma svesti. Па макар да сvi који се не слазu с vlastima поčnu da kupuju 'Данас' i 'Време', на primer! Je li bilo 600.000 људи који су гласали за Sašu Jankovića? Pa zamislite da polovina njih поčne само da kupuje novine! To bi bio неки minimum svesti, al' ne видим ni to.“⁵³

Za razliku од konstruisane слике власти, слика опозиције у шtampanim mediјima je značajno složenija. Dominantno kritički odnos prema опозицији naglašeno постоји u dnevnom listu *Informer*. On опозицију, нарочито onu evreoreformsку, како је већ ређено, приказује изразито негативно. Nedostatak demokratskog legitimite, oskudni patriotizam i deficit moralnog kredibiliteta, uz programsku konfuziju, главни су мотиви u kritičkom vrednovanju опозиције. Језик снажних и рећитих увреда, spram опозиционих лидера, директно ih ставља u poziciju krivaca. Писање *Informer* je naglašeno propagandističko i vanредно корисно za „na-prednjačku stvar“. S druge стране, u mediјima kritički nastrojenim prema власти, опозиција je попут „omiljenog“ детета за које постоји увек објашњење i подршка. Ova подршка je u slučaju nedeljnika *Vreme* i *NIN*, stabilna i konkretна. Ona se javља kroz континуитет radikalno kritičke, povremeno i kritizerske, oštреце usmerene ka власти, radi rušenja njenog legitimite i autoriteta. Opsesija Vučićem od strane tzv. „kritičkih novinara“ konzistentno konvergira sa одређеним начином mišljenja i delanja svojstvenim pojedinim опозиционим лидерима. Semantičko i retoričko preklapanje novinarskih zaključaka i опозиционих stavova je samoočigledno. Drugi način подрске ogleda se u relevantnom ustupanju prostora опозиционим лидерима i јавним ličnostima koje slede i nadopunjaju опозициони јавни diskurs. Treći i finalni sloj подрске, tiče se predloga za akcione-organizacionu korekciju опозиционог nastupa.

Ovim nivoima подрске treba dodati i vizuelni identitet gotovo svakog nedeljnika u Srbiji, izuzev nedeljnika *Pečat*, koji asocira na svojevrsni politički plakat odnosno drugu formu обраćanja u predizborne svrhe. Sugestija je потпuna. Ona se ostварује помоћу слике лидера опозиције ili јавне ličnosti bliske опозицији, kritičke društvene i političke poruke. Упркос бројности шtampanih medija, i njihовоj različitoj vrednosnoj orientaciji, очигледно je одсуство намере да пренесу činjenice i razjasne информације. Njihova ambicija je да definišu vrednosni kontekst političkog живота i patentiraju misaone kodove za razumevanje složene i napete društveno-političke zbilje. Slika aktera, догађaja i процеса махом су негативне. Нарочито је негативно slikana власт. Опозицији se приступа sa neskrivenim одобравanjem i често, вишком tolerancijе. Posmatrana kroz prizmu шtampanih medija, политичка стварност u Srbiji je stalni „rat svih protiv sviju“.

5
3

O autorima

O AUTORIMA

Institut za javnu politiku je regionalna *think-tank* organizacija. Deluje u regionu Zapadnog Balkana kroz rad kancelarija u Beogradu, Podgorici i Ljubljani. Promocijom javnog dijaloga i konstruktivnih rešenja, Institut za javnu politiku doprinosi naporima država Zapadnog Balkana da postanu ravnopravni, pouzdani i progresivni partneri u evropskim integracijama i međusobnim odnosima. Nakon inicijalnog istraživanja i analize društvenog i medijskog konteksta u državama Zapadnog Balkana, *Institut* je razvio i sproveo niz projekata vezanih za medije, među kojima su: Uloga medija u procesu sekuritizacije na Zapadnom Balkanu, Civilni odgovor na klijentelizam u medijima – Medijski krug, NATO Reach Out - monitoring medija i Uloga medija u praćenju R1325 u Crnoj Gori.

Medijski arhiv EBART je privatna kompanija, osnovana 2000. godine. Njena osnovna aktivnost je čuvanje podataka iz štampanih medija u elektronskoj formi. Novinski arhiv postoji od 2003. godine i do danas je u njemu uskladišteno više od 3.000.000 tekstova iz štampanih medija koji imaju nacionalnu pokrivenost, kao i odabranih lokalnih medija. *Ebart* je specijalizovan i za izradu analiza medija. Od osnovnih, kvantitativnih analiza, preko kvalitativnih analiza koje poredi medijski tretman zadatih ključnih reči, pa sve do složenih analiza sadržaja.

Velimir Ćurgus Kazimir je rođen 1948. godine u Novom Sadu. Od 2002. godine direktor je Medijskog arhiva Ebar, jedinstvene medijske dokumentacije u Srbiji. Bio je novinar i urednik kulturne rubrike u Politici od 1988. do 1996. godine. Jedan je od osnivača Nezavisnog udruženja novinara Srbije. Autor je desetak knjiga proze i eseja na temu kulture i kulturne politike. Njegova dela prevođena su na engleski, francuski, nemački, španski, poljski i japanski jezik. Dobitnik je Međunarodne nagrade za esej časopisa Lettre International u Vajmaru 2000. godine. Član je srpskog PEN centra od 1987. godine. Priredio je više knjiga na temu odnosa politike i medija. Autor je više projekata iz oblasti istraživanja, medija i kulture. Posebno se bavio istraživanjem medijske scene u Srbiji i uticajem medija na političku i društvenu stvarnost. Autor je knjige "Hajka - analiza medijske kampanje protiv Vlade Zorana Đindjića".

Dr Isidora Jarić rođena je u Beogradu 1970. godine. Docentkinja je Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, na Odeljenju za sociologiju, na kome je i stekla titulu doktora nauka. Saradnica je Instituta za sociološka istraživanja, koji se bavi istraživanjem i ispitivanjem globalnih karakteristika i preobražaja u srpskom društvu. Urednica je dela "Bolonjska reforma visokog školstva u Srbiji: problemi, dileme, očekivanja i strahovi nastavnog osoblja na Beogradskom Univerzitetu" (Institut za filozofiju i društvenu teoriju i Filip Višnjić, 2010.), kao i dela "Politike roditeljstva" (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2015). Objavila je brojne naučne radove, članke i knjige, među kojima je i "Kultura i preobražaj Srbije – vrednosna usmerenja građana u promenama posle 2000. godine".

Danica Laban, rođena u Beogradu 1976, medijska analitičarka, novinarka i komunikološkinja. Završila je master studije novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Radila je na brojnim projektima, koji su u svojim medijskim komponentama imali zastupljenu vidljivost, treninge i istraživanja u oblasti medija. Saradivala je sa domaćim i stranim organizacijama i institucijama, poput Saveta Evrope (CAR project 2011-2012), UN Women (projekti u oblasti socioekonomskog osnaživanja žena 2012), Kancelarijom za ljudska i manjinska prava (2012 - 2013, 2015 - projekti za unapređenje položaja Roma) itd. Radila je i na evaulaciji medija u Srbiji za Strategic marketing/IPSOS (2009-2011), za potrebe BBC Trust. Agenciju Jigsaw Communications, u okviru koje i danas posluje, osnovala je 2006. Tokom karijere, bila je i novinar i urednik na RTS, BK TV i TV Politika.

Dr Dejan Vuk Stanković rođen je u Beogradu 1973. godine. Titulu doktora nauka stekao je na Filozofском fakultetu Univerziteta u Beogradu, na katedri za filozofiju. Trenutno predaje filozofiju, etiku i filozofiju obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Od 2000. do 2013. godine stručno se usavršavao i učestvovao na projektima Instituta za filozofiju i društvenu teoriju kao stipendista Ministarstva za nauku, tehnologiju i životnu sredinu. Od 2004. do 2006. godine radio je za Marten Board International, privatnu kompaniju specijalizovanu za istraživanje tržišta i javnog mnjenja. Od 2006. godine do danas je nezavisni politički analitičar, komentariše politički i društveni život u Srbiji i regionu za različite TV i radio stanice i štampane medije.

Unos i obrada podataka:

Predrag Bajić, doktorand Fakulteta političkih nauka

Milica Oros, diplomirani novinar, Fakultet političkih nauka

Katarina Vukajlović, diplomirani novinar, Fakultet političkih nauka

Veljko Gluščević, doktorand Filozofskog fakulteta u Beogradu

MEDIJAMETAR

MEDIJAMETAR